

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma / Sosionomi

Hanna Anttila ja Hanna Keisa

ELÄMÄN SYRJÄSTÄ KIINNI -

TUTKIMUS- JA HANKERAPORTEISTA KOOTTUJA KOKEMUKSIA NUOR-

TEN YHTEISKUNTAAN INTEGROIMISESTA JA

MATALAN KYNNYKSEN PALVELUOHJAUksesta

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

ANTTILA, HANNA

KEISA, HANNA

Kokemuksia nuorten ja nuorten aikuisten yhteiskuntaan

integroimisesta ja matalan kynnyksen palveluohjauksesta

Opinnäytetyö

77 sivua + 10 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Ari Vesanen

Toimeksiantaja

Voi hyvin nuori! -hanke

Tammikuu 2012

Avainsanat

nuoret, nuoret aikuiset, syrjäytyminen, matala kynnyks, palveluohjaus, sosiaalinen integraatio, aktiivointitoimenpiteet

Opinnäytetyö toteutettiin osana Voi hyvin nuori! -hanketta. Vaikka suurin osa suomalaisista nuorista voi hyvin, on osalle nuorista kasautunut monia syrjäyttäviä ongelmia. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda esille hanke- ja tutkimusraporttien avulla keinoja näiden nuorten auttamiseksi ja yhteiskuntaan integroimiseksi matalan kynnyksen palveluohjauksen keinoin. Raportit on esitelty opinnäytetyössä painottaen tuloksia, tehtyjä johtopäätöksiä ja kehittämisehdotuksia.

Hankkeiden ja tutkimusten otantana oli nuoria, joilla syrjäytymisriski vaihteli opintoihin motivoitumisongelmista pitkäaikaiseen työttömyyteen ja sosiaalietuuksien varassa elämiseen. Nuorten aktivoimiseksi käytettyjen toimenpiteiden kirjo oli laaja, mutta myös toistuvuutta hankkeiden ja tutkimusten välillä ilmeni: työharjoittelu oli useimmin käytetty toimenpide, mutta tulokset sen vaikuttavuudesta olivat ristiriitaisia. Nuoria ohjattiin myös työkokeiluihin, valmennuksiin ja koulutuksiin. Oppilaitoksissa nuoria ohjattiin erityisesti nivelvaiheessa, jossa tutustumiskäynneillä, seurannalla ja tukitarpeen arvioinnilla pyrittiin ehkäisemään koulupudokkuutta.

Vakavampia syrjäytymisongelmia kohdanneiden nuorten ohjaaminen Kelan kuntoutustutkimusjakson kautta kuntoutuspalveluihin ja työkokeiluihin ei johtanut heidän kohdallaan työllistymiseen. Tuloksia saavutettiin kuitenkin elämänhallinnan ja elämänrytmin parantumisen kautta. Nuoria tuettiin myös käytännön asioissa kuten virastokäynneissä. Mukana oli lisäksi elämyspedagogista lähestymistapaa, joka toi nuorille onnistumisen kokemuksia ja näin uskoa omaan suoriutumiseen myös arjessa. Hyviä tuloksia saatiin myös esimerkiksi tanssi- ja taideterapialla ja kesätyöleireillä.

Useassa hankkeessa esille nousi tavoite rakentaa pysyviä palvelumalleja nuorten tukemiseksi. Pääsääntöisesti nuoria pystyttiinkin auttamaan, mutta kehitettävää jäi vielä niin organisaatiotasolla viranomaistahojen välisessä yhteistyössä ja toiminnan koordinoimisessa kuin nuorten motivoimisessa aktiivisiksi toimijoiksi omassa elämässään.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social services

ANTTILA, HANNA

KEISA, HANNA

Experiences in youth's and young adults' integration to

society and low-threshold services

Bachelor's Thesis

77 pages + 10 pages of appendices

Supervisor

Ari Vesanen

Commissioned by

Voi hyvin nuori! -project

January 2012

Keywords

youth, young adult, social exclusion, low-threshold services,
case management, social integration, activity measures

The dissertation was created as part of a national Voi hyvin nuori! project. Even though most of the Finnish youth is doing well, some of youth have a stack of problems that create social exclusion. The goal for the dissertation was to use the project and research reports to bring up solutions to integrate these young adults to society with help of case management. Reports have been presented in the dissertation, putting the emphasis on the results, the conclusions and suggestions for improvement.

The scale of different actions to get the youth motivated was broad but also repetitive-ness between the projects and research appeared: work experience was the most common action, but the results on its effectiveness were contradicting. The young adults were also directed to different work experiments and training. The schools directed the youth especially during transition times, to try to avoid dropping out of school by making visits, follow ups and evaluating the need for support.

The young adults dealing with more serious social exclusion were offered research period of Kela and different rehabilitation services and work experiments, but in their case the actions did not lead into employment. Although, some results were seen and their lives were better controlled and balanced. The young adults were also provided with help in practical things like visiting bureaus. Some adventure pedagogical approach was also included, which gave the young adults a sense of accomplishment that created faith in themselves in managing in the everyday life. Good results were seen in dance and art therapy too, and at summer work camps. A goal to build permanent service model to support the youth was brought up in several projects. The help for the youth was created for the most part but there is room for improvement at the organizational level and also between different authorities, in coordinating activities and in motivating the youth to be more active in functioning in their own lives.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	8
2	OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TOTEUTTAMINEN	9
	2.1 Tavoitteet ja tutkimusongelma	9
	2.2 Opinnäytetyön prosessin vaiheet	9
	2.3 Tutkimusten ja hankkeiden taustaa	10
	2.4 Analyysi	11
3	KÄSITTEET	12
	3.1 Sosiaalinen integraatio	12
	3.2 Syrjäytyminen	13
	3.3 Palveluohjaus	14
	3.4 Matala kynnyk	15
4	SCHOOL-TO-WORK TRANSITIONAL OUTCOMES OF A GROUP OF ITALIAN SCHOOL DROPOUTS -TUTKIMUS	16
	4.1 Kohderyhmä ja tutkimuksen tausta	16
	4.2 Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus	16
	4.3 Tutkimuksen tulokset	17
	4.4 Päätelmät ja kehittämissuhteet	18
5	NUORET TYÖMARKKINOIDEN JA OPISKELUN ULKOPUOLELLA -TUTKIMUS	19
	5.1 Kohderyhmä ja tutkimuksen tausta	19
	5.2 Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus	19
	5.3 Tutkimuksen tulokset	20
6	PENGARNA ELLER LIVET? -TUTKIMUS	21
	6.1 Kohderyhmä ja tutkimuksen tausta	21
	6.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen toteutus	22
	6.3 Tutkimuksen tulokset	22

6.3.1	Neljä suuntautumisvaihtoehtoa	22
6.3.2	Kokemuksia aktivointipolitiikasta	23
6.3.3	Muutokset avainhenkilöissä	25
6.4	Päätelmät ja kehittämisehdotukset	26
7	DEN DUBBLA VANMAKTENS LOGIK -TUTKIMUS	27
7.1	Kohderyhmä ja tutkimuksen tausta	27
7.2	Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen toteutus	27
7.3	Tutkimuksen tulokset	28
7.3.1	Määrällisen pitkäaikaistutkimuksen tulokset	28
7.3.2	Laadullisen tutkimuksen tulokset	30
7.4	Päätelmät ja kehittämisehdotukset	31
8	ONNISTUVAT OPIT -HANKE	31
8.1	Kohderyhmä ja hankkeen tausta	31
8.2	Hankkeen tavoitteet ja toteutus	32
8.3	Hankkeen tulokset	33
8.4	Hankkeen myötä kehitteillä	33
9	”ASIAKKAAN KANSSA RAIVATAAN HETI AIKA, UUSI TILA JA HAETAAN UUSIA ELÄMÄNKORTTEJA” -HANKERAPORTTI	35
9.1	Kohderyhmä ja hankkeen tausta	35
9.2	Tutkimuskysymykset ja hankkeen toteutus	36
9.3	Hankkeen tulokset	36
9.4	Päätelmät ja kehittämisehdotukset	38
10	KOULUTUKSESTA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY VARSINAIS-SUOMESSA -HANKE	39
10.1	Kohderyhmä ja hankkeen tausta	39
10.2	Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus	39
10.3	Hankkeen tulokset	40
10.3.1	Tulokset yläkouluista	40
10.3.2	Tulokset nivelvaiheen nuorista	41
10.3.3	Tulokset toisen asteen oppilaitoksista	41
10.4	Päätelmät ja kehittämisehdotukset	42

11 NUORTEN OSALLISUUSHANKE	43
11.1 Kohderyhmä ja hankkeen tausta	43
11.2 Tutkimuskysymykset ja hankkeen toteutus	44
11.3 Hankkeen tulokset	44
12 PALVELUIDEN VÄLIIN PUTOAMISESTA YHTENÄISIIN PALVELUPOLKUIHIN? - TUTKIMUSINVENTAARI	46
12.1 Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä -hankeraportti	47
12.2 Työpajatoimintaa kehittämässä -hankejulkaisu	48
12.3 Differential Effects of Active Labour Market Programmes in the Early Stages of Young People's Unemployment -tutkimus	49
12.4 Homma hanskaan -arviointitutkimus	50
13 SYRJÄYTYMISESTÄ SELVIYTYMISEEN? -TUTKIMUSRAPORTTI	52
13.1 Kohderyhmä ja hankkeen tausta	52
13.2 Tutkimusongelma ja hankkeen toteutus	53
13.3 Hankkeen tulokset	54
13.3.1 Syrjäytymisproblematiikka	54
13.3.2 Sukupuolijakauma	54
13.3.3 Palveluohjauksen onnistuminen	54
13.3.4 Palveluiden verkostoituminen	55
13.4 Hankkeen myötä kehitteillä	56
14 OIKORATA VAI MUTKATIE? -ARVIOINTIRAPORTTI	57
14.1 Kohderyhmä ja hankkeen tausta	57
14.2 Tutkimuskysymykset ja hankkeen toteutus	58
14.3 Hankkeen tulokset	58
14.4 Päätelmät ja kehittämissuhteet	59
15 ”ELÄMYKSIÄ, HARRASTUKSIA JA VIRASTOJA” -ARVIOINTITUTKIMUS	60
15.1 Kohderyhmä ja hankkeen tausta	60
15.2 Hankkeen tavoitteet ja toteutus	61
15.3 Hankkeen tulokset	61
15.4 Päätelmät ja kehittämissuhteet	62

16 HANKEANALYYSI	63
16.1 Kohderyhmän nuorten tausta ja perheet	63
16.2 Aktivointitoimenpiteet	63
16.3 Tulokset	65
16.4 Päätelmät ja haasteet	66
16.5 Kehittämisehdotukset	67
17 POHDINTA	69
LÄHTEET	72
LIITTEET	
Liite 1. Taulukot	
Liite 2. Hankeluettelo	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön pohjana on vuosina 2010 - 2012 toteutettava valtakunnallinen Voi hyvin nuori! -hanke ja sen Kouvolan osahanke, jonka puitteissa Kouvolan alueella on tekeillä useita opinnäytetöitä muun muassa nuorten elämäntyyleistä ja nuorten matalan kynnyksen palvelumallin kehittämisprosessista. Lisäksi Kouvolan seudulla on tutkittu varusmiesten yhteisöllisyyttä ja siviilipalveluksen suorittavien päihteiden käyttöä. Kohderyhmänä Voi hyvin nuori -hankkeessa ovat valtakunnallisesti 16 - 29-vuotiaat nuoret. (Voi hyvin nuori! -hanke 2010.)

Syrjäytymisongelmat koskettavat yhä suurempaa osaa nuorista ja nuorista aikuisista Suomessakin nuorisotyöttömyyden ollessa korkealla, vaikka polarisaation myötä osaa suomalaisista sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat eivät kosketa ollenkaan (Penttilä 2010; Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehdyt toimenpiteet 2009). Pelkkä poliittinen tahto ei riitä takaamaan resursseja auttamistyöhön, vaan mukaan tarvitaan, ja on saatu, yhdistyksiä ja järjestöjä. Projektimuotoisella auttamisella saadaan motivoitunutta osaamista käyttöön, mutta jatkuvuuden turvaamiseksi onnistuneet käytännöt on sidosottava kuntien resursseihin ja lainsäädäntöön.

Aineistoa opinnäytetyöhön kerättiin syrjäytymisvaarassa olevista nuorista ja nuorista aikuisista sekä heitä auttamaan pyrkivästä matalan kynnyksen aktivointitoimenpiteistä ja palveluohjauksesta. Julkaisut ovat pääasiassa internetlähteitä, jotta ne ovat mahdollisimman ajankohtaisia. Etsimme lähteitä yliopistojen ja kaupunkien tietokannoista, sekä muun muassa sosiaali- ja terveystieteiden ja nuorisotutkimusseuran julkaisuita.

Tutkimuksista hankitun aineiston lisäksi opinnäytetyössä kootaan yhteen nuorten syrjäytymiseen ja matalan kynnyksen palveluihin liittyviä käsitteitä. Opinnäytetyön loppupuolella vertailimme ja analysoimme julkaisuja sekä esittelimme niiden sisältöä jäsenllysty. Tuloksia ja erityisesti niistä tehtyjä päätelmiä, tutkimuksissa ja hankkeissa ilmenneitä haasteita, kehittämisen tarpeita ja ehdotuksia tulevaisuuteen on esitelty laajemmin. Lopuksi pohdimme vielä nykyisen auttamissuuntauksen kompastuskiviä sekä ehdotuksia uusiksi väyliksi nuorten tukemiseen. Olemme koonneet yhteen myös tämänhetkisiä Kouvolassa käynnissä olevia projekteja, joilla autetaan kotiseutumme nuoria saamaan elämänsyrjästä kiinni.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TOTEUTTAMINEN

2.1 Tavoitteet ja tutkimusongelma

Opinnäytetyömme tavoitteena oli kerätä yhteen nuorten ja nuorten aikuisten syrjäytymistä koskevia hanke- ja tutkimusraportteja, joissa nuorten tukemiseen olisi käytetty erityisesti palveluohjauksen näkökulmaa. Lisäksi tavoitteenamme oli konkretisoida matalan kynnyksen palveluohjausta, sen nuorille tarjoamien mahdollisuuksien kautta. Tavoitteenamme oli löytää mahdollisimman paljon julkaisuja aivan viime vuosilta, jotta tieto olisi uutta ja Voi hyvin nuori -hanke saisi tuoreita, konkreettisia esimerkkejä siitä, miten nuoria on autettu Suomessa sekä ulkomailla.

Tutkimusongelmanamme oli kysymys siitä millaisia aktivointitoimenpiteitä nuorille on järjestetty heidän työllistymisen tai kouluttautumisen turvaamiseksi, jotta integroituminen yhteiskuntaan olisi mahdollista. Alaongelmina olivat kysymykset siitä kuinka palveluohjausta on toteutettu nuorten opintoihin siirtymisissä ja muissa nivelvaiheissa sekä minkälaisia uusia palvelumalleja on kehitetty syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja nuorten aikuisten auttamiseksi.

2.2 Opinnäytetyön prosessin vaiheet

Aloitimme opinnäytetyöprosessin pohtimalla mitä olemme etsimässä ja mistä tätä tietoa löytyisi. Tutustuimme myös tutkimuskirjallisuuteen, sekä opinnäytetyön ohjeistuksiin ja mallipohjaan, koska aloitimme prosessin jo opiskelujemme ensimmäisenä vuonna, emmekä näin ollen olleet saaneet opastusta prosessiin opetussuunnitelmaan kuuluvan opintojakson puitteissa. Keväällä 2011 pidetty Voi hyvin nuori! -hankkeen seminaari auttoi pääsemään sisälle koko hankkeen tarkoitukseen sekä nuorten hyvinvointiin ja sen puutteisiin Kymenlaaksossa. Tämä auttoi myös oman työmme suunnitteluseminaarina miettiessämme. Lisäksi avatessamme opinnäytetyöhön liittyviä käsitteitä saimme lähdemateriaalin avulla lisätietoa nuoria syrjäyttävistä ongelmista ja niissä auttamisesta.

Koska pidimme aineiston tuoreutta tärkeänä kriteerinä, keräsimme aineistoksi pääasiassa internetissä julkaistuja tutkimus- ja hankeraportteja. Aineistoa valitessamme kiinnitimme huomiota siihen, että tutkimuskohteen ikähaarukka pysyi nuorissa ja nuorissa aikuisissa. Haimme lähinnä raportteja, jotka kuvasivat huolta nuorten lisäänty-

västä syrjäytymisen uhasta. Tärkeää oli myös löytää aineistoa, jossa olisi malleja palveluohjauksesta ja matalan kynnyksen palveluista. Keräsimme yhteensä 17 tutkimusta tai hankeraporttia, joista 15 päätyi lopulliseen työhömmme. Kaksi tutkimusraporttia päädyttiin hylkäämään lopullisista valinnoistamme, koska ne eivät mielestämme sopineet riittävän hyvin lähtökohtiimme ja tavoitteisiimme. Näistä 15:sta kolme oli vieras-kielisiä. Aineiston kokoamisen jälkeen avasimme ne etsien valitsemiamme pääkohtia, joita olivat muun muassa julkaisun tausta ja tavoitteet, tulokset sekä kehittämisehdotukset.

2.3 Tutkimusten ja hankkeiden taustaa

Työmme lähteenä olleessa julkaisumateriaalissa on useita seuranta- ja arviointitutkimuksia, sekä juurruttamis-, koulutus- ja kehittämishankkeita. Lisäksi yksi tutkimus on tehty puhtaasti tilastotutkimuksena ja yksi on käsitetty toimenpideohjelmaksi. Tutkimuksista ja hankkeista on julkaistu muutamien viime vuosien sisällä lähes puolet; usea julkaisu on vuodelta 2011. Uutta materiaalia tukemaan otimme hankkeita kaksituhattaluvun puolesta välistä, ja yhden vuosituhannen alkupäästä, koska monet näiden hankkeiden ja projektien kehitysehdotuksista on edelleen toteutumatta. (Taulukko 1.)

Arvioinnin kohteena valitsemisiamme julkaisuissa on opinnäytetyön aiheen mukaisesti nuoret ja nuoret aikuiset. Osassa tutkimuksista ja hankkeista kohderyhmä on rajattu tarkemmin. Valitsemillamme julkaisuilla saimme materiaaliin vaihtelevuutta ja laajuutta. Noin puolessa tutkimuksista ja hankkeista kohderyhmän on mainittu olevan yläkouluikaisesta, tai perusasteen ja toisen asteen nivelvaiheesta, ylöspäin aina 25 ikävuoteen tai 30:een asti. Parissa tutkimuksessa kohderyhmä rajoittuu 20 ikävuodesta 30:een. Viidessä hankkeessa kohderyhmä on yleisesti nuoret, eikä sitä ole tarkemmin rajattu. (Taulukko 1.)

Puolet hankkeista ja tutkimuksista sijoittuu Suomeen maanlaajuisesti. Yksi tutkimus on toteutettu valtakunnallisesti Ruotsissa. Paikallisista hankkeista ja tutkimuksista saa kattavan kuvan nuorten aktivointiin tähtäävästä toiminnasta eri puolilta Suomea, koska hankepaikkakuntia on Pohjois-Suomesta, Etelä-Savosta ja Kymenlaaksosta, sekä yksittäisinä Helsinki, Turku ja Joensuu. Yksi paikallisesti toteutettu projekti on Torinosta Pohjois-Italiasta. (Taulukko 1.) Ymmärrettävästi paikalliset ja maanlaajuiset hankkeet ja tutkimukset eroavat mukana olevien nuorten, työntekijöiden ja kuntien määrässä. Hankkeiden yksittäisiin projekteihin nuoria otettiin noin kymmenen. Elä-

mänhallinnan ongelmien kanssa painivien nuorten on helpompi toimia pienessä ja tiiviissä ryhmässä, koska se tuo heille useammin onnistumisen kokemuksia ja helpottaa luottamuksellisten suhteiden luontia. Isommissa hankkeissa projekteja on järjestetty useilla paikkakunnilla, useiden vuosien ajan. Mukana on myös seurantatutkimuksia, joista tilasto-otannoista on kerätty tietoa nuorista. Näissä tutkimuksissa mukana on ollut tuhansista jopa 100 000 nuoreen. (Taulukko 2.)

Tutkimuksia ja hankkeita on seuranta-ajoiltaan vuodesta kymmenen vuoden pitkäaikaisiin seuranta-tutkimuksiin. Seurantatutkimuksista saadaan tietoa käyttäytymisen muuttumisesta aikuistuttaessa, jota esimerkiksi ruotsinkielinen Pengarna eller livet? - tutkimus (Wrede-Jäntti 2010) käsittelee. Myös lyhyempiaikaisista seurannoista saadaan arvokasta tietoa juuri kyseisen hankkeen toiminta-ajalta. Yleisimmin projektiluontoisten hankkeiden kesto ja näin ollen myös rahoitus olikin määritelty muutamiksi vuosiksi. Rahoittajatahoja tutkimuksissa ja hankkeissa oli monipuolisesti valtiosta ja kunnista ministeriöihin ja Euroopan sosiaalirahastoon. (Taulukko 2.)

2.4 Analyysi

Koottuamme materiaalin julkaisuista aloimme koota sitä yhteen lopullista analyysia varten. Kokoaminen tapahtui taulukoinnilla; keräsimme taulukoihin pääkohdat hankkeista ja tutkimusraporteista koko työn ajan yhtenäisenä jatkuneen otsikoinnin alle. Niin hankeavauksissa kuin lopun analyysissa toistui otsikoissa tausta, tulokset, päätelmät ja kehittämisehdotukset. Analyysivaiheeseen on lisäksi koottu hankkeissa ja tutkimuksissa esiin tulleita haasteita.

Jotta eri hankkeiden ja tutkimusten vaikuttavuutta on helpompi arvioida, on taulukoihin koottu muun muassa mukana olleiden nuorten ja työntekijöiden määrä, mikäli se on mainittu, sekä julkaisun metodi ja seuranta-aika. Taulukoissa on myös mainittu hankkeen toteutustapa, joka kertoo, kuinka syvällisestä tai pinnallisesta tutkimuksesta on kyse. Lisäksi taulukoissa on mainittu hankkeiden ja tutkimusten maantieteellinen sijoittuminen, koska sillä on osaltaan vaikutusta tuloksiin. Monet julkaisuista ovat valtakunnallisesti toteutettuja, mutta mukana on myös alueellisia tai paikallisia hankkeita ja tutkimuksia.

3 KÄSITTEET

3.1 Sosiaalinen integraatio

Oksasen (2010, 3) tekemän tutkimuksen mukaan suomalaisten nuorten sosiaaliseen integraatioon yhteydessä olevia asioita ovat muun muassa oma ja vanhempien koulutustaso, terveys, ihmissuhteet, sukupuoli, perhemuoto ja kokemus omasta vastuusta.

Myös nuoren usko tulevaisuuteen ja ajatukseen omasta selviytymisestä tulevaisuudessa liitetään sosiaaliseen integraatioon ja luottamukseen. Tutkimuksen mukaan sosiaalisen integraation ollessa puutteellista, ja vaikeimmillaan pettäessä kokonaan, nuorella on yleensä usein pitkittyneitä, kasautuneita ja monimuotoisia ongelmia sekä elämän hallinnan puutteita, mikä johtaa omien vaikutusmahdollisuuksien vähenemiseen ja luottamuksen heikkenemiseen.

Sosiaalisen integraation vaikeuksiin liitetään pahimmillaan syrjäytyminen koko yhteiskunnasta. Esimerkiksi kokemus osattomuudesta, turvattomuudesta tai erillisyydestä altistavat sosiaalisen integroitumisen ongelmille, kun taas integraatiota tukevia asioita ovat kokemukset osallisuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista, sosiaalinen tuki, itsehallinta ja yhteenkuuluvuuden tunne. Myös taloudelliset ja yhteiskunnalliset muutokset voivat vaikeuttaa nuoren integroitumista yhteiskuntaan, koska perheen kyky tukea tulee erityisen tärkeäksi yhteiskunnan ollessa epävakaa. Perheet eivät kuitenkaan välttämättä pysty tarjoamaan nuorelle tarvittavaa tukea. Kaikista yhteiskuntaluokista tulevilla nuorilla voi olla vaikeuksia sosiaalisessa integraatiossa, mutta yksinhuoltajaperheiden lapsilla on todettu olevan jopa nelinkertainen riski muihin verrattuna esimerkiksi päihdeongelmiin. Erityisen vaikeassa asemassa ovat huostaanotetut nuoret. (Oksanen 2010, 5.)

Nuorille tulisi jo varhain korostaa, että pakenemisen sijaan yhteisöissä tarvitaan vastuunsa kantavia ihmisiä huolehtimaan yhteisöllisistä velvollisuuksista. ”Poluttamisen” eli nuoren aikuistumisprosessista katkosten ja katvealueiden poistamisen on koettu hyväksi menetelmäksi sosiaalisen integroitumista koskevien ongelmien ennaltaehkäisyssä. (Oksanen 2010, 5.)

3.2 Syrjäytyminen

Pekka Myrskylän vuonna 2011 tekemän tilastotutkimuksen mukaan koulutuksen puute ja perhetaustat ovat usein nuorten syrjäytymisen taustalla. Myös maahanmuuttajien ja huostaanotettujen nuorten riski syrjäytymiseen on moninkertainen. Koko Suomen kattavassa tilastotutkimuksessa työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella oli lähes 60 000 nuorta. Tutkimuksen 15 - 24-vuotiaat nuoret eivät ole myöskään työttömiä työnhakijoita, eläkkeellä, varusmiespalvelussa tai perhevapailla. Nuoret putoavat yhteiskunnan palveluiden, erityisesti työvoimapolitiittisten palveluiden ulkopuolelle, mikä lisää syrjäytymisriskiä koska työvoimapolitiittisten toimenpiteiden on osoitettu ehkäisevän nuorten syrjäytymistä. (Koulutuksen puute usein nuoren syrjäytymisen taustalla 2011.)

Nuorten itsensä lisäksi nuorten syrjäytymisellä on suuri merkitys myös yhteiskunnan näkökulmasta katsottuna. Opetusministeriön mukaan jokainen syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle 1,2 miljoonaa euroa, ja Suomi tarvitsee nuorten työvoimaa suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle. (Kärkkäinen 2011.) Kananon, Lähteisen ja Marjamäen (2010, 193) mukaan nuorten asiakassuhteet alkavat usein viranomaisten kanssa vasta, kun nuorten ongelmat ovat todella pahoja. Aikuisille tyypilliset ongelmat, kuten maksuhäiriöt, velat, työttömyys ja opintojen keskeytyminen, kiinnittymättömyys ja päihteiden väärinkäyttö, voivat kuitenkin kasaantua jo aikuisuuden kynnyksellä olevalle nuorelle. Nuoruus siirtymänä lapsuudesta aikuisuuteen vaatisikin sosiaalityöltä heidän mukaansa enemmän huomiota, mikä voisi pienentää myöhempiä kustannuksia.

Nuorisotutkimuksen professori Helena Helve korostaa Taloussanomien artikkelissa nuorten syrjäytymisen inhimillistä puolta. Syrjäytymisellä ja nuorten näköalattomuudella on suuri merkitys koko ihmisen elämänkaareen, ja on oltava huolissaan kasvavista eroista hyvä- ja huono-osaisten välillä. Taloussanomien artikkelissa myös Elinkeinoelämän keskusliiton koulutusjohtaja Markku Koponen pohtii, voisivatko suuremmat opintolainat ja opintojen jälkeiset verohelpotukset olla tarpeellinen toimenpide, jotta opinnot suoritettaisiin mahdollisimman nopeasti loppuun. Sillä taattaisiin myös työvoiman saaminen, ja samalla ehkäistäisiin nuorten syrjäytymistä yhteiskunnasta. (Kärkkäinen 2011.)

3.3 Palveluohjaus

Palveluohjaus on lähtöisin Yhdysvalloista, jossa ”case management” on ollut 1920-luvulta lähtien yksi sosiaalityön menetelmistä. Suomessa kiinnostus palveluohjaukseen on kasvanut 1990-luvulta lähtien, jolloin sitä on alettu soveltaa Suomen oloissa. 2000-luvulla palveluohjaus mainittiin hallitusohjelmassa, ja sen kehittämistyö sai suurempaa näkyvyyttä. (Suominen & Tuominen 2007, 7.) Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämisohjelmassa (Kaste) on vuosille 2008 - 2011 kehittämistavoitteeksi määritelty palveluprosessin ja palvelutuotannon yhteensovittaminen. Tavoitteiksi mainitaan palveluohjauksen työmenetelmien ja palvelusuunnitelmien teon ja käytön kehittäminen, jotta asiakkaan käytettävissä olisi koko palvelukirjo. Toimenpiteinä tavoitteille on esitetty asiakaslähtöisten uusien toimintamallien vahvistaminen ja levittäminen sekä uusi terveydenhuoltolaki vahvistamaan perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon saumatonta yhteistyötä ja asiakaslähtöisyyttä. (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008 - 2011.)

Palveluohjausta toteutetaan useiden asiakasryhmien kohdalla, kun palveluntarve on pitkä ja moniulotteinen (Suominen & Tuominen 2007, 7). Tällä toimintatavalla tukevat lähtökohdat asiakkaalle sopivaksi hyödyntäen laajasti koko hänen verkostoaan. Riippumatta asiakasryhmästä ja siitä, ajatellaanko palveluohjausta palveluohjaajan ja asiakkaan välisenä suhteena, palveluohjaajan toimintana palvelujärjestelmässä vai toimintana asiakkaan elämismailman ja viranomaisten systeemimailman rajapinnalla, pyritään palveluohjauksella asiakkaan mahdollisimman itsenäisen elämän tukemiseen. (Suominen & Tuominen 2007, 13.) Pelkkä asiakkaan ja palveluverkoston yhteensovittaminen ei kuitenkaan kuvaa palveluohjauksen ideaa, vaan keskeistä on palveluohjaajan taito luoda luottamukselliset suhteet toimijoiden välille (Suominen & Tuominen 2007, 5). Luottamuksellisella suhteella ja asiakkaan aidolla kohtaamisella palveluohjaaja pyrkii vahvistamaan asiakkaan omaa toimintakykyä, niin että hänestä tulisi oman elämänsä keskeinen toimija. Asiakkaan vahvistuttua määritellään asiakkaan omaa elämää koskevia tavoitteita, ja etsitään kyseistä asiakasta parhaiten tukevia palveluita. (Suominen & Tuominen 2007, 13.)

Palveluohjaus voidaan jakaa useaan erilaiseen malliin, joiden lukumäärä vaihtelee lähteittäin. Perinteisessä eli yleisessä palveluohjauksessa korostuu palvelujärjestelmän tunteminen, eikä työ rakennu intensiiviseen asiakassuhteeseen. Voimavarakeskeinen

palveluohjausmalli korostaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta, ja keskeisellä sijalla ovat asiakkaan toiveet. Mallissa työntekijä toimii asiakkaan kumppanina ja oikeuksien puolustajana. Kolmantena on intensiivinen palveluohjausmalli, jossa tärkeällä sijalla on asiakkaan motivoiminen ja tukeminen, esimerkiksi sosiaalisia taitoja ja perhettä tukemalla. Siirtymävaiheen palveluohjauksella pyritään lieventämään siirtymiä esimerkiksi lapsuuden kodista omaan asuntoon. (Suominen & Tuominen 2007, 31.)

Palveluohjausprosessi sisältää yleisen käsityksen mukaan viisi vaihetta (Suominen & Tuominen 2007, 40). Prosessi alkaa asiakkaiden valikoinnilla ja jatkuu asiakkaan palvelutarpeen arvioinnilla. Seuraavaksi on palveluiden suunnittelu ja järjestäminen. Prosessin ajan suoritetaan palvelutavoitteiden toteutumisen seuranta ja tarvittaessa järjestelyjen korjaamista. Lopuksi palvelukokonaisuus päätetään asteittain. (Tietäväinen 2008, 182.) Alun valikoinnilla palvelut pyritään kohdentamaan niitä eniten tarvitseville. Palveluita suunniteltaessa ja järjesteltäessä jaetaan kaikille osallisille vastuualueet ja järjestetään tukea myös mukana oleville vapaaehtoisille. (Suominen & Tuominen 2007, 40.) Lopetusvaihe on haasteellinen huolimatta siitä, että asiakkaat kokevat itenäisyyden ja riippumattomuuden positiivisena asiana. Turvattomuuden tunnetta voidaan vähentää ottamalla palveluohjaussuhteen kesto puheeksi jo prosessin alussa sekä palveluohjaussuhteen ”lepäämään jättäminen” ja mahdollisuus sen uudelleen aktivoimiseen asiakkaan sitä halutessa. (Suominen & Tuominen 2007, 43.)

3.4 Matala kynnys

Matala kynnys tarkoittaa helposti saatavilla olevaa kaikille avointa palvelua, joka on mahdollisimman lähellä asiakasta ja maksutonta. Palveluita on tärkeä tarjota myös anonymisti. Oulun kaupungissa toimiva Byströmin nuorten palvelut on esimerkki nuorille suunnatusta matalan kynnyksen palveluohjauksesta. Nuoret voivat saada Oulun kaupungin nuorisotoimen hallinnoimasta Byströmin talosta palveluita sekä ajanvarauksetta että varaamalla ajan. Toiminnan tavoitteena on, että nuori saisi samasta paikasta tarvitsemansa palvelut. Byströmin palvelutarjontaan kuuluukin laaja kirjo erilaisia palveluita: esimerkiksi auttaminen kouluun ja työhön sijoittamisessa sekä asumiseen ja talouteen liittyvissä asioissa. Nuoret voivat saada apua myös oman elämänhallintaan, terveyteen, päihteisiin ja vapaa-aikaan liittyvissä kysymyksissä tai ongelmisissa. Tiloissa toimivan alle 18-vuotiaille nuorille suunnatun kahvilan lisäksi nuorille järjestetään teemapäiviä, infoja ja toiminnallisia ryhmiä. (Byströmin nuorten palvelut.)

Byströmin henkilökunta koostuu moniammatillisesta työryhmästä, johon kuuluvat muun muassa terveydenhoitaja, psykiatrinen sairaanhoitaja, sosiaaliohjaaja ja yksilö- ja työelämänvalmentajat. Nuorisotoimen palveluiden kuten nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden sekä etsivän nuorisotyön lisäksi talon tarjontaan kuuluu päivystyslun- teiset palvelut velkaneuvonnasta aina kriisipäivystykseen saakka. Eri toimijoiden ole- minen samoissa tiloissa ja työntekijöiden yhtenäinen lähtökohta: nuorten tukeminen on koettu myönteiseksi asiaksi ja voimavaraksi. (Byströmin nuorten palvelut.)

4 SCHOOL-TO-WORK TRANSITIONAL OUTCOMES OF A GROUP OF ITALIAN SCHOOL DROPOUTS -TUTKIMUS

4.1 Kohderyhmä ja tutkimuksen tausta

Italialaisen Torinon yliopiston tutkimuksessa tarkasteltiin siirtymävaihetta koulusta työelämään. Tutkimuksessa havainnoitiin 126 miespuolista italialaisnuorta, jotka oli- vat 15 - 17-vuotiaina, paikallisista oppilaitoksista putoamisen jälkeen, siirtyneet am- matilliseen koulutukseen. Nuoret olivat pääosin huonosti kouluttautuneista työväen- luokan perheistä; nuorten vanhemmista 70 % oli ollut koulussa vähemmän kuin kah- deksan vuotta. Tutkimuksen nuoret pätevöityivät metallialan työntekijöiksi paikallisen yrityksen organisoiman ammatillisen koulutuksen kurssit selvitettyään. Tutkimuksen tuloksia tarkasteltiin vuosi valmistumisen jälkeen (Sappa & Bonica 2011, 628.) Tut- kimuksen taustalla olivat Sappan ja Bonican (2011, 625) mukaan useat muut tutki- mukset, joissa oli havainnoitu nivelvaiheen onnistumisia ja epäonnistumisia, kouluun sitoutumisen vaikutuksia ammatillisen itsetietoisuuden kehittymiseen ja koulusuori- tusten vaikutuksia positiiviseen urakehitykseen.

4.2 Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää ammatillisen koulutuksen vaikutuksia sosiaali- sen osallisuuden kehittymiseen koulusta työelämään siirtymisiä analysoimalla (Sappa & Bonica 2011, 628). Kyselymateriaalin lisäksi tutkimuksen aineistoa kartutti kah- deksasta halukkaasta valittujen neljän nuoren haastattelut. Haastateltuihin nuoriin va- littiin esimerkkejä erilaisista nivelvaiheen elämänkuluista: yksi nuorista palkattiin ammattitaitoisena töihin, toinen kouluttautumattomana, kolmas nuori palasi kouluun ja neljäs nuori oli työtön. Haastattelut toteutettiin puhelinhaastatteluin vuonna 2003. (Sappa & Bonica 2011, 628.)

4.3 Tutkimuksen tulokset

Vuosi valmistumisen jälkeen noin 9 % tutkituista oli opiskelijoita, noin 60 % oli ansiotyössä, noin 7 %:lla nuorista oli ollut yksi tai useampi alle viiden kuukauden mittainen työsuhde ja noin viidesosa tutkituista nuorista ei ollut työllistynyt ollenkaan. Sappan ja Bonican (2011, 630) arvion mukaan opiskelijoiden osuus nuorista on vähäinen suhteessa opiskelun tuomiin positiivisiin vaikutuksiin. Huomioitavaa oli myös, että työllistyneistä nuorista yli puolet oli palkattu epäpätevinä työntekijöinä, vaikka suurin osa heistä arvioi työn vaatimusten olevan yhteneviä koulutuksesta saadun osaamisensa kanssa. Lyhytaikaisissa työsuhteissa olleista nuorista tutkijat löytävät sitoutumattomuutta työkenttään ja vapaaehtoisesti valitun työsuhteen katkaisemisen työssä viihtymättömyyden takia. Viimeisen ryhmän riskistä joutua sosiaalisesti syrjäytyneeksi Sappa ja Bonica (2011, 630) ilmaisivat suurimman huolensa. Noista nuorista 96 % oli etsinyt vuoden ajan aktiivisesti töitä siinä onnistumatta.

Tuloksissa nuorimmilla tutkituilla oli muita suurempi todennäköisyys olla opiskelijana. Nuoret, jotka tähtäsivät työelämään, olivat sitä vastoin muita suuremmassa vaarassa ajautua työttömiksi. Ansiotyön todennäköisyys oli suurempi suhteessa muihin statuksiin niillä, jotka suorittivat ammattikoulun korkeilla arvosanoilla. Pätkätyöllisyys oli todennäköisempää otannan vanhimmasta päästä olevilla. Työttömyys ei näyttänyt olevan sidoksissa muihin tutkittuihin tekijöihin. (Sappa & Bonica 2011, 630.) Sappa ja Bonica (2011, 632) tulkitsivat laadullisista tuloksista, että ammatillisella kouluttautumisella oli iso tuki ja merkitys aiemmista pettymyksistä toipumisessa: mitä paremmin koulutuksen selvitti, sitä paremmat mahdollisuudet oli työllistyä. Aiempi koulumenestys ei sen sijaan näyttänyt olevan sidoksissa työllistymiseen.

Haastatelluista nuorista kaksi 19-vuotiasta työllistynyttä ajattelivat eri tavoin tyytyväisyydestä, itseymmärryksestä ja kykeneväisyydestä. Koulutuksensa ansiosta nopeasti metalliyritykseen oppipojaksi palkattu nuori koki tietävänsä koulutuksen perusteella paljon, luoneensa sillä perustukset työlle ja sittemmin työelämässä jatkavansa ammatillisuutensa rakentamista. Kyvykkyyden tunteen vahvistumisen myötä nuori jatkoi kehittymistä ja tietojensa kartuttamista aloittamalla kurssin internetissä, vaikkakaan ei varsinaisesti palannut koulun penkille. Epäpäteväenä elektroniikkayritykseen palkattu nuori liitti työssään komponentteja yhteen, eikä pitänyt sitä koulutustaan vastaavana, vaan vertasi tällaista nykypäivän työtä jonkinasteiseen orjuuteen. Nuori ilmaisi kui-

tenkin olevansa tyytyväinen arvellessaan, että saisi vakinaistettua työsuhteensa. Sappa ja Bonica (2011, 633) kuvailivat tätä negatiiviseksi kompromissiksi, jossa tärkeimpänä tekijänä on tässä työn pysyvyys eikä henkilön todellinen tyytyväisyys tilanteeseen.

Nuorimmat haastatelluista olivat 17-vuotiaita, joista toinen oli opiskelija ja toinen työtön. Vuosi ammattikoulusta valmistumisen jälkeen opiskelijanuori työllistyi pätevänä työntekijänä pieneen metalliyritykseen. Haastateltu nuori halusi kuitenkin saavuttaa koulutuksen aikaisen tunteensa siitä, että pystyy parantamaan taitojaan. Nuori joutui valitsemaan työn ja koulun välillä joustamattoman työnantajan takia, mikä johti nuoren irtisanoutumiseen vain parin kuukauden työssäolon jälkeen. Työttömän nuoren kokemukset ansiotyöstä olivat vain muutaman päivän pituisia. Myös tällä nuorella oli halu oppimiseen: pitkän kotonaolon jälkeen nuori olisi tarvinnut opastusta työtehtävässään, mutta sitä vaille jäädessään hän vaihtoi työpaikkoja tiuhaan. (Sappa & Bonica 2011, 633.) Lopulta nuori kyllästyi tähän ja jäi kotiin. Toivoa nuoren urakehityksen suhteen toi se, että hän ystävänsä kanssa alkoi korjata moottoripyöriä ja näin suojasi koulutuksen myötä kehittyntä ammatillista itsetietoisuuttaan. (Sappa & Bonica 2011, 634.)

4.4 Päätelmät ja kehittämisehdotukset

Tuloksien perusteella ammatillinen koulutus toisaalta auttoi tutkimuksen italialaisnuoria löytämään työpaikan, toisaalta ajoi osan nuorista tekemään negatiivisen kompromissin, epämieluisan pysähtyneisyyden tilan vastavoimana kehittymiselle ja osaamisen kartuttamiselle. Pieni koulunpenkille palannut prosenttiosuus nuorista, ja vaikeudet, joita he kohtasivat, osoitti haasteet koulun ja työn yhdistämisessä. (Sappa & Bonica 2011, 634.) Sappan ja Bonican (2011, 634) mukaan tutkimus osoittaa myös työelämään sitoutumisen haastavuuden koulupudokkailla nuorille. Näiden nuorten sosiaalista osallisuutta tulisi tukea käyttämällä hyödyksi heidän tarvettaan saavuttaa itsevarmuuden tunne. Tämä tunne tarvitsee tukea niin koulussa, ammattioppilaitoksissa kuin työelämän kontekstissakin.

Mesosysteemin tasolla tarvitaan Sappan ja Bonican (2011, 635) mukaan ammatillisen koulutuksen luomaa läheisempää yhteistyötä koulun ja työkentän välille. Makrosysteemin tasolla tutkijoiden mukaan tarvitaan joustavampia työ- ja koulutuspolkuja, sekä harjoittelumahdollisuuksien vahvistamista tekemällä työssäoppimisjaksoja houkuttelevammiksi työnantajille. Tukemalla oppimisen ja työnteon yhteensovittamista voisi

kulttuuria muuttaa ja vähentää koulun ja työn yhteensopimattomuutta. Etenkin nuoremmilla, joilla ei ole vielä välttämättä edellytyksiä kohdata työelämää itsenäisesti olisi Sappan ja Bonican (2011, 635) mukaan oltava myös mahdollisuuksia kiinnittyä uudelleen koulutuspolkuihin, jotta nuoren mahdollisuudet kasvuun ja kehittymiseen säilyvät.

5 NUORET TYÖMARKKINOIDEN JA OPISKELUN ULKOPUOLELLA -TUTKIMUS

5.1 Kohderyhmä ja tutkimuksen tausta

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisemassa tutkimuksessa keskityttiin 15 - 29-vuotiaisiin suomalaisnuoriin, erityisesti 18 ikävuodesta eteenpäin, jotka eivät olleet työelämässä tai opiskelleet ja joilla ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa (Myrskylä 2011, 3). Tilastoissa väestö on Myrskylän (2011, 3, 9) mukaan jaettu työssäkäyviin, työttömiin, opiskelijoihin, eläkeläisiin, varusmiehiin ja ”muihin työvoiman ulkopuolella oleviin”. Tutkimuksen keskeisenä kohteena oli juuri tämä muiden työvoiman ulkopuolisten ryhmä, johon ei laskettu kuuluvaksi hoitovapaalla olleita nuoria. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin peruskoulun käyneitä työttömiä nuoria.

Tutkimuksen taustalla oli huoli taantumien myötä nousseen työttömyyden vaikutuksista nuorten elämään: osa nuorista jää kaikkien yhteiskunnan instituutioiden ulkopuolelle. Tällainen ulkopuolisuus saattaa Myrskylän (2011, 9) mukaan johtaa syrjäytymiseen. Ulkopuolisten ryhmän heterogeenisyydestä löytyvät selitykset, miksi kaikista heistä eivät ole syrjäytymisvaarassa: ryhmään kuuluvat myös esimerkiksi pääsykokeisiin lukevat ja omia lapsiaan hoitavat. Työkyvyttömyyseläkkeelle vammaan tai sairauden takia siirtyneitä nuoria ei lasketa ”ulkopuolisiksi” (Myrskylä 2011, 27).

5.2 Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus

Tutkimuksessa tavoitteena oli arvioida nuorten ulkopuolisuuden ja työttömyyden pysyvyyttä tai väliaikaisuutta. Tavoitteena oli lisäksi havainnoida ulkopuolisuuden tilan vakavuutta seuraamalla muutamia henkilöitä usean vuoden ajan. Ongelmien jatkuvuuden selvittämiseksi haluttiin myös tutkia nuorten vanhempien sosioekonomista asemaa ja koulutustietoja. Tavoitteena oli lisäksi arvioida työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikutuksia seuraamalla niissä mukana olleiden nuorten työllistymispyrkimyksiä. (Myrskylä 2011, 10.) Tutkimuksen nuoria seurattiin vuodesta 2003 vuoteen

2008. Tutkimus toteutettiin vertailemalla Tilastokeskuksen valmiita rekisteriaineistoja (Myrskylä 2011, 9), jolloin henkilöhaastatteluin saavutettava syvempi näkemys ulkopuolisuuteen jäi puuttumaan.

5.3 Tutkimuksen tulokset

Vuonna 2008 ”muut työvoiman ulkopuoliset” -ryhmään kuului 57 800 ja työttömiin työnhakijoihin 52 000 15 - 29-vuotiaista nuorta. Heistä perusasteen koulutuksen varassa oli noin 48 000 nuorta. Pelkän perusasteen suorittanut oli useammin ”ulkopuolinen” kuin työvoimapalvelujen piiriin kuuluva. (Myrskylä 2011, 10.) Myrskylän (2011, 12) mukaan perusasteen suorittaneilla oli kolminkertainen riski kuulua ulkopuolisten ryhmään myös verrattuna ammatillisen koulutuksen suorittaneisiin. Tutkimuksessa havaittiin, että opiskeluhalu vähenivät iän myötä: 16-vuotiaista tutkituista yli puolet suoritti tutkinnon seurantavuosien aikana, 22-vuotiaista tutkituista viidesosa ja 28-vuotiaista enää noin 15 %. Perusasteen varassa olevien määrä laski 20 ikävuoden jälkeen enää hitaasti: 29-vuotiaista miehistäkin vielä 18 % oli pelkän perusasteen varassa, naisista kymmenen prosenttia.

Vuonna 2008 ulkomaalaistaustaisten, muita kuin kotimaisia kieliä äidinkielenään puhuvien, nuorten osuus ulkopuolisista ja työttömistä oli 23 %, kun heidän osuutensa 15 - 29-vuotiaista nuorista Suomessa oli 5,2 % (Myrskylä 2011, 14). Valtaväestöä edustavilla nuorilla vanhempien luona asuminen vähensi ulkopuolisuuden ja työttömyyden riskiä eniten, heitä oli noin 5 %. Ulkomaalaistaustaisilla vastaava ”ulkopuolisten” prosenttiosuus oli 19. Suurimmat riskit ulkopuolisuuteen ja työttömyyteen niin valtaväestön edustajilla kuin ulkomaalaistaustaisilla olivat yksinasujilla, joita oli kaikista nuorista noin 37 % ja ulkomaalaistaustaisista noin 63 %. Yksineläjien ja parisuhteessa olevien prosenttiosuudet ”ulkopuolisuuteen” vaihtelivat kummassakin väestöryhmässä 20 ja 30 välillä. (Myrskylä 2011, 15.)

Myrskylän (2011, 17) mukaan vertailemalla nuorten koulutustaustoja heidän vanhempiensa vastaaviin saatiin selville, että ulkopuolisiksi tai työttömiksi päätyneiden nuorten vanhemmilla oli paljon keskimääräistä heikompi koulutustaso. Ulkopuolisten ja työttömien nuorten vanhemmilla oli koulutustasona perusaste kaksi kertaa useammin kuin kaikkien nuorten vanhemmilla. Ulkopuolisten ja työttömien vanhemmat myös kuuluvat muita nuoria useammin ryhmiin ”muut työvoiman ulkopuoliset” ja työttömät.

Työvoimapolitiittiset aktivointitoimenpiteet, kuten työharjoittelu, vaikuttivat tutkimuksen mukaan nuoria työllistävästi. Miehistä aktivointitoimenpiteiden jälkeen työllistyi 60 %, naisista vähemmän parinkymmenen prosentin jäädessä hoitovapaalle. Seuranta osoitti, että toimenpiteissä mukana olleista viiden vuoden jälkeen ulkopuolisina tai työttöminä oli 23 %, kun vastaava luku toimenpiteisiin osallistumattomilla oli 35 %. (Myrskylä 2011, 18.) Seurannassa tarkkailtiin myös koko 18 - 29-vuotiaiden ulkopuolisten ja työttömien ryhmää, jotta nähtiin heidän tilansa kehittyminen. Näistä 32 300 nuoresta 61 % oli poistunut ulkopuolisten ja työttömien joukosta. Nuorista suurimpana ryhmänä olivat työllistyneet, joita oli 12 500 ja tutkinnon suorittaneet, joita oli noin 4 000. Työttömänä oli edelleen 7 200 nuorta ja ulkopuolisina 6 100. (Myrskylä 2011, 21.)

6 PENGARNA ELLER LIVET? -TUTKIMUS

6.1 Kohderyhmä ja tutkimuksen tausta

Rahat vai henki? on seurantatutkimus, jossa havainnoitiin 36 helsinkiläisnuoren elämää 10 vuoden ajan. Nuoret olivat 1990-luvun puolessa välissä noin 20-vuotiaita työttömiä. (Wrede-Jäntti 2010, 5.) Tutkimuksen avulla haluttiin täydentää kuvaa pitkäaikaistyöttömyydestä ja tuoda esiin joidenkin nuorten ääni, toiveet ja odotukset. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin, kuinka nuorten näkökanta ja näkemys elämäntilanteesta vaikuttaa heidän asioinnissaan työttöminä viranomaisten kanssa. Perusolettamus tutkimuksen taustalla oli, että ymmärrys asioihin lisääntyy sekä onnistuneissa että erimielisyyksiä sisältäneissä tilanteissa, niin toisten asiakkaiden kuin viranomaistahon kanssa kommunikoidessa. (Wrede-Jäntti 2010, 15.)

Tutkimuksessa perehdyttiin nuorten pitkäaikaistyöttömyyteen kvalitatiivisesti, paneutuen ilmiön taustoihin ja ymmärtämiseen, ja holistisesti eli kokonaisuutta tarkastellen. (Wrede-Jäntti 2010, 15.) 36 nuoresta saadun perusmateriaalin lisäksi neljä nuorta valittiin intensiivisempään tarkasteluun, syvemmän empiirisen seurantamateriaalin saamiseksi. Neljä nuorta valittiin yksi jokaisesta suuntautumisen mukaan muodostetusta alaryhmästä, joita olivat työhön, opintoihin ja vaihtoehtoisesti suuntautuneet, sekä suuntautumattomat. (Wrede-Jäntti 2010, 5.) Seuraamalla neljää nuorta pitkällä aikavälillä pyrittiin murtamaan stereotyyppinen käsitys nuoresta työttömästä. Tutkimuksen materiaalina käytettyjen neljän nuoren kertomuksista toivottiin myös löytyvän uusi tapa suhtautua työttömyyteen. (Wrede-Jäntti 2010, 17.)

6.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen toteutus

Wrede-Jäntin (2010, 16) mukaan tutkimuskysymykset ovat kaksiosaiset. Toisaalta tutkimuksessa kysyttiin nuorten suhteesta työttömyyteen ja työllisyyteen: ”Kuinka tutkimuksen nuoret näkevät elämäntilanteensa työttöminä ja mitä muutoksia he toivovat, jos toivovat?”, ”Tapahtuuko ajan myötä muutoksia heidän näkemyksessään työllisyydestä ja kasvavatko nuoret ’aikuisiksi’”? Toisaalta kysyttiin nuorten yhteiskunnassa toimimisesta: ”Kuinka työttömät nuoret tutkimushenkilöt toimivat yhteiskunnassa: Mikä onnistuu, mikä ei, minkälaisissa tilanteissa, milloin, missä, kenen toimesta ja miksi?”

Tutkimuksen perustana oli yhteispohjoismaisen kyselyn 10 000 nuoresta noin 200 helsinkiläisnuorta. Otantaa lisättiin yli 600 helsinkiläisellä työttömällä nuorella. Näistä vuosina 1995 ja 1996 kyselyyn vastanneista yli 500 nuoresta valintakriteerejä tiukentamalla valikoitui tutkimuksen otanta. (Wrede-Jäntti 2010, 63.) 74 yli vuoden työttömänä olleesta Rahat vai henki -tutkimukseen valitusta 38 tippui pois muun muassa työllistymisen tai kouluttautumisen takia. Valitut nuoret läpikävivät teemahaastatteluja neljä kertaa kahden vuoden välein sekä kvantitatiivisia kyselyjä kolme kertaa. (Wrede-Jäntti 2010, 65.)

6.3 Tutkimuksen tulokset

6.3.1 Neljä suuntautumisvaihtoehtoa

Ensimmäiseen ryhmään kuului puolet tutkimuksen nuorista, jotka olivat opiskelemaan pyrkiviä ja heistä kaksi kolmasosaa oli naisia. Ryhmän nuoret arvostivat työtä, ja heillä oli suhteellisen hyvä itsetunto ja usko tulevaisuuteen. (Wrede-Jäntti 2010, 105.) Opiskelusuuntautuneet olivat tarmokkaita ja valmiita työskentelemään pitkällä tähtäimellä, ja heidän tavoitteensa olivat realistisissa mittasuhteissa. Ryhmän nuoret olivat kasvaneet lapsuudenkodissaan, ja heillä kaikilla oli peruskoulun päättötodistus. (Wrede-Jäntti 2010, 107.)

Toisen ryhmän muodosti vain viisi työsuuntautunutta nuorta, mikä oli yllättävää ottaen huomioon, että kaikki nuoret olivat ilmoittautuneet työvoimatoimistossa työttömiksi työnhakijoiksi. Ryhmän nuoret halusivat teoriaopintojen sijaan nopeasti päästä ansaitsemaan toimeentulonsa. Neljä heistä oli päättänyt peruskoulun, mutta kaikki olivat

keskeyttäneet jatko-opintonsa. Työsuuntautuneiden nuorten vanhemmat olivat alem-
paa tai ylempää keskiluokkaa, eivätkä olleet koskaan olleet työttöminä. (Wrede-Jäntti
2010, 108.)

Vaihtoehtoisesti suuntautuneiden ryhmään kuului tutkittavista kaksi nuorta. He olivat
otoksen nuorimmasta päästä. Ryhmän nuoret pitivät tärkeinä heitä itseään kiinnostavia
asioita ja tekivät parhaansa toteuttaakseen tavoitteensa. He eivät olleet egoistisia, vaan
kiinnostuneet yhteiskunnallisista asioista, mutta suuntautuivat vasemmistoon, ja mate-
rialistisuutta vastaan. (Wrede-Jäntti 2010, 109.) Ryhmän nuoret eivät tähdänneet opis-
kellen parempaan asemaan työmarkkinoilla, vaan opiskelivat ainoastaan kurssimu-
toisesti itseään varten. Vaihtoehtoisesti suuntautuneiden vanhemmat olivat korkeasti
koulutettuja ja toivoivat nuorten ponnistelevan enemmän kouluttautuakseen tai työllis-
työkseen, mutta huolimatta nuorten valinnoista tukivat kuitenkin heitä. Ryhmän nuo-
rista toisella oli takanaan vuoden ja toisella kahden ja puolen vuoden työttömyysjakso.
Nuoret tunsivat silti voivansa hyvin sekä fyysisesti että psyykkisesti. (Wrede-Jäntti
2010, 110.)

Neljännän ryhmän nuoret olivat tietämättömiä suuntautumisestaan, eikä heillä ollut
selkeitä suunnitelmia tulevaisuutensa suhteen. Ryhmä oli lähes kolmasosa koko otan-
nasta. Heistä osalla oli kyllä ajatuksia opiskelusta, työelämästä tai oppisopimuskoulu-
tuksesta, mutta ei tietoa toteutuksesta. Osa taas tuntui välinpitämättömältä ja antaneen
periksi. (Wrede-Jäntti 2010, 110.) Tulevaisuudestaan epävarmojen ryhmä oli hetero-
geeninen opiskelu- ja perhetaustojensa suhteen. Enemmistö heistä oli asunut yhdellä
vanhemmalla tai vanhemmillaan vuorotellen. Ryhmästä löytyi niin peruskoulun kes-
keyttäneitä kuin ylioppilas- tai ammattitutkinnon suorittaneitakin. Usean neljännän
ryhmän nuorten keskiluokkaiset vanhemmat olivat tai olivat olleet työttöminä. (Wre-
de-Jäntti 2010, 111.)

6.3.2 Kokemuksia aktivointipolitiikasta

Tutkimuksessa havainnoiduissa viranomaiskontakteissa useat nuoret kokivat työvoi-
matoimistot steriileiksi ja työttömiä hyljeksiviksi. Tutkimuksen nuorista tuntui, että
työttömiä ei arvosteta, vaan he joutavat jonottamaan ja hakemaan koulutustaan vas-
taamattomia töitä. (Wrede-Jäntti 2010, 118 - 120.) Työllistymistoimenpiteet, kuten
työharjoittelun, nuoret tunsivat mukavaksi tavaksi ansaita hieman rahaa, mutta eivät
kokeneet niiden suoraan auttavan työllistymiseen. Osa haastatelluista nuorista koki

työelämäjakson parantavat päivärytmiä ja johdonmukaistavan elämää. Moni kuitenkin harmitteli puolen vuoden työharjoittelujakson lyhyttä. (Wrede-Jäntti 2010, 121.) Kuukauden tai kahden pituisiin määräaikaistyösuhteisiin osa nuorista suhtautui erittäin negatiivisesti. He kokivat työsuhteiden jatkuvan alusta aloittamisen hankalaksi ja työsuhteiden päättymisen rikkovan myös työajan ulkopuolelle yltäneet rutiinit. Osa sen sijaan ajatteli määräaikaisten työsuhteiden rikastuttavan ansioluetteloa. (Wrede-Jäntti 2010, 122.)

Neljän avainhenkilön kokemukset yhteiskunnan tarjoamasta tuesta ja palveluista jakautuivat kahtia nuorten taustalla olevien resurssien mukaan. Työsuuntautuneen naisen ja suuntautumattoman miehen taustalla oli heikompi itsetuntemus kuin toisilla nuorilla. Näiden resursseiltaan heikompien oli yleisesti vaikeampi hyväksyä yhteiskunnan asettamia rajoitteita. Toisaalta työsuuntautuneen naisen ja opiskelusuuntautuneen nuoren miehen palkkatyönarvostus oli suurempaa kuin muilla. (Wrede-Jäntti 2010, 228.)

Opiskelusuuntautunut nuori toimi yhteiskunnan kannalta parhaalla tavalla työttömyyttä vastaan opiskelemalla ja tekemällä tilapäistöitä. Hän koki valmistumisen helpoksi, eikä huolestunut taloudellisesta tilanteestaan opiskelijana, koska piti tukia riittävinä ja tunsii niiden olevan saatavilla. Tavoitteiden saavuttamista nuorella helpotti tarmokkuus ja päämäärätietoisuus: hän myös tiesi mitä halusi opiskella. Työsuuntautuneen avainhenkilön kokemukset yhteiskunnallisista palveluista olivat alkuun vaikeita ja erimielisyyksien täyttämiä. Hän tiesi, mitä tukea tarvitsi, mutta ei tuntenut saavansa sitä. Huolimatta opiskelun arvostuksesta hän ei kokenut sitä taloudellisesti järkeväksi, koska lainarahalla korkeasti kouluttautuminen saattoi kaikesta huolimatta johtaa työttömyyteen. Hän ei myöskään tiennyt mitä haluaisi opiskella. (Wrede-Jäntti 2010, 224.)

Vaihtoehtoisesti ajatteleva nuori koki yhteiskunnan palvelut valoisammin kuin muut, huolimatta siitä ettei hänen kestävän kehityksen ja askeettisuuden ajattelumaailmaa sisältäviä töitä löytynyt helposti. Vaikka nuori piti opiskelemista mielenkiintoisena, ei hän halunnut viedä opiskelupaikkaa keneltäkään valmistumiseen tähtäävältä. Hän ei kokenut tarvitsevänsä tutkintoa koska ei tähdännyt palkkatyöhön, vaan halusi käyttää ajan perheeseensä ja lapseensa. Nuori jättäytyi pois työvoimatoimiston työnhakijoista, koska ei kokenut järjestelmää omakseen. (Wrede-Jäntti 2010, 226.)

Suuntautumisestaan tietämätön avainhenkilö suhtautui koko tutkimuksen seuranta-ajan kaksijakoisesti yhteiskunnan tukeen. Toisaalta hän oli kiitollinen hyvinvointiyhteiskunnan jokaiselle tarjoamaan perustoimeentuloon, toisaalta hän piti järjestelmää joustamattomana ja byrokraattisena. Nuori teki saamansa vaatimattoman taloudellisen tuen lisäksi pimeitä töitä saavuttaakseen kohtuullisen elintason. Nuoren näkökanta palkkatyöhön oli ambivalentti: hänen mielestään kaikkien piti kantaa kortensa kekoon, mutta toisten hyväksi raataminen ansioiden takia ei silti houkutellut. Joskus nuori ajatteli, että hänen olisi aktivoituttava, toisinaan hän hyväksyi tukien varassa elämisen. Hän myös kritisoi pakkoa ottaa vastaan työharjoittelupaikka, jottei leimautuisi työtä vieroksuvaksi ja saisi rajoitteita etuisuuksissa. Huolimatta harminaiheistaan nuori näytti ulospäin kohtaavan yhteiskunnan hyvin hänen humoristisen asenteensa ja vain lievän itsekriittisyytensä ansiosta. Tulevaisuuden suunnitelmia nuorella ei ollut, vaan hän oli tyytyväinen vapaaseen elämäänsä. (Wrede-Jäntti 2010, 227.)

6.3.3 Muutokset avainhenkilöissä

Rahat vai henki? -tutkimuksessa koottiin muutoksia neljän nuoren avainhenkilön suhtautumisessa ansiotyöhön, saamaansa tukeen, yhteiskuntaan, elämäntilanteeseensa ja tulevaisuuteensa. Tapahtuneita muutoksia asenteissa ja elämäntilanteissa kymmenen vuoden seuranta-ajalla oli huomattavan vähän. Kaikilla alun perin ollut suhtautuminen ansiotyöhön pysyi samana. (Wrede-Jäntti 2010, 218.) Työ- ja opiskelusuuntautuneilla, naisella ja miehellä, palkkatyön arvostus oli huomattavasti korkeampaa kuin vaihtoehtoisesti suuntautuneella naisella ja suuntautumisestaan epävarmalla miehellä. Palkkatyön arvostus ei ollut suoraan verrannollinen elämään tyytyväisyyteen vaikka aiemmat tutkimukset olivat Wrede-Jäntin (2010, 219) mukaan niin antaneet olettaa: opiskelusuuntautuneen lisäksi vaihtoehtoisesti suuntautuneen elämänasenne ja usko tulevaisuuteen pysyivät koko seuranta-ajan korkealla hänen ollessa tyytyväinen valitsemaansa elintapaan.

Työsuuntautuneen työttömän nuoren tulevaisuuden näkymät olivat seuranta-ajan alussa synkkiä. Kokonaisuudessaan eniten muutoksia tapahtui juuri työsuuntautuneen kohdalla. Hän kävi seuranta-aikana terapiassa ja pääsi lopulta ansiotyöhön. Kymmenen vuoden jakson loppupuolella hänen suhtautumisessaan tukeen, yhteiskuntaan, elämäntyytyväisyyteen ja tulevaisuuden näkymiin tapahtui selkeä nousu. (Wrede-Jäntti 2010, 219.) Suuntautumisestaan epävarman nuoren, joka kymmenen vuoden

seuranta-ajan jälkeenkin oli työttömänä, suhtautuminen emotionaaliseen ja taloudelliseen tukeen laski koko tutkimuksessa käsitellyt ajan, vaikka hänen yleinen käsityksensä yhteiskunnasta pysyi positiivisena. Hänen kokemuksensa henkilökohtaisesta kohtaaminen yhteiskunnan kanssa sen sijaan laski koko jakson ajan, kuten vaihtoehtoisesti suuntautuneella nuorellakin. Toisin kuin suuntautumisestaan tietämättömällä vaihtoehtoisesti suuntautuneella nuorella luottamus emotionaalisen tuen saatavuuteen oli koko seuranta-ajan korkealla. (Wrede-Jäntti 2010, 219.)

Tutkimuksen kysymyksenasettelussa pohdittiin aikuistuvatko nuoret seuranta-aikana. Aikuistumista tarkasteltiin kategorioissa: asuminen, palkkatyö, elatus, parisuhde ja vanhemmuus, sekä vastuu muista. Kaikki nuoret olivat seuranta-ajan loputtua itsenäisesti asuvia, kuten olivat jo tutkimusjakson alussa, minkä perusteella heidät luettiin aikuisiksi. Seurantanuorista työ- ja opiskelusuuntautuneet olivat tutkimusjakson loputtua palkkatöissä, vaihtoehtoisesti suuntautunut nainen ja suuntautumisestaan epävarma mies eivät, eli puolet heistä luettiin työn perusteella aikuisiksi. Elatuksessa vain suuntautumisestaan epävarma jäi selvästi lukeutumatta aikuiseksi hänen elässään toimeentulo- ja asumistuen varassa. Vaihtoehtoisesti suuntautunut eli puolison elatuksella, mutta hänet luettiin kuitenkin niukasti aikuiseksi. Parisuhde- ja perheasioissa vain tutkimuksen työ- ja vaihtoehtoisesti suuntautuneet naiset luettiin parisuhteen ja lapsien myötä aikuisiksi miesten jäädessä naimattomina ja lapsettomina aikuisuuden ulkopuolelle. (Wrede-Jäntti 2010, 204.)

6.4 Päätelmät ja kehittämisehdotukset

Wrede-Jäntti (2010, 235) toteaa työttömien nuorten olevan heterogeeninen ryhmä joiden arvot pysyvät stabiileina. Niillä, joiden arvot ovat lähellä yhteiskunnan arvoja työllistymisen ja opiskelun suhteen, on hyvä mahdollisuus päästä palkkatöihin. Myös heidän asiointinsa työvoimaviranomaisten kanssa on helpointa (Wrede-Jäntti 2010, 236). Toisin ajatteleville ei yhteiskunnalla ole kelvollisia vaihtoehtoja tarjota. (Wrede-Jäntti 2010, 252). Wrede-Jäntin (2010, 254) mukaan työvoimapolitiikan tulisi ottaa mallia niin sosiaalityöstä kuin koulumaailmasta, joissa otetaan paremmin huomioon asiakkaiden yksilölliset tarpeet. Työvoimapolitiikan tavaramerkki on huomioida kaikki tasavertaisesti, mutta tutkimuksessa haastatellut kritisoivat järjestelmän tunteettomuutta. Rajaamalla ja määräyksillä se sulkee järjestelmään sopeutumattomat ulos.

Haastateltujen mielestä nuoreen työttömyyteen ei paneuduta, niin että hänen tilanteeseensa sopivimmat ratkaisut löytyisivät. Asiakkaiden oletetaan olevan itse aktiivisia työllistyäkseen ja heille säilytetään osavastuu työttömyydestään. (Wrede-Jäntti 2010, 240.) Suomalainen aktivointi- ja työvoimapolitiikka nojaa oletukseen, että työtön nuori ajattelee tulevaisuuttaan loogisesti ja suunnitelmallisesti, mikä pätee tutkimuksessa vain yhteen avainhenkilöön (Wrede-Jäntti 2010, 239). Wrede-Jäntin (2010, 242) mukaan olisi kuitenkin tarpeen pohtia, onko tarkoituksenmukaista pakottaa nuoret hakemaan opiskelupaikkaa, vaikka he eivät tietäisi mitä haluavat opiskella. Muissakin tarjotuissa työllistymistoimenpiteissä pätee sama: jos ei ota tarjottua vastaan, joutuu karensille ilman tukia (Wrede-Jäntti 2010, 244). Nuoret työttömät olisi saatava osallisiksi ratkaisuihin ja tuntemaan tarvetta palkkatyöhön (Wrede-Jäntti 2010, 255).

7 DEN DUBBLA VANMAKTENS LOGIK -TUTKIMUS

7.1 Kohderyhmä ja tutkimuksen tausta

Kaksinkertaisesti voimattoman johdonmukaisuus on ruotsalaistutkimus pitkäaikais-työttömyydestä ja sosiaaliavustusten varassa elämisestä nuorilla aikuisilla (Angelin 2009, 2.) Tutkimuksen kohderyhmänä ovat 1973 - 1977 syntyneet ruotsalaiset, jotka kokivat 1990-luvun talouskriisin 20 - 24-vuotiaina, ja olivat tutkimuksen lopussa noin 35-vuotiaita. Laman aikana tutkimusotannan nuoret olivat työttömiä ja toimeentulotuen varassa eläviä, vaikka olisivat olleet kykeneviä ansiotyöhön. (Angelin 2009, 9.) Ruotsia 1990-luvulla koskettaneen laman seurauksena työttömyys nuorilla aikuisilla nousi jopa 17 %:iin nostaten sosiaaliturvan hakijoiden määrän lähes kaksinkertaiseksi (Angelin 2009, 10).

7.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen toteutus

Angelinin (2009, 13) mukaan tutkimuksessa haluttiin selvittää millaisia merkityksiä ja seurauksia nuorten aikuisten työttömyydestä ja toimeentulotuen varassa elämisestä oli heidän aikuiselämässään. Tutkimuksen tavoitteet oli tiivistetty tutkimuskysymyksiin, joissa pohditaan kuinka suurella osalla 1990-luvun työttömistä nuorista oli noin kymmenen vuotta myöhemmin pysyviä vakiintumisongelmia, sekä minkälainen tausta ja elinolosuhteet olivat näillä pitkäaikaistyöttömillä ja sosiaaliavustusten varassa elävillä nuorilla aikuisilla, ja millaisia hyvinvoinnin mittareita he näkivät ikäisilleen relevantteiksi. Lisäksi tutkimuskysymyksissä pohdittiin olivatko otannan nuoret kokeneet

elämäänsä ongelmallisena, ja tarkemmin, mikä heidän elämässään oli ongelmana. Lopuksi tutkimuksessa kysyttiin minkä nuoret olivat kokeneet muodostavan esteitä työllistymiselle ja omavaraisuudelle. (Angelin 2009, 14.)

Tutkimuksessa tehtiin analyysia pitkäaikaisessa rekisteriseurannassa olevista nuorista, joita oli noin 100 000. Tiedot nuorista saatiin tietokannasta, johon on kirjattu kaikki Ruotsin kansalaiset. Toisena tutkimuksen osana oli kysely, johon vastanneista valittiin 74 pitkäaikaisesti marginalisoitunutta haastatteluin tuomaan subjektiivista näkemystä matkasta nuoruudesta aikuisuuteen. (Angelin 2009, 16.) Haastattelut suoritettiin kymmenen kuukauden aikana joko nuorten kodeissa tai useimmin julkisilla paikoilla kuten kahviloissa tai työvoimahallinnon tiloissa. Puolistrukturoiduilla haastatteluilla saatiin vastauksien laajuutta rajattua, mutta pidettyä ne kuitenkin riittävän avoimina kertomaan sosiaaliavustusten varassa elämisen ja työttömyyden suhteesta nuorten elämässä, sekä ongelmista niiden takana. (Angelin 2009, 70.)

7.3 Tutkimuksen tulokset

7.3.1 Määrällisen pitkäaikaistutkimuksen tulokset

Määrällisen tutkimuksen tulokset osoittavat, että tutkimukseen valitusta noin 100 000 nuoresta noin 12 000 (11,7 %) oli syrjäytynyt varhaisemmalla iällä 19 - 21-vuotiaana ja noin 1500 (1,5 %) myöhemmin 27 - 29-vuotiaana. Noin 89 000 (85,3 %) nuorella ei ollut ajanjaksolla syrjäytymis- tai muita tutkittuja ongelmia lainkaan. Tutkimuksen painopiste oli pitkäaikaisista ongelmista kärsineissä 1584 (1,5 %) nuoressa. He olivat olleet tutkituilla ajanjaksoilla sosiaalisesti syrjäytyneitä, tai vähintään puoli vuotta työttömänä tai työllistymistoimenpiteissä jokaisena tutkittuna vuotena. (Angelin 2009, 92.) Tuloksista selviää myös että riski syrjäytymisongelmiin myöhäisemmällä iällä oli kuusinkertainen heillä, joilla oli ollut vastaavia ongelmia jo aikaisemmalla tutkimusjaksolla. Tulosten perusteella näkee, että vaikka noin 85 % nuorista oli välttynyt syrjäytymiseltä ja pitkäaikaiselta työttömyydeltä, noin yksi seitsemästä nuoresta oli selkeästä kokenut oppilaitoksesta pääsemisen ja kolmenkymmenen ikävuoden välillä. (Angelin 2009, 93.)

Pitkäaikaisista syrjäytymisongelmista kärsineistä nuorista oli 56,2 % miehiä ja 43,8 % naisia. Pitkäaikaisongelmaisten ryhmän nuorista 5,8 % oli itse ulkomailla syntyneitä ja 20,1 %:lla nuorista vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla. Ryhmän nuorista 40,1 %

kuului työväenluokkaan, 17,9 % oli virkamiestaustaisia, 4,9 % oli yrittäjä tai maanviljelijäperheestä ja 37,3 %:lla luokkaa ei ollut määritelty. Tässä nuorten ryhmässä, jossa ongelmia oli ollut koko tutkittavalla ajanjaksolla, miesten osuus oli tulosten perusteella suurempi kuin ainoastaan 19 - 21-vuotiaana syrjäytymisongelmista kärsineiden ryhmässä. (Angelin 2009, 93.)

Myös ulkomaalaistaustaisten nuorten osuus oli pitkäaikaisongelmaisten ryhmässä suuri: ulkomailla syntyneitä oli ryhmässä kaksinkertainen määrä verrattuna ryhmään, jonka nuoret eivät missään vaiheessa olleet kärsineet syrjäyttävistä ongelmista. Niin ikään perheen luokkatausta vaihteli näiden kahden ryhmän välillä suuresti: pitkäaikaistyöttömien ryhmässä virkamiestaustaisia perheitä oli 18 %, kun niitä ongelmilta välttyneiden ryhmässä oli 43 %. (Angelin 2009, 94.)

Nuorten elinoloja kartoittamalla havaittiin, että pitkäaikaisista ongelmista kärsivien ryhmässä oli useammin yksinasuvia kuin muissa ryhmissä. He myös olivat muita useammin muuttaneet omilleen jo ennen 22 ikävuotta. Ryhmän nuorilla todennäköisyys tulla vanhemmaksi alle 22-vuotiaana oli neljä kertaa suurempi kuin ongelmilta välttyneiden ryhmässä ja noin kaksinkertainen verrattuna 19 - 21-vuotiaana marginalisoituneiden ryhmään. Koulutustaustana pitkäaikaisista ongelmista kärsivien ryhmässä oli peruskoulu jopa 40 %:lla nuorista. (Angelin 2009, 94.) Ryhmän nuorista kahdeksan prosenttia oli matalatuloisia ja neljä prosenttia köyhiä. Vastaavasti muissa tutkituissa ryhmissä köyhien osuus oli keskimäärin kaksi prosenttia. Huomattavaa tulotiedoissa oli, että 19 - 21-vuotiaana työttöminä tai syrjäytyneinä olleiden tulot olivat huomattavasti matalammat kuin ongelmilta välttyneiden ryhmässä, vaikka ensiksi mainitutkaan eivät enää kolmekymppisinä olleet työttömiä tai syrjäytyneitä. (Angelin 2009, 99.)

Määrällisen tutkimuksen tulosten perusteella Angelin (2009, 105) analysoi, että vaikka pitkäaikaisista syrjäyttävistä ongelmista kärsineiden ryhmä ei ollut homogeeninen, moni asia heitä silti yhdisti: ryhmän nuorista yli 90 % oli ottanut vastaan sosiaaliavustuksia, lähemmäs 75 % heistä jo ennen 20 ikävuotta. Pitkäaikainen analyysi ja kyselytutkimus osoittavat Angelinin (2009, 105) mukaan, että pitkäaikaisesti marginalisoituneilla oli muita useammin matala koulutustaso, terveysongelmia ja niukemmin työkokemusta. Heillä oli myös useammin epävakaa perheolosuhteet.

7.3.2 Laadullisen tutkimuksen tulokset

Pitkäaikaistyöttömille ja sosiaalisesti syrjäytyneille tehdyn haastattelututkimuksen perusteella Angelin (2009, 124) kuvailee nuorten kantavan huolta taloudestaan. Turhautumista ja stressiä aiheuttivat eläminen kulutusyhteiskunnassa voimatta suoda itselleen tai perheelleen mitään ylimääräistä. Jatkuva sosioekonominen ja fyysinen stressi puolestaan voivat aiheuttaa vakavia terveydellisiä haittoja. Haastateltujen talouden haasteet jaksottuivat sosiaaliavustusten maksupäivien mukaan. Sosiaaliset avustukset on Angelinin (2009, 125) mukaan suunniteltu väliaikaiseksi taloudelliseksi avuksi, eikä jatkuvaksi pääasialliseksi toimeentuloksi, jollaisena se näyttäytyi monen haastatellun arjessa vuosia. Köyhyys vei haastatelluilta nuorilta heidän mukaansa vapauden tehdä itse valintoja elämänsä suhteen. Suurimmiksi ongelmiksi nuoret kokivat taloudellisen riippuvuuden muista, aineellisen puutteen, emotionaalisen stressin sekä sosiaalisen eristäytymisen tunteen (Angelin 2009, 126.)

Haastattelututkimuksessa kyseltiin pitkäaikaistyöttömiltä nuorilta aktivoinnista. Suhtautuminen työharjoitteluun vaihteli. Eräs nuorista esimerkiksi ajatteli, että on epäoikeudenmukaista, että ahkerasti työharjoittelussa töitä tekevä saa saman verran sosiaaliapuuta kuin kotona olevatkin. (Angelin 2009, 157.) Nuoret kokivat myös joutuneensa katteettomien lupauksen kohteeksi: työharjoittelupaikka ei ollutkaan johtanut pitempiaikaisen työpaikan saantiin. Haastatellut kertoivat työharjoittelun olevan kannattamatonta myös siksi, että lyhyiden harjoittelujaksojen tuoma toivo vaihtui pettymykseen harjoittelun loppumisen myötä, ja häytti samalla itsetunnon kehittymistä ja ylläpitämistä. (Angelin 2009, 158.)

Tutkimukseen haastatellut nuoret eivät olleet saaneet valita itse harjoittelupaikkojaan, mikä aiheutti vaikeutta esimerkiksi lastenhoidossa: haastatellun mukaan hänen oli vietävä pieni lapsi aamuvanhain hoitoon, koska oli velvoitettu ottamaan vastaan harjoittelupaikka, jossa oli vaativat työntekijät. (Angelin 2009, 159.) Osa haastatelluista suhtautui työharjoitteluun myönteisemmin. Nämä haastatellut nuoret kokivat saavansa hyödyllisiä kokemuksia ja näin kasvattavansa sillä itseluottamusta. Eräs nuori kertoi ajattelevansa, että työharjoittelulla ikään kuin ansaitsee oikeuden käyttää yhteiskunnan tukea hyväkseen. (Angelin 2009, 160.)

Angelinin (2009, 233) mukaan tutkimuksessa käyttämänsä voimattoman termi tarkoittaa pysyvää voimattomuuden tilaa, josta ei itse näe ulospääsyä. Hänen mukaansa haas-

tateltujen tilaan vaikutti hankaloittavasti se, että heillä oli usein monia ongelmia samanaikaisesti. Kaksinkertaisesti voimattomuuden logiikka ilmeni haastateltujen vastauksista: nuoren, jolla oli maksuhäiriöitä, oli vaikeuksia saada vuokra-asuntoa lähempänä työmahdollisuuksia. Nuori, jolla oli velkoja, ei saanut helposti lainaa esimerkiksi ajokortin hankintaa varten. Sosiaalietuuksien varassa elävä nuori ei voinut päättää lukio-opintojaan, koska koki sen taloudelliseksi riskiksi; tukia ei välttämättä myönnetä opiskelijoille. Opintolainan ottaminen taas olisi ollut liian pelottavaa jo ennestään velkaantuneelle. (Angelin 2009, 234.)

7.4 Päätelmät ja kehittämisehdotukset

Kokonaisuudessaan haastateltujen pitkäaikaistyöttömien ja sosiaalietuuksien varassa eläneiden nuorten ryhmä oli heterogeeninen kokemustensa ja tuntemustensa suhteen: siinä missä toiset tunsivat olevansa voimattomia, toiset ajattelivat vain olevansa rajoitettuja. Huolimatta voimattomuudestaan tutkimukseen haastatelluista nuorista monen tulevaisuuden odotukset olivat valoisat. He myös odottivat työllistyvänsä tulevaisuudessa. (Angelin 2009, 243.) Tutkimuksen nuorilla oli takanaan pitkä suhde sosiaalipalveluihin ja nuorten asenne oli usein hyvin negatiivinen sosiaalityötä ja sen työntekijöitä kohtaan epätasaisten voimasuhteiden vuoksi. Haastatellut itse painottivat suhteen tärkeyttä ja siksi Angelinin (2009, 246) mukaan olisikin tärkeää panostaa sosiaalityötä tekevien asiakastyönosaamiseen. Keskeistä on myös se, että nuoret itse pääsisivät vaikuttamaan polkuunsa ansiotyötä kohti ja näin olisivat aktiivisia toimijoita. Angelinin (2009, 247) mukaan Kaksinkertaisesti voimattoman logiikka -tutkimus osoittaa, ettei toimeentulotuki ole kestävä ratkaisu yhä lisääntyvien nuorten työttömien toimeentuloksi. Tulevaisuuden haasteena on turvata hyvinvointi niillekin nuorille, joiden elämän vakiintumisen prosessi on pitkittynyt (Angelin 2009, 247).

8 ONNISTUVAT OPIT -HANKE

8.1 Kohderyhmä ja hankkeen tausta

Onnistuvat opit -juurruttamishanke on jatkoa useille nuorten asialla olleille hankkeille, kuten Kelan järjestämälle nuorten kuntoutuskokeilulle ja sitä seuranneelle Ota oppi -mallille. Ota oppi -malli toimi vuosina 2005 - 2007 Etelä- ja Länsi-Suomen sekä Oulun alueella. Vuosina 2009 - 2011 toiminut Onnistuvat opit -jatkohanke toimi pohjoisempana: mukana olivat Posion, Ranuan, Pellon, Sodankylän ja Utsjoen kunnat, Ke-

mijärven ja Oulun kaupungit, Seita-säätiö sekä työvalmennuskeskus Sytyke toiminta-alueenaan Ylivieska, Alavieska ja Nivala. Onnistuvat opit -hankkeen kohderyhmänä oli 232 nuorten parissa eri alojen asiantuntijoina toimivaa työntekijää ja esimiestä. Tarkoituksena oli vahvistaa nuorten ohjausta, tukemista ja palveluja, moniammatillista yhteistyötä tukien. Välillisenä kohderyhmänä toimivat 15 - 20-vuotiaat nuoret, joille vain yhden sektorin palvelut eivät olleet riittäviä. (Säkjärvi, Oulasvirta-Niiranen & Tarvainen 2011, 5.)

8.2 Hankkeen tavoitteet ja toteutus

Toiminta-alueena Lappi oli asukkaiden vähäisyydestä ja pitkistä välimatkoista johtuen haastava ja erilainen kuin väkirikas Etelä-Suomi. Konkreettiseksi tavoitteeksi muotoutui se, ettei yksikään nuori ”putoaisi polulta”. Ydinajatuksena hankkeessa oli tulosten juurruttaminen osaksi arkityötä pitkällä aikavälillä, ei vain projektimuotoisen hankkeen ajaksi. Tarkoituksena oli yhdistää eri toimijoiden, kuten pajojen, kuntien ja oppilaitosten yhteistyötä tiiviimmäksi kokonaisuudeksi unohtamatta nuorten kuulemista ja osallisuutta. Ilman nuorten ajatusmaailman ymmärtämistä ja tarpeiden tunnistamista ohjauksen suunnittelu olisi ollut mahdotonta. Pitkien välimatkojen lisäksi Pohjois-Suomen muita erityispiirteitä ovat monikielisyys, saamelaisuus ja monikulttuurisuus, jotka oli väistämättä otettava huomioon palveluita suunnitellessa. (Säkjärvi ym. 2011, 6,8.)

Jokaisessa hankkeen kunnassa oli Onnistuvat opit -koordinaattori, jonka toimenkuvaan kuului tietojen keräämistä kehittämistyön perustaksi, toimintamallien aktiivista etsimistä, yhteydenpitoa eri toimijoiden välillä ja tiedottamisen ja juurruttamisen valmistelua. Uusien toimintamallien hahmottelussa ei kyse välttämättä ollut suurista taloudellisista satsauksista vaan tavoitteista ja tahdosta. Eri hallintojen välinen yhteistyö toi ison haasteen johtajuudelle. Onnistuvissa opeissa saatiin monia johtajia mukaan ja useissa kunnissa asia vietiin toimielimien käsiteltäväksi. Käytännössä hanketta toteutettiin ohjauspäivien ja hankehenkilöiden tuen ja ohjauksen kautta. Järjestettiin seminaareja, koulutuspäiviä sekä tutustumiskäyntejä. Tämä mahdollisti tiedon ja käytäntöjen sekä hyvien toimintamallien leviämisen monien nuorten kanssa työskentelevien tietoisuuteen. Mahdollisuus hankkeen aikana oli myös kehittämisrahaan. (Säkjärvi ym. 2011, 9,10.)

8.3 Hankkeen tulokset

Onnistuvat opit -hankkeen toimijat pohtivat nuorten tämänhetkisiä kuulumisia. Pohdinnan tueksi haastateltiin nuoria ja heidän huoltajiaan. Tuloksista ilmeni, että suurin osa Pohjois-Suomessa asuvista nuorista voi hyvin, mutta erityistä huolta aiheutti nuorten yksinäisyys, erityisesti pienissä kunnissa. Yhteydenpito koulun ulkopuolella saattoi olla, lähinnä pitkistä välimatkoista johtuen, nuorille todella haasteellista. Työntekijät myös nostivat esille huolenaiheena ”jengiytymisen”, alkoholin käytön yhä nuorempana, tupakoinnin ja huumeet. Kaikilla paikkakunnilla ei ollut välttämättä mahdollisuutta peruskoulun jälkeiseen jatkokoulutukseen, ja siksi nuorten tukeminen uusilla opiskelupaikkakunnilla nähtiinkin erittäin tärkeäksi. (Säkjärvi ym. 2011, 13.)

Tuloksissa esille nostettiin myös koulujen keskeyttämiset. Nykyaikana koulutuksen saaminen on tärkeää ajatellen tulevaisuutta työn saannin näkökulmasta. Vuosittain eri alueilla oli vaihteluja koulutuksen loppuun viemisessä tyttöjen poikien välillä. Koulunsa keskeyttäneet työttömät nuoret eivät välttämättä ilmoittautuneet työnhakijoiksi, mikä vaikeutti heidän auttamistaan huomattavasti. Hankkeen toimijat pohtivat, kuinka perheet saataisiin tunnistamaan ongelmat tarpeeksi ajoissa tai vastapuolisesti työntekijät huomaamaan ongelmat varhain, jotta apua voitaisiin tarjota mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Apua tarvitsevien nuorten löytyessä on palveluketjun aukottomuus todella tärkeää: olisi oltava selvillä palvelut ja toimenpiteet, joihin nuoret ohjataan. (Säkjärvi ym. 2011, 13 - 15.)

8.4 Hankkeen myötä kehitteillä

Huolenaiheet ja haasteet haluttiin kääntää hankkeessa tavoitteiksi tulevaisuuteen. Alueella oli tehty hyvää pohjatyötä, josta oli luonnollista jatkaa asioiden eteenpäinviemistä, alueen vahvuudet mielessä pitäen. Vaikka kyseessä olikin Suomen pohjoinen alue, hankkeen myötä esiin nousseet kehittämissuhteet ovat soveltuneet myös muualle Suomeen. Onnistuvat opit -hankkeesta nousi varteenotettavia kehittämissuhteita erityisesti kunnille. Vuonna 2011 voimaan tullut uudistunut nuorisolaki velvoittaa kokoamaan yhteistyöverkostoja nuorten palveluissa. Onnistuvat opit -hanke on toiminut informoijana kunnille koskien lakiuudistusta, pajatoimintojen kehittämistä ja etsivän nuorisotyön rahoituksen hakumahdollisuuksia. Hankkeen myötä on kunnille tarjottu sopimuksellisuuteen ja koordinointiin perustuva hanketyömalli, jossa työ on järkevää ja sitoutunutta, tarkoituksena tarjota monipuolista tukea nuorille. Monialaista yhteis-

työtä vahvistettiin koulutus-, valmennus- ja konsultaatio-ohjelman avulla. Kuntia motivoitiin myös tavoitteelliseen ja sektorirajat ylittävään yhteistyöhön. (Säkjärvi ym. 2011, 16.)

Hankkeen tavoitteena oli työnkuvan, osaamiseen ja vastuun tekeminen näkyväksi. Käytännössä tämä tarkoitti asioiden selkiinnyttämistä, päällekkäisyyksien karsimista ja palveluaukkojen minimoimista. Varhaisen vaiheen tukeen tehtiin omia toimintamalleja ja palveluketjujen toimivuutta ja sujuvuutta vahvistettiin. Palvelukarttojen ja tietokorttien rakentamisella ja niistä tiedottamalla tavoitteena oli saada palveluja näkyviksi. Hankkeen myötä oppilaitos-työpaja-kunta-yhteistyön vahvistaminen nostettiin tavoitteellisesti esille. Kunnille jaettiin tietoa hyvistä käytännöistä nuorten palveluissa, joiden avulla hankekunnat ja -toimijat saivat tilaisuuden verkostoitua keskenään. Kunnille laadittiin myös juurruttamisen keinovalikoima -kehikko. (Säkjärvi ym. 2011, 16.)

Onnistuvat opit -hankkeen kehittämissideoita nuorten auttamiseksi löytyi useita. Hankkeessa painotetun varhaisen tuen tärkeyden avulla pyrittiin nuorten ohjaamiseen yhä aikaisemmassa vaiheessa, ja ottamaan huomioon millainen tuen tarve on juuri sillä hetkellä ja tulevaisuudessa. Tuen tarvetta haluttiin tarkasteltavan kokonaisvaltaisesti. Hankkeen myötä nuoria pyrittiin rohkaisemaan tavoitteellisuuteen ja löytämään omia vahvuuksiaan. Nuoria kannustettiin osallisuuteen ja heidän mielipiteensä otettiin huomioon. Onnistuvat opit -hanke auttoi paikkakunnalta toiselle opiskelujen perässä muuttavia nuoria kotoutumaan opiskelupaikkakunnalle esimerkiksi nuorien tekemän oppaan avulla. (Säkjärvi ym. 2011, 17.)

Onnistuvat opit -hanke palveli etsivän nuorisotyön alkamista ja vahvistumista: pyrittiin löytämään oikeiden palveluiden piiriin opintonsa keskeyttävät tai työelämän ulkopuolelle joutuneet nuoret. Nuorille tuotiin palvelumallit paremmin tietoisuuteen, jotta avun hankkiminen olisi selkeämpää, eikä nuorten tarvitsisi kääntyä useiden tahojen puoleen. Palvelumallien tietoisuutta lisättiin muun muassa oppailla, esitteillä, tietokorteilla ja palvelukartoilla. Hankkeen pajapalveluja vahvistettiin ja niissä sovelletulla 1 + 4 -mallilla parannettiin joustavuutta oppilaitosten ja pajatyo-skentelyn välillä. Mallissa nuorten oli mahdollista olla neljä päivää koulussa ja yksi päivä työpajalla, minkä tarkoituksena oli edistää nuorten oppimista. Nuorille tarjottiin parempi mahdollisuus

työpajoissa työskentelemiseen ja tehdystä työstä saatu todistus auttaisi tulevissa opinnoissa. (Säkjärvi ym. 2011, 17.)

9 ”ASIAKKAAN KANSSA RAIVATAAN HETI AIKA, UUSI TILA JA HAETAAN UUSIA ELÄMÄNKORTTEJA” -HANKERAPORTTI

9.1 Kohderyhmä ja hankkeen tausta

Valtakunnallisen työpajayhdistyksen hallinnoima Suunta Elämään -hanke oli suunnattu auttamaan työn ja koulutuksen ulkopuolelle jääneitä nuoria. Hankeraportti sisältää arviointitutkimuksen lisäksi keskustelunavauksia, joilla tulevia hankkeita pyritään kehittämään edelleen paremmin asiakkaiden tarpeita vastaaviksi. Yhteisvastuukeräyksestä saaduilla varoilla kustannettiin vuosina 2006 - 2008 valtakunnallisesti kaikkien hiippakuntien alueilla nuorten tuettuun asumiseen, itsenäiseen elämään valmentautumiseen ja koulutuksen suorittamisen yksilölliseen tukemiseen tähtäviä henkilö- ja yhteisöprojekteja. Tiukasti kohdennetussa hankkeessa toimivat yhteistyössä erilaiset viranomaisstahot, työpajat, kirkko ja kunnat. Suunta Elämään -hankkeessa oli tarkoituksena kohdentaa toimintatuki sellaisiin toimintamuotoihin, jotka eivät ole nykykäytäntöjen mukaisia. Hankkeessa kentällä työskenteli asiakastilanteiden kehittäjiä, jotka asiakkaiden kanssa muokkasivat ratkaisuja, ja mahdollistivat reagoinnin nopeasti. (Paakkunainen 2009, 7.)

Suunta Elämään -hankkeen toiminta-ajatuksia ja kriteerejä tukea myönnettäessä olivat asiakaslähtöisyys ja asiakasryhmän tarpeiden huomioiminen erillisillä henkilö- ja ryhmäprojekteilla, sekä innovatiiviset ideat suhteutettuna alueelliseen viitekehykseen, ja toiminnan suunnitelmallisuus ja perusteltu tarve. Tähtäimessä olivat myös toiminnan konkreettisuus asiakkaan elämäntilanteen parantamiseksi, sekä toiminnan pitkäkestoisuus ja säännöllisyys. (Paakkunainen 2009, 7.) Tavoitteiksi asetettiin vuonna 2005 hankesuunnitelmaa tehdessä kolme päämäärää: vähintään 100 nuoren tukeminen tehostetulla yksilövalmennuksella työpajatoiminnassa puolen vuoden ajan, paikallisen yhteisvastuun ja -toiminnan tehostaminen moniammatillista verkostotyötä kehittämällä, ja valtakunnallinen vaikuttaminen ja keskustelun herättäminen seminaarein. (Paakkunainen 2009, 22.)

9.2 Tutkimuskysymykset ja hankkeen toteutus

Hankkeen tutkimuskysymykset ovat keskustelua herätteleviä ja osin provosoivia, ja käsittelevät laajasti ja kriittisesti hankkeen onnistumista. Tutkimuskysymyksissä kysytään muun muassa toimintamallien onnistumisesta tai epäonnistumisesta, sekä jopa onko projektipäälliköllä ollut liikaa valtaa, vai onko hän kantanut vastuunsa reflektiivisesti. Tutkimuskysymyksissä pohditaan myös asiakassuhteiden onnistumista, tavoitteiden realistisuutta ja yksilötyön tehokkuutta asiakaskeskeisessä työssä suhteessa ryhmähankkeisiin. (Paakkunainen 2009, 20.)

Hanke käynnistyi odotettua hitaammin. Toimintamallin kehittäminen valmistui kesällä 2006, ja vuoden 2007 aikana oli mahdollista nostaa esiin innovatiivisia asiakaslähtöisiä työmuotoja. (Paakkunainen 2009, 23.) Hankkeen alun eteneminen pienimuotoisesti, mutta harkitusti, mahdollisti projektin toimintakauden jatkamisen vuodelle 2008 (Paakkunainen 2009, 24). Budjetti Suunta Elämään -hankkeessa oli 750 000 euroa, josta toimintatukea arveltiin jaettavan kolmena hankevuotensa 550 000 euroa. Kahtena ensimmäisenä vuotena toimintatukea oli jaettu hieman alle 500 000 euroa 82 henkilö- ja 37 yhteisöprojektiin. Tuesta noin kymmenesosa palautui käyttämättömänä takaisin. (Paakkunainen 2009, 41.)

9.3 Hankkeen tulokset

Hankkeen arviointitutkimusraportissa kuvataan ryhmittelemällä avustettujen yksilöiden ja ryhmien sosiaalisia ja sosiaalipoliittisia ongelmia ja Suunta Elämään -hankkeen niihin tarjoamia ratkaisuja (Paakkunainen 2009, 44). Maahanmuuttajataustaisilla nuorilla usein ongelmana oli ghettoutuminen, johon hanke tarjosi vastaukseksi ryhmäprojektia ammatilliseen tutkintoon tähdäten. Projektilla auottiin integraation solmukohtia tarjoamalla nuorille muun muassa harrastusmahdollisuuksia, ja tietoa harkitusta kuluttamisesta ja opintojen tukimuodoista. Maahanmuuttajataustaisten nuorten yleisiin psyykkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin apuna oli taideterapia, jolla ongelmien työstäminen alkoi. Terapia paransi toimintakykyä useilla elämänalueilla opiskelussa jaksamisesta itsenäistymiseen. (Paakkunainen 2009, 45.) Erästä maahanmuuttajataustaista nuorta tuettiin materiaalikustannuksissa peruskoulun loppuun saattamiseksi oppivelvollisuuden ollessa jo ohi (Paakkunainen 2009, 46).

14 - 16-vuotiaiden nivelvaiheen nuorten koulunkäyntiin ja sen päättämiseen liittyvissä ongelmissa Suunta Elämään -hankkeen pajojen harrasteryhmillä saatiin päivittäiset aikataulut normaaleiksi rutiineiksi, ja kouluun palaaminen helpottumaan. Keinoja itsehallintaan ja itsetunnon kasvattamiseen haettiin tanssiterapiasta ja muista kehollisen ilmaisun muodoista. (Paakkunainen 2009, 49.) Kesätyöleirejä tarjottiin nivelvaiheen nuorille miehillä kesän toimettomuuteen. Leireistä saatiin mielekästä tekemistä, ja työsuoritukseen sidottu palkkio innosti nuoria. Suunta Elämään -hankkeella autettiin myös velkaantuneita nuoria, jotka sitoutuivat toimintatuetuin työsuorituksin, harjoitteluun ja oppisopimuksin maksamaan velkansa pois, ja palauttamaan otettaan elämänhallintaan. (Paakkunainen 2009, 50.)

Hankkeella tuettiin lisäksi monia elämys-, seikkailu- ja sosiaalipedagogisia toteutuksia, muun muassa leirimatkoja ja ratsastusta, joka tuo yhteen vastuun, yhteisöllisyyden ja ympäristön ja eläimen hallinnan. (Paakkunainen 2009, 57.) Suunta Elämään -hankkeen avustamassa vertaistukitoiminnassa ja yksilövalmennuksessa koottiin ryhmiä hankalasti diagnosoitavista oireista kärsivistä, esimerkiksi paniikkihäiriöisten vertaistukiryhmä lievittämään ahdistusta, masennusta ja sosiaalisten tilanteiden pelkoa. (Paakkunainen 2009, 58.)

Hankkeen valmennusjakson aikana tai sen jälkeen nelisenkymmentä nuorta jäi työttömäksi. Noin puolet heistä keskeytti projektin poissaolojen, päihteiden, tavoitteiden laiminlyömisien tai mielenterveysongelmien takia. Näissäkin tapauksissa hanke koettiin positiivisena ja osa ongelmista saatiin ratkaistua asiakkaan ja valmentajan yhteistyöllä. Lähes sata nuorta sai hankkeesta merkittävää lisätukea elämänhallintaan, ongelmanratkaisuun, itsetuntoon ja -varmuuteen. Parikymmentä hankkeen läpikäynyttä nuorta tunsu tukimuodot turhiksi ja mitään antamattomiksi. Hankkeen nuorista hieman alle kymmenen pääsi oppisopimuskoulutukseen, vajaa 50 nuorta työharjoitteluun, noin 75 nuorta toisen asteen koulutukseen tai kymppiluokalle ja lähes 30 nuorta kiinni työelämään. (Paakkunainen 2009, 71.) Kaiken kaikkiaan projektin tavoitteiden saavuttamisessa Paakkunaisen (2009, 79) mukaan vain viidennes nuorista sai välttävän tai huonon arvosanan ja kaksi kolmasosaa hyvän tai kiitettävän. Tulokset olivat samansuuntaisia elämänhallinnan parantumisen ja kuntoutumisen kohdalla (Paakkunainen 2009, 80).

Suunta Elämään -hankkeen tuloksien perusteella oppimis- ja kehitysvaikeudet sekä mielenterveysongelmat olivat mukana monissa toimintamuodoissa, jossain määrin jopa kolmasosassa projekteista. Lisäksi vähintään joka seitsemäs hankkeista nimesi maahanmuuttaja- ja monikulttuurisen työn kohteet ”huomattavan relevanteiksi”. Päihdetyön rooli ei sitä vastoin ollut merkittävä. (Paakkunainen 2009, 87.) Projektien oman arvion mukaan keskeisimpiä toimintamuotoja olivat yksilö- ja työvalmennus, sosiaalinen ja ryhmätoiminnallinen valmennus sekä vertaisoppiminen (Paakkunainen 2009, 88).

9.4 Päätelmät ja kehittämisehdotukset

Paakkunainen (2009, 129) kehottaa siirtymään 1990-luvun opitaan tekemällä -terapiasta ja 2000-luvun alun ammattimaisesta yksilö- ja työvalmennuksesta näiden synteeseinä asiakaslähtöiseen malliin, jossa yksilöä opastettaisiin sosiaalisissa suhteissa niin yhteiskunnassa kuin vertaisryhmässä yhdessä tekemällä, ja huolehdittaisiin jatkuvuudesta. Hankkeen toteuttajat eivät kuitenkaan palautteessa pitäneet malleja toisiaan poissulkevinä, vaan ehdottivat asiakassensitiivisyyttä ja ryhmätoimintaa yhdistämällä huolehtimaan sekä yksilöstä että yhteisöstä. Suunta Elämää -hankkeen pohjalta työpaikkojen kehittäminen moneen suuntaan on mahdollista. (Paakkunainen 2009, 130.)

Työpajatoimintaan liittyvälle etsivälle työlle osoitettiin vuonna 2008 kahden ja puolen miljoonan euron määräraha ammattilaisten palkkaukseen, sekä etsivän työn ammattilaisen työparin palkkauskustannuksiin. Määräraha parantaa pajojen varhaisen puuttumisen ja matalan kynnyksen palveluja, jotka ovat tarpeen nuorille, joilla ei ole riittävästi omaa aloitekykyä hakeutua palvelujen piiriin. (Paakkunainen 2009, 130.) Paakkunaisen (2009, 131) mukaan Etsivän työn -projektia olisi kehitettävä katsomaan vaihtoehtoisista viitekehyksistä, jotta työ valikoinnin sijaan keskittyisi matalan kynnyksen pajojen laadulliseen ja määrälliseen kehittämiseen. Keskeistä kehittämisessä on asiakassensitiivisyys ja matalan kynnyksen avoimuus sekä pajojen yhteistoimintaresurssien ja laajan kentän muiden projektien kumppanuuden tukeminen. (Paakkunainen 2009, 131.) Suunta Elämä -hankkeen toimintatuki ja sen jakomalli olisi Paakkunaisen (2009, 131) mukaan vielä hyvä testata isossa valtakunnallisessa projektissa, jotta tuen jako saadaan sovitettua yhteiskuntapoliittisin oikeudenmukaisuusperiaattein. Tällainen uusi joustava malli on paljon resursseja vaativa mutta samalla erityisryhmiä voimaannuttava ja uusia mahdollisuuksia luova. (Paakkunainen 2009, 131.)

10 KOULUTUKSESTA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY VARSINAIS-SUOMESSA -HANKE

10.1 Kohderyhmä ja hankkeen tausta

Koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisy Varsinais-Suomessa on Varsinais-Suomen liiton maakunnan kehittämisrahoituksella vuonna 2008 toteutettu hanke, jonka toteuttamisesta vastasi Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE (Ahola, Galli & Ikonen 2009, 2). Hankkeen tarkoituksena oli maakunnan koulupudokkaiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tilanteen ja ongelmien selvittäminen, sekä uusien tehokkaiden keinojen etsiminen syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Lisäksi tarkasteltiin jo käytössä olevien tukimuotojen toimivuutta ja tehokkuutta. Hanke toimi jatkona vuosina 2005 - 2007 Turun ja Salon seutukunnissa toteutetulle VaSkooli-projektille, jonka puitteissa kehitettyä koulutustakuumallia oli tarkoitus laajentaa koko maakunnan alueelle soveltuvaan. (Ahola ym. 2009, 6.)

Hankkeen taustalla on nuorten vaikeus valita suuntautumistaan lukuisista vaihtoehdoista. Ne jotka eivät valitse lukiota tai eivät pääse sinne, joutuvat pohtimaan monia tärkeitä kysymyksiä: mikä ala ammatillisella puolella kiinnostaa tarpeeksi uravalintaa ajatellen ja mihin on mahdollisuus päästä opiskelemaan. Nivelvaihe perus- ja toisen asteen opintojen välillä on pitkä kypsyminenprosessi, jossa nuoren suuntautuminen alkaa vähitellen selkiytyä. Nuoret joilla vaihe pitkittyy, tarvitsevat erityistä tukea opintojen uudelleen aloittamiseen ja valmistumiseen. (Ahola ym. 2009, 6.) Vuonna 2007 peruskoulun päättäneistä suomalaisista nuorista 8,5 % ei jatkanut heti tutkintoon tähtääviä opintoja. Lisää miettimisaikaa on mahdollista saada lisäopetuksella (kymppiluokka) ja ammattistartilla, jossa tutustutaan uuteen opiskeluympäristöön ja opiskeltaviin aloihin. (Ahola ym. 2009, 11.) Ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen on Aholan ym. (2009, 12) mukaan ongelma koko maassa. Lukion keskeytti lukuvuonna 2005 - 2006 nelisen prosenttia ja puolet heistä jatkoi muissa opinnoissa. Ammatillisen koulutuksen sijaan keskeytti 11,1 % joista vain noin prosentti jatkoi kouluttautumista toisella sektorilla. Kyselyssä ilmeni, että vain runsas kymmenesosa ammattiopiskelijoista arvioi olevansa omalla alallaan (Ahola ym. 2009, 13).

10.2 Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus

Tutkimus- ja kehittämishankkeen tavoitteina oli pyrkimys löytää ratkaisuja koulupudokkuusongelmaan Varsinais-Suomessa sekä antaa mahdollisimman tarkka kuvaus

alueen koulutuksesta syrjäytymisestä ja jo käytössä olevista toimista ja hyvistä käytännöistä (Ahola ym. 2009, 28). Hanketta toteutettiin suorittamalla kyselyjä ja haastatteluja yläkouluissa ja ammattioppilaitoksissa. Teemoina niissä oli oppilashuolto, koulupudokkaat, yhteistyö eri tahojen kanssa, tukioppilas- ja kerhotoiminta, sekä hyvät käytännöt syrjäytymisen ehkäisemiseksi. (Ahola ym. 2009, 28.)

10.3 Hankkeen tulokset

10.3.1 Tulokset yläkouluista

Yläkouluille tehtyyn sähköpostikyselyyn vastasi 15 rehtoria ja yksi opinto-ohjaaja. Haastatteluja pyydettiin viideltä koululta, joilla kyselyvastausten perusteella näytti olevan hyviä käytäntöjä koulupudokasongelman ratkaisuun. (Ahola ym. 2009, 30.) Lähes kaikki kyselyyn vastanneet olivat sitä mieltä että opinto-ohjaajan palvelut riittivät hyvin tai kohtalaisesti oppilaiden tarpeisiin nähden. Kaikilla kouluilla oli oma opinto-ohjaaja, mutta viidesosassa kouluista opinto-ohjaajalla oli yli 300 oppilasta ohjattavana. Kolmessa koulussa kyselyyn vastanneista 15:sta puuttui kuraattori, ja kahdessa näistä myös psykologin palvelut. (Ahola ym. 2009, 32.) Yhteensä psykologi puuttui viidestä koulusta, ja vain 12 prosentissa kouluista psykologin palvelut riittivät hyvin, mikä oli suurimmaksi koettu oppilashuollon palveluihin liittyvä ongelma. Eri-tyisopettajan palvelujen arveltiin riittävän hyvin yli 40 prosentissa, kohtalaisesti neljäsosassa, mutta huonosti noin 30 prosentissa kouluista. Koulunkäyntiavustajan palvelut arveltiin riittäviksi yli 30 prosentissa kouluista, ja vain yhdessä koulussa riittämättömiksi. (Ahola ym. 2009, 33.)

Yhteistyötä kodin ja koulun välillä haastatellut arvioivat tehtävän paljon, ja sen olevan erityisen tärkeää syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kohdalla, koska heidän vanhemmiltaan saattaa puuttua voimavaroja ja keinot esimerkiksi rajojen asettamiselle. Usein yhteistyö vanhempien kanssa onnistuu, ja nuorten käyttäytymisongelmia pystytään ratkomaan vanhempien tiedostaessa nuoren käytöksen koulussa, ja reagoidessa siihen. (Ahola ym. 2009, 42.) Yhteistyötä toisen asteen oppilaitosten kanssa tiedonsiirtopalaveriin kyselyihin vastanneista kouluista teki kolme neljäsosaa, puolella kouluista oli tutoropiskelijoiden vierailuja, mutta koulutuskokeiluja, joissa tutustutaan lähemmin kiinnostavaan alaan, oli vain neljäsosalla kouluista. (Ahola ym. 2009, 45.) Yhteistyötä sosiaaliviranomaisten kanssa tehtiin kaikissa haastateltavissa kouluissa, mutta mielipiteet jakautuivat: kolmasosa haastateltavista piti yhteistyötä hyvänä, lähes

puolet kohtalaisena, ja loput huonona johtuen sosiaalitoimen ylikuormittuneisuudesta (Ahola ym. 2009, 47). Kyselyissä ja haastatteluissa tuli esiin hyvin vähän kolmannen sektorin kanssa tehtävää yhteistyötä, vaikka tilausta sille nuorten elämässä Aholan ym. (2009, 48) mukaan olisi koulun kapenevan roolin takia. Yläkouluissa jo käytössä olevia hyviä käytäntöjä koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisemiseksi olivat muun muassa joustavan perusopetuksen JOPO-hanke sekä erityistä tukea tarvitsevien opetuksen laadun kehittämisen LATU-hanke (Ahola ym. 2009, 53).

10.3.2 Tulokset nivelvaiheen nuorista

Lähes kaikki yläkoulukyselyyn vastanneista pitivät ilman toisen asteen koulutukseen jääneitä nuoria suurena tai kohtalaisena ongelmana yhteiskunnassa. Kyselyyn vastanneet pitivät tärkeänä sitä, etteivät nuoret viettäisi välivuottaan toimettona vaan osallistuisivat ryhmämuotoiseen toimintaan, jota järjestetään sosiaalitoimen, työvoimahalinnon, työpajojen ja hankkeiden avulla. Vaikka työtä nivelvaiheen nuorten kanssa tehdään monella taholla, pidetään paikallistason palveluverkoston hajanaisuutta ongelmana. (Ahola ym. 2009, 66.) Käytännöt nivelvaiheen nuorten seurannasta ja jälkiohjauksesta vaihtelevat lainsäädännön puuttuessa, mutta kaikissa kyselyyn vastanneissa kouluissa ilman opiskelupaikkaa jäänyt nuori saa henkilökohtaista jälkiohjausta opinto-ohjaajalta. Joissain kyselyyn vastanneista kunnista opinto-ohjaaja soittaa nuorille, ja osassa kouluista ohjausta saa vielä syksylläkin. (Ahola ym. 2009, 67.) Vuoden kestäviä koulutuksia nuorilla välivuoden aktivointiin ovat kymppiluokka, ammattistartti ja valmentavat koulutukset. Aholan ynnä muiden (2009, 78, 80) mukaan painetta ammattistarttiluokkien lisäämiseen on suosion kasvettua vuosi vuodelta. Nivelvaiheen nuoria tavoitetaan lisäksi etsivällä nuorisotyöllä sekä työpajoilla.

10.3.3 Tulokset toisen asteen oppilaitoksista

Varsinais-Suomen alueen toisen asteen oppilaitoksista vastaukset saatiin 11:sta lähetetyistä 19:sta kyselystä yhdeksän kunnan alueelta. Haastatteluja saatiin lisäksi viideltä oppilaitokselta. (Ahola ym. 2009, 89.) Kyselyyn vastanneista oppilaitoksista yhdellä ei ollut opinto-ohjaajaa ja kahdella yli 500 opiskelijan laitoksellakin vain yksi. Yksikään vastannut oppilaitoksen henkilöstön jäsen ei pitänyt palveluja riittämättöminä, (Ahola ym. 2009, 91) vaikka opetushallituksen teettämän tutkimuksen mukaan lähes puolet ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista ei koe saavansa riittävästi opinto-ohjausta. Uraohjaajia oli kahdessa, kuraattoreja yhdeksässä ja psykologeja ainoastaan

kolmessa oppilaitoksessa. (Ahola ym. 2009, 92.) Muita yksittäisiä opiskelijahuollon vastaavia oli kyselyyn osallistuneiden mukaan mielenterveystoimittaja, sosiaaliohjaaja ja erityisammattiopetuksen ohjaaja, sekä joissain oppilaitoksissa opettajatutorit (Ahola ym. 2009, 93). Kaikissa kyselyyn vastanneissa oppilaitoksissa toimii opiskelijahuolto-ryhmä, johon osallistuu rehtori, terveydenhoitaja, opinto-ohjaaja sekä psykologi, kuraattori tai sosiaalityöntekijä. Lisäksi satunnaisesti opiskelijahuolto-ryhmiin voi osallistua kyselyyn vastanneiden mukaan Kelan, poliisin tai esimerkiksi erikoisterveydenhuollon edustaja, terapeutti tai henkilökohtainen ohjaaja. (Ahola ym. 2009, 95.)

Keskeyttämisen riski vaihteli suuresti ammattioppilaitoksittain: kyselyyn vastanneet arvioivat tutkinnon suorittamiseen liittyvien ongelmien koskevan toisissa oppilaitoksissa viittä prosenttia opiskelijoista ja toisissa jopa 40 %. Todennäköisesti keskeyttämiseen johtavien ongelmien arveltiin vaihtelevan kolmen ja 11 % välillä. Yleisimpinä keskeyttämisen syinä kyselyyn vastanneet pitivät motivaation puutetta, väärää alavalintaa ja mielenterveysongelmia. Vähäisimpinä pidettiin fyysiseen terveyteen liittyviä syitä. (Ahola ym. 2009, 99.) Kaikissa kyselyyn vastanneissa oppilaitoksissa seurattiin keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoiden opintojen etenemistä, mutta kaikkien mielestä seuranta olisi kehitettävä. (Ahola ym. 2009, 104.) Aholan ym. (2009, 108) mukaan keskeyttämisen estämiseksi on mietitty vaihtoehtoja lyhyempää ammattitutkintoa teoriaopinnot hankalaksi kokeville. Useimmat keskeyttivät jo opintojen alkuvaiheessa, jolloin ei ole päästy vielä ammattiopintoihin ja käytännön harjoitteluun. Ammattioppilaitosten hyviä käytäntöjä koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisyssä olivat muun muassa AURA - tie työhön -hanke (Ahola ym. 2009, 115), jossa kehitettiin työssäoppimisen käytäntöjä erityistä tukea tarvitseville sekä Turun ammatti-instituutin oma Kadonneet TAI keskeyttäneet -hanke, jossa etsittiin keskeyttäneitä pyrkimyksenä saada heidät suorittamaan tutkintonsa loppuun (Ahola ym. 2009, 117).

10.4 Päätelmät ja kehittämisehdotukset

Hankkeen myötä esiin tulleiden toimenpidesuositusten keskeinen sanoma koulupudokkuuden ja syrjäytymisen ehkäisyssä oli lisäresurssien tarve kaupunkien suurten koulujen ja kouluyksiköiden oppilas- ja opiskelijahuoltoon (Ahola ym. 2009, 130.) Aholan ym. (2009, 130) mukaan raportti osoitti että yli vuosikymmenen kestäneen aktiivisen hanketoiminnan myötä syrjäytymisen ehkäisyssä keinojen kirjo on laaja, mutta poliittisen tahdottomuuden vuoksi käyttöönottoa vailla. Ongelmakohtia hankkeen

myötä havaittiin niin nivelvaiheyhteistyön järjestämisessä ja tiedonsiirrossa kuin syrjäytymisen eri osa-alueita hoitavien tahojen koordinaation puutteessa.

Aholan ym. (2009, 131) mukaan koulupudokkuuden ja syrjäytymisen ehkäisyssä verkostosta näyttäisi puuttuvan vielä selkeästi kolmannen sektorin yhdistykset ja yhteisöt. Esimerkiksi rajattuun kouluympäristöön tulisi jopa sijoittaa nuorisotoimen hallinto tai ainakin aloittaa yhteistyö kunnan nuorisotoimen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

11 NUORTEN OSALLISUUSHANKE

11.1 Kohderyhmä ja hankkeen tausta

Valtakunnallinen Nuorten osallisuushankkeen tarkoituksena oli nuorten vaikuttamis- mahdollisuuksien, osallisuuden ja elinolojen parantamiseen tähdännyt hanke. Nuorten osallisuushankkeen taustalla oli vuonna 2002 pääministeri Lipposen koolle kutsuma työmarkkinajärjestöjen, kirkon, sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön, sekä muiden virkamiesten ja nuorisotutkimuslaitosten välinen keskustelu nuorten osallistumisen lisäämisestä. Johtoryhmän toimenpide-ehdotuksilla haluttiin saada lisääntyvä nuorten syrjäytyminen pysähtymään edistämällä oppimista muun muassa oppimisympäristöjä kehittämällä ja oppimisedellytyksiä parantamalla. (Vehviläinen 2008, 14.)

Toimenpidesuosituksen myötä päätettiin aloittaa kuntien ja valtion välinen yhteistointakokeilu, jonka kulut jaettiin valtion ja kuntien kesken puoliksi. Hankkeen koordinoitiin osallistui opetushallituksen lisäksi Allianssi ry. (Vehviläinen 2008, 15.) Tavoitteiksi Nuorten valtakunnalliselle osallisuushankkeelle määriteltiin ”kuntien perustoimintojen kehittäminen nuorten osallisuutta lisäävällä ja syrjäytymistä vähentävällä tavalla”. Hankkeen alusta asti tärkeänä pidettiin poikkihallinnollista ja moniammatillista työotetta. Kuntien paikallisesti ja seudullisesti toteuttamien hankkeiden yhteistyökumppaneiksi alkukartoituksessa mainittiin muun muassa koulutoimi, sosiaali- ja terveystoimi, sivistystoimi, nuorisotoimi, sekä esimerkiksi paikalliset nuorisojärjestöt ja poliisi. (Vehviläinen 2008, 16.)

11.2 Tutkimuskysymykset ja hankkeen toteutus

Vuosien 2003 - 2007 valtakunnallista Nuorten osallisuushanketta toteutettiin 37 kunnan organisoimana, kun kaksi kunnista jäi kesken hankekauden pois. Seutuyhteistyön myötä mukana hankkeessa oli yli 70 kuntaa. (Vehviläinen 2008, 16.) Hankkeen erona muihin aikaisempiin ja samanaikaisiin projekteihin oli Vehviläisen (2008, 17) mukaan valtiolähtöisyys, vaikkakin useimmissa kunnissa hanketta työstettiin perinteisellä projektiajattelulla. Arvioinnin näkökulmasta osallisuushanke miellettiin toimenpideohjelmaksi, jossa kukin osahanke paikallistasolla kehittyen, paitsi vähentäisi syrjäytymistä, myös kehittäisi palvelujärjestelmän toimintaa. Paikallisen toimintaympäristön kontekstit vaihtelivat kunnittain ja seuduittain, mikä toi esille arvioinnin keskeisen kysymyksen: ”missä määrin hankkeet ovat erilaisia ja mitä samaa voidaan paikallistaa tämän erilaisuuden takaa?” (Vehviläinen 2008, 18.) Lisäksi arvioidessa osallisuushanketta kehittämishankkeena pohdittiin mihin hankkeen vaikutus kohdistuu ja millaisiin reunaehtoihin kehittämisessä törmätään (Vehviläinen 2008, 25).

Toimenpideohjelman 14 tavoitetta jaettiin alkuvuoden 2004 aikana painopistealueisiin, joissa teemoina olivat muun muassa koulun kehittäminen yhteisöllisellä työtavalla, toisen asteen opintoihin ja työmarkkinoille ohjaaminen sekä elinolojen kehittäminen nuorten vaikuttamismahdollisuuksia parantamalla. Teemojen sisällä hankkeen konkreettisia tavoitteita olivat muun muassa opintojen etenemisen seuranta ja ura- ja rekrytointipalvelut. (Vehviläinen 2008, 51.) Tutkimusraportissa käytettyä aineistoa olivat hankepaikkakunnilla tehtyjen haastattelujen ja avoimien kyselyjen lisäksi internetkyselyt ja syksyjen 2004 - 2006 avainhenkilökyselyt. Kysely lähetettiin kuntiin yli tuhannelle paikalliselle avainhenkilölle ja vastausprosentiksi saatiin noin 50. (Vehviläinen 2008, 52.)

11.3 Hankkeen tulokset

Osallisuushankkeen osa-alueena oli palvelujärjestelmän koordinointi palvelujen selkiyttämiseksi, palveluohjauksen tehostamiseksi ja yhteistyön lisäämiseksi. Osallisuushankkeessa koordinointia toteutettiin nuorisosiainkoordinaattorin avulla. (Vehviläinen 2008, 163.) Koordinoinnin hyödyiksi luettiin kustannustehokkuus, laadukkaammat ja kattavammat palvelut ja sosiaalisen pääoman lisääntyminen (Vehviläinen 2008, 166). Koordinaatiotoimintaa toteutti osallisuushankkeen puitteissa Lammin lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma, jolla pyrittiin lisäämään lapsiperheiden ja nuorten hyvinvointia.

Lammilla muun muassa julkaistiin jokaiseen talouteen jaettu palveluopas ”Lasten ja nuorten Lammi”. (Vehviläinen 2008, 168 - 169.) Lempäälässä toteutetun lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman tarkoituksena oli kehittää lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuranta, jotta päättäjille saadaan tietoa hyvinvointia edistävien päätösten tekemiseksi (Vehviläinen 2008, 170).

Nivelvaiheen ohjaus osallisuushankkeessa toi Vehviläisen (2008, 172) mukaan nuorten kannalta oikein mitoitettuja ja kohdistettuja palveluja. Moniammatillisten yhteistyöverkostojen avulla järjestettiin ohjausta jatkokoulutuksen ulkopuolelle jääneille. Ohjauksen muotoina olivat peruskoulun opinto-ohjaajan jatko-ohjaus, nivelvaihekoordinaattori sekä erityinen ohjaus- ja tiedotuspiste, jossa nuori saattoi fyysisesti käydä saamassa ohjausta. (Vehviläinen 2008, 173.) Kuopion Kopperi-mallissa pyrittiin tavoittamaan peruskoulun jälkeen kotiin jääviä nuoria erityisnuorisotyön työparien avulla. Tavoitteena oli antaa hyötyä toimijoille ilman suuria muutoksia ja lisätyötä. Vehviläisen (2008, 175) mukaan tässä onnistuttiin luomalla yhteistyökettu nopean tuen antamiseksi ja jälkiseurantaan.

Yhtenä teemana valtakunnallisessa osallisuushankkeessa oli elinolojen ja -ympäristön kehittäminen nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia parantamalla. Hankkeen puitteissa teemaa on sovellettu muun muassa oppilaskuntatoiminnassa ja koulujen ja nuorisotoimen yhteistyössä. (Vehviläinen 2008, 177 - 179.) Raahen kaupungin nuorisovaltuustomallissa toiminta on Vehviläinen (2008, 181) mukaan esimerkillisen järjestäytyneitä nuorisoa osallistavaa toimintaa. Valtuustolla on 8000 euron budjetti, ja sen jäsenillä on kuudessa kaupungin lautakunnassa läsnäolo- ja puheoikeus. Nuorisovaltuuston ohjausryhmä pyörittää nuorisokahvila Cuppia sekä järjestää vuosittain nuorten rantajuhlatapahtuman.

Osallisuushankkeen arvioinnissa käytettiin 18 muuttujaa, jotka kuvasivat parhaiten hankkeen teema-alueiden ydintavoitteita. Arvioinnissa havaittiin osassa kunnista näkyvän selkeitä muutoksia, osassa mikään ei näyttänyt muuttuneen. (Vehviläinen 2008, 89.) Avoimissa vastauksissa avainhenkilöiden kokemukset hankkeesta palvelujärjestelmän kehittäjänä kuvastavat hyvin näitä eroja: parhaalla paikkakunnalla 80 % vastanneista arvioi hankkeen merkityksen palvelujärjestelmän kehittäjänä hyväksi, huonoimmilla vain noin kolmannes. (Vehviläinen 2008, 124.) Muuttujissa ”nuorisotyö nuorten elinolojen kehittäjänä” ja ”ennaltaehkäisy ja varhaisen puuttumisen toteutu-

minen”, sekä monessa muussa, tilanne oli noin kymmenessä kunnassa muuttunut ainakin hienoisesti parempaan suuntaan ja muutamassa kunnassa asioiden tulkittiin huonontuneen. Joissain muuttujissa, kuten koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten ohjauksessa ja nuorten aktivoimisessa omien vaikutusmahdollisuuksien käyttämiseen, myönteisiä muutoksia oli tapahtunut yli puolessa kunnista. (Vehviläinen 2008, 91 - 94.)

Avainhenkilöiden avoimissa kysymyksissä vuonna 2006 yleisesti kielteisiksi muutoksiksi kunnissa mainittiin resurssien vähenemisen lisäksi nuorten eriarvoisuuden korostaminen, kotien vastuuttomuus ja moniongelmaisten nuorten määrän kasvu (Vehviläinen 2008, 98). Muutoksia avainhenkilöiltä saatujen vastausten perusteella kunnissa oli tapahtunut palvelujärjestelmässä ja yhteistyön lisäämisessä, joka näkyi monella paikakunnalla positiivisesti, esimerkiksi Lappeenrannassa ”työvoiman avopalvelut ottavat nuoria ja 16-vuotias pääsee työkokeiluun”. Toisaalta joissain kunnissa muutos näkyi säästöinä ja leikkauksina. (Vehviläinen 2008, 99.) Yhteistyön lisääntyminen kohdistui erityisesti koulujen ja nuorisotoimen välille: ”Nuorisotoimen ja koulutoimen yhteistyö on kehittynyt ja tiivistynyt osallisuuden ’markkinoinnin’ myötä” (Vehviläinen 2008, 100). Aineistosta nousi esiin nuorten osallisuuden läpilyönti, jonka kyselyyn vastanneet avainhenkilöt arvioivat näkyvän konkreettisina käytäntöinä: ”Nuorten osallisuus on kirjattu lukuisiin kaupungin asiakirjoihin.” ja ”Nuorten mielipiteitä on ruvettu kysymään ja heidät huomioidaan suunnitteluvaiheessa ja useissa yhteyksissä” (Vehviläinen 2008, 114). Esiin nousi myös nivelvaiheen yhteistyö peruskoulun ja toisen asteen oppilaitosten välillä ja nuorten työllisyyden parantuminen, jota on edesauttanut seurannan lisääntyminen ja yhteiskuntatakuu sekä sosiaalitoimen ja työhallinnon yhteistyö (Vehviläinen 2008, 116).

12 PALVELUIDEN VÄLIIN PUTOAMISESTA YHTENÄISIIN PALVELUPOLKUIHIN? - TUTKIMUSINVENTAARI

Pietikäinen (2007, 6) on koonnut tutkimusinventaariin lähes sata tutkimusta ja raporttia nuorten nivelvaiheen palveluista, jotka on jaettu osioihin: työvoimapalvelut, sosiaalityölliset palvelut, opinto-ohjaus ja muu ohjauksellinen tuki sekä työpajatoiminta. Alaotsikoiden alla on esitelty hanke jokaisesta osiosta.

12.1 Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä -hankeraportti

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke oli Opetushallituksen ja Koulutuksen tutkimuslaitoksen yhteistyönä tekemä ja opetusministeriön rahoittama. Se oli osa työministeriön työllisyyden politiikkaohjelmaa. Hankkeen tavoitteena oli projektien avulla edistää alueellisesti eri hallintoalojen välistä moniammatillista yhteistyötä, vähentää opintojen keskeyttämistä sekä kehittää nivelvaiheen seurantajärjestelmää. Tarkoituksena oli myös lisätä oppilaitosten valmiuksia ohjaukseen ja varhaiseen puuttumiseen. Mukana koko Suomen kattavassa kehittämishankkeessa oli 50 alueellista hanketta ja 277 kuntaa, jonka myötä vaikutusten laskettiin ulottuvan yli 350 000 oppilaaseen ja opiskelijaan. Oppilaitoksista ja koulumuodoista mukana hankkeessa olivat kaikki muuta paitsi yliopistot. Hankkeen tuloksia kerättiin kyselyllä, johon vastasi 38 hanketta. (Karjalainen & Kasurinen 2006, 145.)

Hankkeen myötä seutukunnallista ja alueellista yhteistyötä kehitettiin systemaattisemmaksi ja uusia toimintamuotoja lisättiin. Kyselyn perusteella kuitenkin etenkin alueellisessa koordinoinnissa oli edelleen puutteita, ja moniammatillisuus oli haaste maantieteellisesti tai asukasluvultaan suurilla alueilla. (Karjalainen & Kasurinen 2006, 146.) Oppilashuollon tehostamista toteutettiin oppilaitosten sisällä ryhmänohjaustuntien, poissaolojen seurannan ja uusien oppilaiden tukitarpeiden kartoituksen avulla. Yhteistyöverkoston toimenpiteitä olivat muun muassa tiedonsiirron hyödyntäminen. Hankkeissa nivelvaiheeseen panostettiin järjestämällä tutustumiskäynneillä oppilaitoksiin ja panostamalla opiskelijan ohjaustarpeisiin heti opiskelun alussa. Seurantajärjestelmän kehittämisen myötä muun muassa yläkoulun opinto-ohjaaja seuraa toiselle asteelle siirtyneiden opintojen etenemistä. Hankkeen arvioinnissa todettiin koulun ja kodin välisen yhteistyön lisääntymisestä huolimatta tiedonsiirtojärjestelmän selkiyttämiseksi olevan tarvetta. Myöskään kaikkia tukimahdollisuuksia kuten lisäopetusta tai työpajoja ei ollut riittävästi hyödynnetty. (Karjalainen & Kasurinen 2006, 147.)

Kehittämishaasteiksi hankkeen arviointiraportin mukaan jäivät palaute- ja arviointijärjestelmien kehittäminen sekä seurantajärjestelmän kehittäminen ja ohjauksen määrittäminen. Määritelmäksi on jäänyt ohjauksen lukeutuminen opinto-ohjaajien työksi. Karjalaisen ja Kasurisen (2006, 148) mukaan muiden hallintoalojen kanssa tehtävä yhteistyö vaatii edelleen ponnisteluja.

12.2 Työpajatoimintaa kehittämässä -hankejulkaisu

Työpajojen kehittäminen Etelä-Savossa oli vuosina 2004 – 2006 toteutettu koulutus- ja kehittämishanke, jossa oli mukana yhdeksän kuntaa. Hanketta rahoitti Euroopan sosiaalirahaston lisäksi Itä-Suomen lääninhallitus. Hankkeen taustalla oli havainto siitä, että koulutuksesta työelämään siirtyminen on monimutkaistunut ja muuttunut epävarmaksi. Tämän epävarmuuden myötä nuorten tulevaisuuden suunnittelu ja ammatinvalinta ovat vaikeutuneet. (Komonen 2006b, 181.) Hankkeen puitteissa toimineista työpajoista suurin osa oli kohdennettu aikuisille pitkäaikaistyöttömille. Nuorille kohdennettuja pajoja oli kaksi. Hankkeen tarkoituksena oli vakiinnuttaa työpajat palvelukonaisuuteen työpajojen sisältöjä, rakennetta ja toimintaympäristöä kehittämällä. (Komonen 2006b, 184.) Tavoitteina oli marginalisoinnin ennaltaehkäisy ja jo syrjäytyneiden nuorten työelämään tai koulutukseen integroiminen. Myönteisten kokemusten, vertaistuen ja tulevaisuuden suunnittelun avulla tarkoituksena oli tukea nuorten itsetuntoa, vastuunottoa ja osallisuutta, ja voimaannuttaa nuoria. (Komonen 2006b, 182.) Tavoitteet oli tarkoitus toteuttaa perustamalla Etelä-Savon työpajayhdistys ry, järjestämällä työ- ja yksilövalmentajien erikoistumisopintoja ja rakentamalla palveluohjauksella paikallisten palvelujärjestelmien kanssa (Komonen 2006a, 150).

Hankkeesta saatujen tulosten perusteella työpajatoiminta on kohdentumassa entistä enemmän arjen hallinnan, sosiaalisten taitojen ja ammatinvalinnan tukemiseen. Selvityksen perusteella havaittiin pajatoiminnan vaihtelevan kunnittain. Eroja oli henkilöstön rakenteessa ja työsuhteen muodoissa, toiminnan sisällössä sekä asemassa palveluverkostossa. Suurimmat haasteet tulosten perusteella löytyivät työsuhteiden määräaikaisuuksista, mikä ei mahdollistanut pitkäjänteistä työtä. Haasteita oli myös työpajojen aseman selkiyttämässä, hallintokuntien välisen yhteistyön tehostamisessa ja tulosten seurannassa ja dokumentoinnissa. Kehitettävää oli lisäksi asiakkaan tarpeiden ja pajatoiminnan kohtaamisessa: selvityksen mukaan yksilövalmennukseen ja elämisen taitojen tukemiseen ei pajoilla ollut tarpeeksi ammatillista kokemusta. (Komonen 2006b, 185.)

Työpajojen kehittämishankkeen kuluessa kehitystyötä kohdennettiin organisaation lisäksi päihdetyöhön, starttivalmennukseen ja oppilaitosten kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyviin tavoitteisiin. Organisatoriset tavoitteet liittyivät työpajojen aseman ja arvostuksen lisäämiseen ja päihdetyön tavoitteet päihdestrategian luomiseen. Hankkees-

sa havaittiin, että starttivalmennukseen tarvittavia resursseja ei ollut usein myönnetty. Joissain kunnissa pajatoiminta oli lopetettu kokonaan. Työ- yksilö- ja ryhmävalmennusten kehittäminen vaatii kohennusta valmentajien pedagogisissa taidoissa. Kehitys-ideana hankkeesta nousi valmennus, joka ei olisi fyysistä pajatoimintaa vaan toteutuisi palveluverkostovalmennuksena. (Komonen 2006b, 185.)

12.3 Differential Effects of Active Labour Market Programmes in the Early Stages of Young People's Unemployment -tutkimus

Hämäläisen ja Ollikaisen (2004b, 45) julkaisemassa englanninkielisessä tutkimuksessa arvioitiin aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteiden vaikutusta nuorten työttömyyteen Suomessa. Kohderyhmänä tutkimuksessa olivat 16 - 30-vuotiaat nuoret ja nuoret aikuiset. Tarkastelujaksone tutkimuksessa oli vuodet 1995 - 2000. Tutkimuksessa havainnoidtiin toimenpiteiden, joita olivat palkkatuettu työ, työharjoittelu ja työvoimakoulutus, vaikutusta työmarkkina-asemaan. Tutkimuksen taustalla oli 1990-luvun suurtyöttömyyden myötä heikentynyt nuorten työmarkkina-asema ja aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteiden hyötyihin kohdistuneet epäilyt.

Tutkimuskysymyksenä on Hämäläisen ja Ollikaisen (2004a, 9) mukaan ”parantaako aktiivisiin työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistuminen työttömien asemaa ja jos näin on, niin olisiko tämä vaikutus havaittu myös ilman osallistumista”. Otoksena tutkimuksessa olivat ensimmäisellä työttömyysjaksolla olleet nuoret, jotka ilmoittautuivat työnhakijoiksi vuosina 1995 tai 1996. Otoksen noin 6500 nuoresta 2290 osallistui kahden vuoden sisällä johonkin työvoimapolitiittiseen toimenpiteeseen. Nuorista 492 osallistui palkkatuettuun työhön, 1377 työharjoitteluun ja 421 työvoimakoulutukseen. (Hämäläisen & Ollikaisen 2004b, 45.) Toimenpiteisiin osallistuneita verrattiin samanikäisiin ja samassa elämäntilanteessa oleviin kontrollihenkilöihin vaikutusten arvioinnin onnistumiseksi (Hämäläisen & Ollikaisen 2004b, 46).

Työvoimapolitiittiset aktivointitoimenpiteet vaikuttivat alkuun negatiivisesti, koska tutkittujen työnhakuaktiivisuus väheni. Alkuvaiheessa ainoana erona toimenpiteisiin osallistumattomilla ja osallistuvilla oli jälkimmäisten suuremmat tulot. Pidemmällä tarkastelujaksolla eri toimenpiteiden väliset erot näkyivät selkeämmin. Osallistujien työllistäminen palkkatuettuun työhön ja työvoimakoulutus nostivat heidän työmarkkina-asemaansa, mikä näkyi suurempina tuloina ja korkeampana työllisyytenä. Toimenpiteet kuitenkin vähensivät opiskelun aloittamista, koska niitä käytettiin vaihtoehtona

opiskelulle. Kaikkein pysyvimmät vaikutukset pitkällä aikavälillä olivat työllistämällä, koska se mahdollisti usein pysyvän työsuhteen. (Hämäläinen & Ollikainen 2004b, 46.)

Tutkimuksen perusteella työharjoitteluun oli kaikista tehottomin toimenpide. Siihen osallistuvien ja kontrolliryhmän välillä ei havaittu eroja, vaikka yli puolet aktivointitoimenpiteistä oli nimenomaan työharjoittelua. Työharjoittelu oli toimenpiteistä kaikista halvin toteuttaa, mutta sillä ei ollut vaikutusta nuorten työmarkkina-asemaan. Tutkimuksessa todettiin, etteivät työvoimapolitiittiset toimenpiteet ole tehokkaita syrjäytymisen ehkäisyssä, eikä niillä ole vaikutusta työttömyyteen tai nuorten osallistumiseen jatkossa eri toimenpiteisiin. (Hämäläinen & Ollikainen 2004b, 46.)

12.4 Homma hanskaan -arviointitutkimus

Nuorten kuntoutuskokeilun arviointitutkimuksessa esiteltiin kuntoutuskokeilussa mukana olleista projekteista hyviä käytäntöjä, sekä niihin pohjautuva ideaalimalli nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kelan yhdessä opetus-, työvoima-, nuoriso-, sosiaali- ja terveystoimen kanssa vuosina 2001 - 2003 järjestämässä kokeilussa oli mukana 18 projektia. Kuntoutuskokeilu pohjautui Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmän esitykseen, jonka kohderyhmänä olivat vakavan syrjäytymisuhan alla olevat 15 - 17 -vuotiaat nuoret. Projekteihin otetut nuoret olivat ammatillisen koulutuksen tai peruskoulun keskeyttäneitä tai sen heikoin arvosanoin päättäneitä. (Suikkanen, Martti & Linnakangas 2004b, 119.)

Kuntoutuskokeilun tavoitteena oli rakentaa pysyvä palvelumalli ja levittää hyviä käytäntöjä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja syrjäytymiskiirteen katkaisemiseksi. Tarkoituksena oli saada työmarkkina- ja toimeentulotuen ulkopuolelle jääville nuorille tukea nivelvaiheeseen kuntien palveluja ja kuntoutuskokeilun keinoja yhdistämällä. Projekteissa ajattelua laajennettiin sektoreiden ulkopuolelle ja nuorten elämäntilanteen tunteminen oli nuorten tukemisen kannalta keskeistä. Kuntoutuskokeilua toteutettiin järjestämällä nuorille tutkimuksia, kuntoutuspalveluja, työ- ja kuntoutuskokeiluja, työpajatoimintaa ja oppisopimuskoulutusta. Projekteihin osallistuneille nuorille tehtiin kuntoutussuunnitelma ja 16 vuotta täyttäneille voitiin maksaa kuntoutusrahaa, vaikkeivät Kelan ehdot täytyneetkään. (Suikkanen ym. 2004b, 119.) Projektit erosivat toisistaan sen suhteen, kuinka paljon ne käyttivät jo olemassa olevaa palvelujärjestelmää ja kuinka intensiivinen ote projektilla oli nuoreen (Suikkanen ym. 2004b, 119). Arvi-

ointitutkimuksessa käytettiin kaikista 18 tutkimuksesta tehtyjen kyselyjen lisäksi kuu-
desta projektista tehtyjä haastatteluja ja tarkentavia kyselyjä (Suikkanen ym. 2004b,
120).

Hankkeen käytännön kokemusten ja kuntoutuskokeilun tavoitteiden pohjalta rakennet-
tiin ideaalimalli 15 - 17-vuotiaiden nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kuntoutus-
kokeilun myötä huomattiin tukemisen olevan tehokkaampaa varhemmin aloitettuna, ja
toimintaan saatavan helpommin mukaan peruskouluikäisiä kuin jo peruskoulun päät-
täneitä. Mallissa nuorten tukemiseen käytetään mahdollisimman pitkälti jo olemassa
olevia palveluja ja rakenteita eri hallinnon alojen yhteistyötä lisäämällä, uudelleen jär-
jestämällä ja tehostamalla. Mallissa käytetään saattaen vaihtamisen periaatetta tuke-
maan nivelvaiheen siirtymisiä ja varhaisen puuttumisen periaatetta ehkäisemään syr-
jäytymistä korjaamisen sijaan. Mallissa toiminnat pyritään järjestämään nuoria akti-
voiviksi, tulevaisuuteensa valmistaviksi ja sosiaalisia siteitä vahvistaviksi. Nuorten
ohella tärkeiksi toimijoiksi mallissa nimetään nuorten vanhemmat sekä työntekijöitä
koulusta, sosiaali- ja terveydenhuollosta, työvoimahallinnosta ja Kelasta. Mallissa ko-
din ja koulun tiiviillä yhteistyöllä valvotaan tehostetusti poissaoloja ja koulumenes-
tyksen heikkenemistä, sekä selvitetään niiden syitä. Jo yläkoulun alussa aloitetulla tu-
levaisuuteen orientoitumisella ammatinvalinnanohjauksineen pyritään varmistamaan
nuoren jatkosuunnitelmat. Mallissa tiedonsiirtoa tehostetaan, jolloin tieto opintojen
keskeytymisestä siirtyisi automaattisesti koulun opinto-ohjaajalle tai kunnan yhteys-
henkilölle. (Suikkanen ym. 2004b, 120.)

Ideaalimallissa käytännön työstä päävastuussa on peruskoulu. Sieltä ja muista yhteis-
työtahoilta tieto syrjäytymisvaarassa olevista nuorista välittyy palkatulle koordinaatto-
rille. Monialainen työryhmä laatii toimintasuunnitelman, jonka toteuttamiseen nuori
on tärkeä saada innostettua ja motivoitua. Kuntoutuskokeilussa nuorten motivoimi-
seen käytettiin rahaa, jota maksettiin projektien nuorille kuntoutusrahana sitouttamaan
nuoria ja varmistamaan heidän toimeentuloaan. (Suikkanen ym. 2004b, 123.) Toimin-
tasuunnitelmassa mainittujen tavoitteiden saavuttamista seurataan säännöllisesti, ja
nuori saa tukihenkilön, joka toimii nuoren ja tämän lähiverkoston kanssa yhteistyössä.
Mallissa nuoren koulunkäyntiä tuetaan järjestämällä koulunkäynnin oheen toiminnal-
lisia, vaihtoehtoisia tapoja oppia. Opiskelupaikan ulkopuolelle jääviä tuetaan työhar-
joitteluun ja työvoimatoimiston ammatinvalinnanohjaukseen. Tukiprosessin päätyt-

tyäkin nuorelle jää kontaktihenkilö, johon voi tarpeen vaatiessa ottaa yhteyttä. (Suikkanen ym. 2004b, 121.)

Kehittämistarpeita Suikkasen, Martin ja Linnakankaan (2004a, 182) mukaan jäi vielä ohjaus- ja työryhmän asiantuntijuuden hyödyntämisessä, yhteistyössä oppilaitosten kanssa, nuorten motivoinnissa sekä odotettua laajempaan päihteiden käyttöön puuttumisessa. Arviointiraportin perusteella hankkeella pystyttiin tukemaan suurinta osaa nivelvaiheen nuorista: kyselyn mukaan kahdeksan prosenttia keskeytti kuntoutuskokeilun, mutta kaksi kolmasosaa koki sen selkiyttäneen elämäntilannettaan merkittävästi. Lähes puolet nuorista oli osallistunut työharjoitteluun ja työkokeiluun, 15 prosenttia kuntoutuskokeiluun ja 20 prosenttia tarkemmalle tutkimusjaksolle. Kuntoutuskokeilun myötä nuorten minäkuvan arvellaan vahvistuneen ja kuvan oppijana parantuneen. (Suikkanen ym. 2004b, 123.)

13 SYRJÄYTYMISESTÄ SELVIYTYMISEEN? -TUTKIMUSRAPORTTI

13.1 Kohderyhmä ja hankkeen tausta

Linnossuo (2004, 12) kuvaa tutkimusraportissaan Nyt kuntoutetaan nuoria Turussa -hanketta (Nytku) ja siitä tehtyä seuranta- ja arviointitutkimusta. Hankkeen taustalla oli huoli nuorten syrjäytymisestä yhteiskunnan kahtiajaon myötä. Kohderyhmänä hankkeessa olivat 17 - 25-vuotiaat turkulaisnuoret, ja sen tarkoituksena oli kehittää viranomais- ja muiden tahojen tuottamien palveluiden yhteistyöhön perustuvaa toimintamallia. Hankkeen arviointiosassa pohditaan syrjäytymisriskiä sekä palveluohjauksen ja palveluiden verkostoitumisen onnistumista. Tutkimuksessa oli mukana 58 pitkäaikaisesti työvoiman ulkopuolelle jäänyttä nuorta vuosina 2000 - 2002. (Linnossuo 2004, 11.)

Nytku on toteutettu yhteistyössä Turun Kelan ja Turun ammattikorkeakoulun kanssa, ja on jatkoa vuosina 1996 - 1999 Turussa toteutetulle Koho-projektille. Projektin päätyttyä Koho-toiminta jatkui Turun kaupungissa osana työllistymispalveluyksikköä, jonka alaisuuteen myös Nytku-hanke kuului. (Linnossuo 2004, 12.) Nytku-hankkeen lähtökohtana oli Koho-projektin ongelmana ollut riittämätön tieto asiakkaina olleiden nuorten taustoista. Vaikka nuoria aktivoidiin osallistumaan koulutuksiin ja palveluihin, heillä oli vaarana saada lisää epäonnistumisen kokemuksia vähäisten voimavarojen

takia. Hankkeessa tehtiin kaupungin Koho-toiminnassa esiin tulleille nuorille kuntoutustutkimus- ja suunnitelma. (Linnossuo 2004, 11 & 21.)

Nytku-hankkeessa tarkastelluista kahdesta kokonaisuudesta Kelan kuntoutuksen palveluyksikkö ja Kelan tutkimusosasto toteuttivat nuorten tilannetta arvioivaa moniammatillista tutkimusta. Nuorten tietä palvelujärjestelmässä seuraavaa ja arvioivaa tutkimusta toteutti Turun ammattikorkeakoulun tutkija. Saatua tietoa käytettiin jo hankkeen toteutusaikana apuna käytännön työhön palvelujärjestelmän parantamiseksi. (Linnossuo 2004, 13.)

13.2 Tutkimusongelma ja hankkeen toteutus

Tutkimusongelma Nytku-hankkeessa Linnossuon (2004) mukaan on: ”verkostoyhteistyön esteiden ja mahdollisuuksien kartoittaminen Koho-toiminnan piiriin kuuluvien, syrjäytymisvaarassa olevien vajaakuntoisten nuorten palveluohjauksessa”. Lisäksi alaongelmiksi muotoutui nuorten läheteketjujen toimivuus Kohon ja muun julkisen sektorin välillä, verkostoyhteistyön toimivuus, nuorten saaman palvelun laatu ja palveluohjausmallin kokonaisuuden arviointi. (Linnossuo 2004, 27.)

Nuorten tilannetta arvioiva Kelan kuntoutustutkimusjakso toteutettiin moniammatillisella työryhmällä, johon kuuluivat lääkäri, psykologi, sosiaalityöntekijä ja fysioterapeutti. Nuoria haastateltiin kunkin työryhmään kuuluvan tieteenalan ja ammatin näkökulmista kehitetyillä tutkimuslomakkeilla. Kahden viikon jaksolta nuoret saivat mukaansa tilannearvioinnin ja toimenpidesuosituksen. Jatkona Kelan tutkimusjaksolle oli palveluohjauksen seuranta, jota toteutettiin neljän, kahdeksan ja 12 kuukauden välein puolistrukturoiduilla kyselylomakkeilla. Tutkimuslomakkeet oli laadittu tutkimusongelmien pohjalta. Seurantatilanteissa urasuunnittelijat ja sosiaalityöntekijä keskustelivat nuorten tilanteesta ja palveluiden kehittämistarpeista. Saatu tieto oli Koho-projektin ohjaus- ja johtoryhmän käytössä ja kehittämisen välineenä koko hankkeen toteutuksen ajan. (Linnossuo 2004, 29.)

13.3 Hankkeen tulokset

13.3.1 Syrjäytymisproblematiikka

Tutkimuksesta saadun tiedon perusteella Nytkun nuorilla oli ennakoitua enemmän ongelmia ja he näyttivät olevan palveluiden väliinputoajajoukkona odotettua haastavampi. Hankkeeseen ei alun perinkään otettu mukaan nuoria, joilla oli vakavia mielenterveys- tai päihdeongelmia, koska heidän ei arveltu selviävän tutkimusjaksosta. Kuntoutus- ja seurantatutkimusten aikana seitsemällä tutkimuksen 58 nuoresta kuitenkin ilmeni vakavia mielenterveyden häiriöitä. Alun perin päihdeongelmia diagnosoitiin olevan kahdella, mutta tutkimusjakson perusteella määrä oli kahdeksan. (Linnossuo 2004, 31.) Ylipäätään nuorista suurimman ryhmän muodostivat psykiatrisen diagnoosin saaneet. Suurimmalle osalle nuorista ei ongelmien takia ollut mahdollista ohjautua koulutukseen tai työhön vuoden seuranta-aikana. (Linnossuo 2004, 32.)

13.3.2 Sukupuolijakauma

Nytkun nuorista poikia oli 48 % ja tyttöjä 52 %. Hankkeen myötä havaittiin, että yleisestä syrjäytymiskeskustelusta poiketen on yhteiskunnassa huolehdittava myös tytöille ja nuorille naisille soveltuvista palveluista. Tutkimus osoitti myös, että sekä lievät että vaikeat mielenterveysongelmat jakautuvat tasaisesti sukupuolesta riippumatta. (Linnossuo 2004, 33.) Palveluihin sitoutumisessa oli eroja sukupuolten välillä: nuoret naiset kiinnittyivät nopeammin ja paremmin avomielenterveyssektorilla, miehet taas laitospalveluissa (Linnossuo 2004, 34).

13.3.3 Palveluohjauksen onnistuminen

Palveluohjaukskokemukset Koho-projektissa osoittivat, että nuoret saadaan hyvin osallistumaan ja sitoutumaan sekä Koho-toiminnan että Kelan kuntoutusyksikön palveluihin. Sitouttamiseen tarvittiin runsaasti motivointia, saattamista palveluiden piiriin ja yhteistyötä toimijoiden välillä. Työvälineenä käytettiin saattaen vaihtamista, jota toteuttanut Kelan kuntoutuksen palveluyksikön sairaanhoitaja oli mukana jo Koho-toiminnassa kertoen nuorille kuntoutustutkimuksesta, ja oli vastaanottamassa nuoria heidän tullessa tutkimusjaksolle. (Linnossuo 2004, 36.)

Kuntoutustutkimusten perusteella tehdyt ohjaukset työkokeiluihin tai mielenterveyspalvelujen piiriin onnistuivat osin hyvin, osalla kokeilut keskeytyivät heti alkuvaiheessa. Osalle nuorista palveluohjaus Koho-toiminnasta eteenpäin oli ongelmallista, koska nuorten moninaiset ongelmat eivät kuuluneet yksittäisen palveluorganisaation piiriin, ja palveluiden yhteensovittaminen oli hankalaa. Näiden nuorten taustalla oli usein sosiaalisia ongelmia ja heidän mielenterveydelliset haasteensa ajoittuivat aikuisuuden kynnykselle. (Linnossuo 2004, 37.) Palveluohjauksen asiakkuus ja vastuu nuorten asioiden hoitamisesta toteutui yleisesti parhaiten yhdellä ja korkeintaan kahdella palvelusektorilla. Kahden ja kolmen palvelusektorin vastuu toimi kuitenkin hyvin kuntouttavassa työtoiminnassa, joka näytti olevan verkostoja luova aktivointitoimenpide. (Linnossuo 2004, 37.)

Vuoden seuranta-ajan jälkeen haastatelluiksi saadut 43 nuorta kertoivat olevansa tyytyväisiä saamiinsa palveluihin sekä Kelassa että Kohossa. Myös työkokeiluissa olleista haastatelluista nuorista yli puolet koki palvelun sujuneen vähintään hyvin. Hyvin palveluihin kiinnittyneet kokivat ne itselleen hyödyllisiksi. Mielenterveyssektorissa kokemukset olivat ristiriitaisempia, koska osalla oli niihin kiinnittymisvaikeuksia. Muutamat sosiaalisista ja mielenterveysongelmista kärsineet nuoret olivat jääneet neljän seinän sisälle ja palveluiden ulottumattomiin tietokoneen korvatessa kontaktit. Nytkun kokemusten perusteella kiinnittymisvaikeudet voidaan myös nähdä palveluiden ongelmaksi, ja kehittämistarvetta olisi edelleen matalamman kynnyksen suuntaan. (Linnossuo 2004, 40.)

13.3.4 Palveluiden verkostoituminen

Nytku-hanke lähti alun perin ajatuksesta palveluiden verkostoitumiseen, niin että hankkeelle ei muodostettu omaa operationaalista tasolla toimivaa organisaatiota, vaan olemassa olevat organisaatiot pyrkivät palveluiden kehittämiseen erillisrahoituksen avulla. Kelan kuntoutustutkimusjakson jälkeinen palveluohjaus verkostoi palveluja edelleen. Palveluiden verkostoitumista seurattiin ja sellaiset tahot, joiden kanssa oli tiivistä yhteistyötä ja joiden palvelujen piiriin nuoria siirtyi, katsottiin yhteistyökumppaneiksi. Yhteistyötahoja olivat muun muassa työharjoittelupaikat, A-klinikkasäätiö, työvoimatoimisto, Y-säätiö (nuorten tukiasuminen ja tukihenkilötyö) ja Raina-säätiö (mielenterveys- ja päihdekuntoutujien palvelukeskus Naantalissa). Puolistrukturoituja

lomakkeita käytettiin verkostoitumisen seuraamiseen ja yhteistyön muotojen, määrän ja laadun tarkkailuun. (Linnossuo 2004, 43.)

13.4 Hankkeen myötä kehitteillä

Nytkun palaute- ja arviointikeskusteluissa suunniteltu sosiaali- ja mielenterveyspalveluiden väliin rakennettava palvelumalli mahdollistaisi nuorten tilanteen arvioinnin, kuntoutuksen ja terapian palvelut, sekä palveluohjauksen löytymisen samasta paikasta. Moniammatillinen työ mahdollistaisi nuoren kiinnittymisen yhteisöön, arkisen yksilö- ja pienryhmätoiminnan, ja tarvittaessa jalkautumisen nuoren kotiin. Pyrkimyksenä on välttää leimautuminen johonkin ongelmaan tai asiakkuuteen. (Linnossuo 2004, 48.) Arviointitutkimuksen osoittama tarve jatkaa Turussa Nytkun kaltaista toimintaa toi jatkoksi Sitku-hankkeen, jonka toteuttajina olivat yhteistyössä Turun kaupungin sosiaalikeskus, nuorisoasiainkeskus, psykiatrinen avohoito, ammatti-instituutti ja työvoimatoimisto. Hanke sijoittui Turun sosiaalitoimen Työllistymispalveluyksikköön. Sitkun tavoitteena oli parantaa nuorten toimintakykyä niin, että nuori kykenee suorittamaan ammatti- tai oppisopimuskoulutuksen. (Linnossuo 2004, 53.)

Nytku-hankkeen aikana ja jälkeen tehtiin uudet mallit nuorten selviytymisen edistämiseen palveluohjauksen kehittämisellä. Ensimmäinen malli oli Turun ammatti-instituutin ja sosiaalitoimen kehittämä kuntoutuskokeilu, jonka tavoitteena oli ohjata peruskoulun tai ammatillisen koulutuksen keskeyttäneet takaisin koulutuksen piiriin. Heidät oli myös tarkoitus saada tarvittavien terveys- ja mielenterveyspalveluiden käyttäjiksi, koska aiemman kokemuksen mukaan oli arvioitu kohderyhmän nuorten kärsivän sosiaalisista ja mielenterveydellisistä ongelmista. (Linnossuo 2004, 48.) Nuoret päätyivät viisi kuukautta kestäväseen kuntoutuskokeiluun oppilashuollon ja arviointijakson kautta. Psykososiaalisen kuntoutussuunnitelmansa mukaisesti jokainen nuori ohjattiin koulu- ja työkokeiluihin, terapiaihin ja kädentaidollisiin toimintoihin. Kuntoutuskokeilun jälkeen nuorten selviytymistä seurattiin puoli vuotta. Kuntoutuksen kehittämiskokeilua kaavailtiin valmiiden innopajaprojektin ja nuorille suunnatun ura- ja rekrytointihankkeen oheen. Uutta kuntoutuskokeilussa oli nuorten motivointi itsensä ilmaisuun ja sosiaaliseen kanssakäymiseen musiikki- ja taidepedagogisin menetelmin. (Linnossuo 2004, 49.) Projektissa oli mukana nuorten ryhmien lisäksi perheterapeutin vetämä vanhempien ryhmä. Se toisaalta auttoi nuorta sitoutumaan toimin-

taan, toisaalta antoi vanhemmille keinoja ja tukea arjesta selviytymiseen. (Linnossuo 2004, 50.)

Toisella mallilla pyrittiin ehkäisemään varhain nuorten syrjäytymisongelmia menetelmiä parantamalla ja palveluiden jatkuvuutta tehostamalla (Linnossuo 2004, 48). Mallia toteutettiin Turussa Friski- ja Friskie-hankkeissa. Friski-projektissa tavoitteena oli rakentaa Turun ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman ja nuorten palveluja tuottavien organisaatioiden kanssa riskinuorten toiminta- ja resurssikeskus Turkuun. Projektissa kehitettiin uusia toiminnallis-terapeuttisia työmuotoja lasten ja nuorten itsenäistymisen tukemiseksi ja yhteiskuntaan sopeuttamiseksi. Friskie-projektissa kehitettiin turkulaisten ja kansainvälisten kumppaneiden yhteistyönä resurssi- ja toimintakeskusta, jossa palveluiden jatkumolla tuettiin sosiaalisten taitojen kehittymistä ja arjen hallintaa, perinteisten ennaltaehkäisevän lastensuojelun, avo-, sijais- ja jälkihuollon sijaan. Ajattelussa keskeistä on palveluiden jatkumo ja kaikkien lasten ja nuorten parissa työskentelevien palveluntuottajien ja työntekijöiden tavoitteena on nuoren itsenäistyminen ja palvelukatkeamien ehkäiseminen. Tieto eri tahojen toimista on tärkeää jatkuvuuden lisäksi omien tavoitteiden hahmottamiseksi. (Linnossuo 2004, 51.)

14 OIKORATA VAI MUTKATIE? -ARVIOINTIRAPORTTI

14.1 Kohderyhmä ja hankkeen tausta

Oikorata vai mutkatie? Sosiaalista kuntoutusta ja työelämänpolkuja nuorille on STAKESIN Sosiaalipalvelujen evaluaatioryhmä FinSocin arviointiraportti Nuotta-projektista. Kolme vuotta kestäneen Nuotta-projektin kohderyhmänä olivat 17 - 24 -vuotiaat joensuulaiset nuoret. Heidän katsottiin olevan heikosti motivoituneita kouluun ja töihin ja vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta. (Karjalainen & Blomgren 2004, 17.) Projektissa mukana oli 160 nuorta, joista 57 % oli miehiä ja 43 % naisia. Useilla projektin nuorista koulu oli keskeytynyt vähintään kerran (Karjalainen & Blomgren 2004, 36). Huomioitavaa oli myös se, että lähes puolet nuorista oli ollut lastensuojelluissa toimenpiteissä (Karjalainen & Blomgren 2004, 36).

Nuotta projektissa haluttiin ensinnäkin selvittää ”millaisin työmenetelmin voidaan vaikuttaa erilaisen taustan omaavien nuorten tilanteisiin” sekä laajentaa tarkastelukulmaa jatkohaasteisiin ja palvelujärjestelmään (Karjalainen & Blomgren 2004, 16).

Hankkeen taustalla oli Joensuun työvoimatoimiston ja sosiaalitoimen tekemät havainnot nuorten tilanteesta, toimeentulomenoista, lisääntyvästä työttömyydestä sekä palvelujen ulkopuolelle jäämisestä. Oli havaittu vallitsevan palvelurakenteen riittämättömyys nuorten asioihin vaikuttamiseen. Joensuun kaupungin ja Euroopan sosiaalirahaston rahoittaman hankkeen tavoitteena oli luoda kokonaisvaltainen ja moniammatillinen työote nuorten auttamiseksi. Projekti käynnistyi vauhdilla syyskuussa 2000. (Karjalainen & Blomgren 2004, 17.)

14.2 Tutkimuskysymykset ja hankkeen toteutus

Hankkeen tutkimuskysymyksissä pohdittiin suunnittelun ja toimeenpanon osalta muun muassa työparimallin toimivuutta, moniammatillisen kumppanuuden toteutumista ja projektin luoman verkoston ja joensuulaisen toimintaympäristön kohtaamista. Lisäksi tutkimuskysymyksissä käsiteltiin hankkeen tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta, kuten sitä, millä tavoin nuoret ovat sijoittuneet työmarkkinoille projektin jälkeen. (Karjalainen & Blomgren 2004, 32.)

Projekti toteutettiin arviointitutkimuksena, jonka alkuvaiheessa kartoitettiin paikallisten nuorten toimintaympäristöä, elämää ja nuorten palveluja. Myös Nuotta-projektin toimintamallin sisältöä hahmoteltiin ja haastateltiin toimeenpanosta vastaavia viranomaisia. (Karjalainen & Blomgren 2004, 27.) Joulukuussa 2002 ilmestyneessä väliraportissa tarkasteltiin projektia tuotosarvioinnin sekä kehittävän arvioinnin näkökulmista. Tuotosarviointia käytetään toimeenpanon, tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arviointiin, ja projektin kehitystyötä tehdään prosessin kuluessa kertyneiden erilaisten aineistojen ja keskustelujen avulla. Kahden viimeisen toimintavuoden aikana Nuotta-projektissa painotettiin realistisen arvioinnin mallia, joka palveli sekä tuotos- että prosessiarviointia. (Karjalainen & Blomgren 2004, 28.) Realistisella arvioinnilla pyrittiin selvittämään olosuhde-mekanismi-tuotosyhdistelmien vaikutuksia, jotta nähtäisiin, missä tilanteissa ja miksi jokin interventio toimii (Karjalainen & Blomgren 2004, 30).

14.3 Hankkeen tulokset

Työntekijöille tehtiin haastatteluja huhtikuussa 2002 ja itsearviointi marraskuussa 2003. Tämän lisäksi tutkimuksen vaikutukset tulivat ilmi kokouksissa ja seminaareissa. Työntekijöiden silmin Nuotta-projekti tarjosi nuorille monipuolisesti apua. Projekti mahdollisti nuorten kohtaamisen persoonatasolla menettämättä ammatillisuutta ja aut-

tamisen konkreettisissa ongelmissa. Hankkeessa käytettiin omaohjaajaa kouluikäisille ja pyrittiin antamaan mahdollisuus tarttumapintojen löytämiselle. (Karjalainen & Blomgren 2004, 71.) Nuotta-projekti sai luotettavan kumppanin maineen. Hankkeen myötä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten elämänhallintaa ja työmarkkinapolkuja saatiin lisättyä. Työntekijät huomasivat myös että nuorten auttaminen ei ole mikään ”pikavoitto” vaan todellinen muutos vaatii pitkäjännitteistä työtä. Projektin työntekijät painottivat myös varhaista puuttumista nuorten alkavissa syrjäytymiskierteissä ja ongelmissa. (Karjalainen & Blomgren 2004, 72.)

Nuorten kokemuksia Nuotta-projektista kerättiin nimettömillä palautelomakkeilla suoraan projektin tutkijalle. Vastaukset saatiin 79 nuorelta, joista suurin osa oli tyytyväinen projektin työntekijöihin ja heidän kanssaan tehtävään työhön. Tärkeimpinä toimina nuoret pitivät keskusteluja työntekijöiden kanssa, työvoimapoliittisia toimenpiteitä ja asioinnissa avustamista. Peräti 87 % nuorista arvioi projektin vaikuttavan positiivisesti ammatillisten tulevaisuudensuunnitelmien selkiytymiseen ja elämänhallinnan lisääntymiseen. Vapaamuotoiset lisäkommentit olivat lähes poikkeuksetta myönteisiä. Nuotta-projektia ja sen työntekijöitä kiiteltiin avun, neuvonnan ja henkisen tuen tarjoamisesta. (Karjalainen & Blomgren 2004, 87.)

Nuotta-projektissa kehiteltiin työhallinnon ja sosiaalitoimen työparin työskentelyä. Nuorten kannalta tämä hallinnonrajat ylittävä työkäytäntö toteutui hankkeessa erinomaisesti. Moniongelmaiset nuoret saivat tehokasta apua, mikä näkyi vanhimpien Nuotassa mukana olleiden nuorten työllistymisenä ja nuorimpien elämänhallinnan parantumisenä. Kehittymistä tapahtui myös esimerkiksi lastensuojelunuorten yleisessä elämänhallinnassa. Ammattikoulutuksen kesken jättäneillä nuorilla oli projektista huolimatta työllistymisessä edelleen suuria vaikeuksia, mutta heidänkin elämänhallintansa parani osittain. (Karjalainen & Blomgren 2004, 56.)

14.4 Päätelmät ja kehittämis ehdotukset

Karjalaisen ja Blomgrenin (2004, 107) mukaan Nuotta-projektin ja muiden erilaisten moniammatillisten yhteistyökokeilujen myötä on noussut esiin keskustelua sosiaalityöstä rajapinnoilla. Projekteista tehtyjen johtopäätösten valossa näyttää olevan tarvetta siirtyä syrjäytymisen ehkäisemisestä inklusiivisuuden juurruttamiseen, jotta ongelmakeskeisyyden sijaan löydettäisiin yhteisöön tasa-arvoistavia ja ihmisiä yhdistäviä ratkaisuja. Nuotta-projektin myötä havaittiin valtakunnallisesti vahvasti esillä olleen

palveluohjauksen merkitys, joka pitkäjänteisesti toisi nuorille apua, nuorten yksilöllistä kohtelua unohtamatta. (Karjalainen & Blomgren 2004, 108.)

15 ”ELÄMYKSIÄ, HARRASTUKSIA JA VIRASTOJA” -ARVIOINTITUTKIMUS

15.1 Kohderyhmä ja hankkeen tausta

”Elämyksiä, harrastuksia ja virastoja” on arviointitutkimus ”Elämysten kautta ammatteihin” -projektista. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat 16 - 20-vuotiaat Kouvolan ja sen lähikuntien nuoret. Nuoret hakeutuivat projektiin sosiaali- tai työvoimaviranomaisten tai vanhempiansa lähettämänä, osa oma-aloitteisesti. Valinta projektiin tehtiin sosiaali- ja työvoimaviranomaisten avulla nuorten henkilökohtaisesta haastattelusta. Projektiin valitut nuoret olivat keskeyttäneet ammattiopintonsa, muutamat jopa peruskoulun. Kaikki nuoret olivat projektin alkaessa työelämän ulkopuolella. (Lähteenmaa 2001, 9.) Nuorten taustoissa vaihtelivat rikokset, mielenterveyden häiriöt ja muut elämänhallinnalliset ongelmat. Heitä yhdisti kielteinen kuva kouluinstituutiosta, mikä on Lähteenmaan (2001, 10) mukaan tyypillistä nuorisoprojekteihin päätyville nuorille.

Nuorten työllistämisen- ja koulutusprojektin arviointitutkimuksessa tarkastellaan Kouvolan seurakunnan ja Etelä-Suomen lääninhallituksen organisoiman ja opetusministeriön rahoittaman projektin neljättä toteutuskertaa vuosilta 1999 - 2000. Tutkimusta varten haastateltiin nuoria myös jokaiselta projektin aiemmalta jaksolta. (Lähteenmaa 2001, 27.) Lähtökohtaolettamuksina tämän tutkimuksen toteutuksessa olivat seikkailu henkisen kasvun tukena ja osalla ihmisistä oleva keskimääräistä suurempi elämishakuisuus (Lähteenmaa 2001, 12). Projektin tavoitteeksi oli määritelty: ”Elämyksiä ja seikkailu-tyyppisiä kokemuksia tarjoavien käytännön kokeilujen avulla on tarkoitus saada nuoret kiinnostumaan ammateista ja harrastuksista, joiden avulla voidaan estää syrjäytymistä ja saada nuoret häntä kiinnostavan ammattiuran alkuun” (Lähteenmaa 2001, 16). Idea sai alkunsa alueella todetusta kolmesta seikasta: seudulla on paljon nuoria työttömiä, alue tarjoaa hienot retkeilymaastot, ja pelkkä seikkailu ei nuorille riitä, vaan he tarvitsevat konkreettisempaa tukea yhteiskuntaan integroitumiseksi (Lähteenmaa 2001, 18). Projekti toteutettiin erityisen pienellä budjetilla ja useiden paikallisten tahojen talkoohenkisellä työpanoksella. Mukana olivat paikalliset järjestöt, yrittäjät, sosiaalityöntekijät ja seurakunnan nuorisotyöntekijät. (Lähteenmaa 2001, 5.)

15.2 Hankkeen tavoitteet ja toteutus

Hankkeen tavoitteena oli kehittää nuorten projektimaista tukemista institutionaalisempaan suuntaan, jotta hyvät käytännöt johtaisivat johonkin pysyvämpään. Tutkimuksessa tarkasteltiin erityisesti innovatiivisia käytäntöjä ja kyseisen sekä samankaltaisten projektien ongelmia, niin että niistä opittua voitaisiin soveltaa laajalti. Lisäksi käsiteltiin erityisen onnistuneita käytäntöjä sekä nuorten näkemyksiä projektista opiksi vastaavien projektien järjestämiseen. (Lähteenmaa 2001, 6.)

Puolen vuoden projektijaksolle otettiin kahdeksan nuorta, joiden valinnassa painotettiin henkilökohtaisten ominaisuuksien lisäksi myös ryhmädynamiikkaa, niin että ryhmästä saatiin riittävän heterogeeninen. Ryhmään valittiin aktiivisen ja passiivisen oloisia tasapainottamaan toisiaan ja ryhmää. Tämän takia jokaisen kohdalla ei välttämättä pätenyt määritelmä suunnitellusta kohderyhmästä, jonka nuorilla kuvailtiin olevan ”ylimenevää” aktiviteettia”. (Lähteenmaa 2001, 7.) ”Elämysten kautta ammatit” -projektissa yhdistettiin seikkailu- ja elämyspedagogisia elementtejä yhteiskunnallisiin instituutioihin tutustumisiin. Kokeiltavina oli myös tavallisia harrastuksia. Erilaisia tutustumis- ja elämyskohteita olivat: ensiapukurssit, Marttojen ruokakurssi, rasisminvastainen tapahtuma Saksassa, työvoimatoimisto, oikeusaputoimisto, sosiaali-toimisto, seurakunta, hautausmaa, pakolaisten vastaanottokeskus, Sosiaali- ja terveysalan instituutit, Kouvolan seudun ammatillinen oppimiskeskus, poliisi, puolustusvoimat ja Kiasma. Lisäksi nuoret pääsivät retkille lähiseudulle ja Lappiin, kalliokiipeilemään, keilaamaan, laskettelemaan, pelaamaan salibandya sekä osallistumaan palo- ja pelastuskoulutukseen. (Lähteenmaa 2001, 18 - 20.) Lisäksi kullekin nuorelle kuului puolen vuoden projektijaksolla kahden viikon työharjoittelu. Koettua ja nähtyä läpikäytiin refleктоimalla kerran viikossa yhteisesti. (Lähteenmaa 2001, 21.)

15.3 Hankkeen tulokset

Kaksi kolmasosaa projektin loppuun käyneistä löysi kadoksissa olleen motivaationsa ja haki ja pääsi ammatilliseen koulutukseen. Loput olivat myös seuraavan puolen vuoden seurantajakson aikana työelämässä. (Lähteenmaa 2001, 27.) Kaikki projektin läpikäyneet nuoret kokivat sen myönteisesti. Nuoret saivat projektin aikana myönteisiä kokemuksia aikuisista, ennen kaikkea yhteiskuntaa edustavista auktoriteeteista, mikä kiinnitti heitä yhteiskuntaan. Vaikka kaikkien suhtautuminen ei muuttunut positiivi-

seksi, neutraaliksi korkeintaan, he omaksuivat pieniä muutoksia käyttäytymiseensä esimerkiksi ottamalla lakin päästään virastossa. (Lähteenmaa 2001, 29.)

Useimmilla nuorilla projektiin osallistuminen lisäsi elämänhallintaa. Heidän vuorokausirytmensä normalisoitui, mikä helpotti opiskelu- ja työelämään siirtymistä. Alkoholin käyttöön projektilla ei näyttänyt olevan vaikutusta, nuoret eivät arvioineet siinä tapahtuneen muutosta. (Lähteenmaa 2001, 30.) Interventio huumeiden käyttöön sen sijaan onnistui oikea-aikaisesti muutaman nuoren ollessa lähellä sekaantua kovempiin aineisiin. Projektissa vallitsi yleisesti sormea heristelemätön ilmapiiri, joka mahdollisti vakavan keskustelun ja huumekekoilujen loppumisen, ilman että kauhukuvia luomalla olisi saatu kovemmista aineista varoittaminen tyhjäksi puheeksi. (Lähteenmaa 2001, 31.)

Prosessievaluaation näkökulmasta eli käytännön toteutuksen sujuvuuden kannalta projektilla oli hyvät ja haastavat puolensa. Aiempien tutkimusten valossa oli huomattu, että pelkkä seikkailuelämysten tarjoaminen ei ole riittävästi yhteiskuntaan integroivaa, eikä pelkät virastoihin tutustumiset riittävästi nuorten mielenkiintoa ylläpitäviä. Toisaalta kuitenkin yhdistelemässä vaikeutena oli se, että nuoret pitävät elämyksistä, mutta pääsääntöisesti inhoavat virastokäyntejä, vaikka jälkeenpäin olisivat niitä arvostaneetkin. Nuorten tutustumiskäynneiltä poissaoloja yritettiin kitkeä projektista tippumisen uhalla ja sillä, ettei käynneistä kerrottu etukäteen, mikä vähensi nuorten subjektina oloa. Vaihtoehtona olisi voinut olla nuorten ottaminen enemmän mukaan kohteiden valintaan. (Lähteenmaa 2001, 33.) Vaikeutena projektissa oli myös yksilöllisen tuen antaminen koko ryhmän ohjaamisen lisäksi. Haastavimpien nuorten yksilöllisempi tukeminen olisi vaatinut liikaa resursseja käytettävissä oleviin nähden. (Lähteenmaa 2001, 25.) Myös sitä, ehtiikö kaiken toiminnan lomassa riittävästi rauhoittua ja keskittyä yhteen tekemiseen, olisi syytä Lähteenmaan (2001, 21) mukaan pohtia tulevia projekteja ajatellen. Pidemmällä retkillä tämä onnistui, mutta tarkoitti samalla poissaoloa kotoa niin nuorten kuin työntekijöidenkin kohdalla (Lähteenmaa 2001, 33).

15.4 Päätelmät ja kehittämisehdotukset

”Elämysten kautta ammattiin” -projektin arviointitutkimuksessa nousi esille kehittämisehdotuksia uusien vastaavien projektien suunniteluun. Lähteenmaan (2001, 35) mukaan runsaan ja monipuolisen ohjelman karsiminen ja tiivistäminen kannattaisi, jotta kokonaisuus saataisiin koherentimmaksi. Myös toiminnan ja vierailukäyntien

jälkeistä keskustelevuutta tunteita ja ajatuksia läpikäymällä, projektista olisi voinut saada vielä enemmän irti. Lisäksi yksilöiden tehokkaampaa tukemista tulisi kehittää, vaikka se onkin ryhmätoiminnan puitteissa haastavaa. Ei-elämyksellisten elementtien houkuttelevuutta ja nuorten motivoitumista niihin olisi myös jollain keinoin lisättävä, jotta poissaoloja ei tulisi ja projektissa pysyminen vaarantuisi. (Lähteenmaa 2001, 35).

16 HANKEANALYYSI

Esitellyt tutkimukset ja hankkeet on kuvattu mahdollisimman monipuolisesti kattavan ja oikean kuvan saamiseksi, mikä Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2008, 27) mukaan on tärkeää tulosten vääristymisen estämiseksi. Taulukoinnilla tutkimus- ja hanke-raportit on aseteltu selkeään muotoon tuomalla kunkin julkaisun keskeisin sanoma. Hanke-raporttien ja tutkimusten analyysissä on havainnollistettu vertailemalla ja vastakainasetteluin (Hirsjärvi ym. 2008, 39) julkaisujen yhtäläisyyksiä ja eroja, sekä sisältöä analysoiden (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103) esitetty havaittuja hyviä käytäntöjä ja niiden toistumista hankkeissa.

16.1 Kohderyhmän nuorten tausta ja perheet

Nuorten taustalla vaihtelee eriasteinen huoli syrjäytymisuhasta. Tutkitut ja projekteihin osallistuneet olivat taustoiltaan lievimmässä muodossa heikosti kouluun motivoituneita tai työnhakijoiksi ilmoittautuneita nivelvaiheen nuoria ja vakavimmillaan jopa perusasteen keskeyttäneitä pitkään sosiaaliturvan varassa työttöminä eläneitä nuoria ja nuoria aikuisia. Hankkeissa ei usein tunnettu nuorten vanhempien taustaa, mutta tutkimuksissa niitä käsiteltiin sitä vastoin laajastikin. Yhdessä tutkimuksessa nuorten perhetausta vaihteli työväenluokasta korkeasti koulutettuihin nuorten suuntautumisen mukaan, muissa tutkimuksissa yleinen suuntaus oli yhtenäinen: syrjäytymisuhan alla olevien nuorten vanhemmat olivat usein työväenluokkaisia, joilla oli koulutuksena perusaste kaksi kertaa useammin kontrolliryhmään verrattuna. (Taulukko 3.)

16.2 Aktivointitoimenpiteet

Selvästi yleisimmäksi aktivointitoimenpiteeksi nousi viidessä tutkimuksessa ja hankkeissa käytetty työharjoittelu, vaikka sen tulokset ovatkin julkaisujen mukaan ristiriitaisia (Myrskylä 2011, 18; Wrede-Jäntti 2010, 121, Angelin 2009, 157; Hämäläinen & Ollikainen 2004b, 46). Muita suosittuja toimenpiteitä olivat työkokeilut ja työpajatoi-

minta, jotka kumpikin mainittiin kahdessa julkaisussa. Yksittäisinä mainintoina erilaisista valmennuksista ja koulutuksista olivat työ- ja yksilövalmennukset sekä työvoima- ja oppisopimuskoulutukset. Työllistymiseen tutkimuksissa ja hankkeissa tähdättiin myös määräaikaisilla työsuhteilla sekä palkkatuetulla työllä. (Taulukko 3.)

Ohjausta hankkeissa ja tutkimuksissa toteutettiin varhaisen vaiheen ohjauksena muun muassa opiskelupaikkakunnalle kotoutumisessa, palveluohjauksena ja nuorten omaohjaajuutena. Ohjausta toteutettiin myös koulumaailmassa ryhmäohjauksella ja nivelvaiheen ohjauksella. Muita koulumaailmassa käytettyjä toimenpiteitä olivat yhteydenpidon lisääminen kodin, oppilaitosten ja viranomaistahojen välillä ja seuranta. Seuranta piti sisällään opintojen etenemisen ja poissaolojen seuranta. Ohjaus- ja tukitarpeen arviointia toteutettiin niin perusasteen kuin toisen asteen nuorille. Koulutoimen järjestämänä toteutettiin myös ura- ja rekrytointipalveluja ja tutustumiskäyntejä oppilaitoksiin. Ulkomaisessa tutkimuksessa toisen asteen opintojen järjestäjänä oli paikallinen yritys. (Taulukko 3.)

Kahdessa tutkimuksessa pitkäaikaistyöttömille ja vakavan syrjäytymisuhan alla oleville nuorille järjestettiin tutkimuksia, kuntoutuspalveluja ja kuntoutuskokeiluja, joiden avulla oli tarkoitus löytää nuorille oikea suunta kouluttautumista ja työllistymistä ajatellen. Nuorten parissa käytettiin myös etsivä nuorisotyötä ja vertaistukitoimintaa, joista kumpikin mainittiin yhdessä julkaisussa. (Taulukko 3.) Ihmettelemme, ettei nykyisin enenevissä määrin tehtävää etsivää nuorisotyötä ole mainittu useammassa lähteissämme. Mielestämme tämä on tärkeä työmuoto syrjäytymisvaarassa olevien tai jo syrjäytyneiden nuorten paikallistamiseksi ja auttamiseksi. Hankkeiden nuoria myös avustettiin asioinneissa viranomaisten kanssa, sekä käytiin tutustumiskäynneillä eri virastoissa. Elämyksellisempinä toimenpiteinä seikkailupedagogiikan viitekehyksestä hankkeissa käytettiin harrastuskokeiluja ja -ryhmiä, retkiä, taideterapiaa, tanssiterapiaa ja kesätyöleirejä. (Taulukko 3.)

Palvelumallien ja järjestelmän tasolla nuorten aktivointia toteutettiin rakentamalla pysyviä palvelumalleja. Yhdessä hankkeessa käytettiin viranomaistahojen väliseen yhteistyöhön perustuvaa palvelumallia. Toisessa hankkeessa aktivointia toteutettiin välillisesti rakentamalla palveluohjausmalli yhteistyössä paikallisten olemassa olevien järjestelmien kanssa. Saman hankkeen puitteissa järjestettiin myös työ- ja yksilövalmentajille erikoistumisopintoja. (Taulukko 3.)

16.3 Tulokset

Hanke- ja tutkimusjulkaisujen tuloksista selviää, että pääsääntöisesti aktivointitoimenpiteet auttoivat nuoria. Projektien myötä nuorien elämänhallinta ja vuorokausirytmi paranivat, he työllistyivät ja pääsivät ammatillisiin oppilaitoksiin. Oppilaitoksissa yhteistyö ja toimintamuodot lisääntyivät. Seurantatutkimuksessa havaittiin, että palkattu työ ja työvoimakoulutus nostivat nuorten työmarkkina-asemaa, ja työllistäminen johti pysyvimpiin tuloksiin. Moniongelmaisia nuoria autettiin työllistymään käyttämällä sosiaalitoimen ja työhallinnon työparia. Osa nuorista sai projektien myötä vähintään työharjoittelu- tai oppisopimuspaikan. Pohjoissuomalaisessa julkaisussa todettiin, että suurin osa alueen nuorista voi hyvin. (Taulukko 4.)

Toisaalta oli myös nuoria, joilla ongelmat olivat kasautuneita ja moninaisia; pitkäaikaisseurantatutkimuksen tulokset osoittivat, että pitkäaikaisista syrjäyttävistä ongelmista kärsiviä nuoria oli noin 1,5 %:a otannasta. Samassa tutkimuksessa ilmeni, että he, joilla oli yhteiskuntaan integroitumisiongelmiä kaksikymppisinä, oli muihin verrattuna kuusinkertainen riski syrjäytyä myöhemmällä iällä. Tilastotutkimuksen määrällisestä aineistosta näkyy, että vuonna 2008 Suomessa oli noin 58 000 työvoiman ulkopuolista ja 52 000 työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautunutta nuorta ja nuorta aikuista. Työttömistä peräti 48 000 oli pelkän perusasteen koulutuksen varassa. Sama huolestuttava suuntaus näkyi myös italialaistutkimuksessa: vaikka noin 70 %:a nuorista oli tai oli ollut ansiotyössä, noin viidesosa otannan nuorista ei ollut päässyt sisälle työelämään lainkaan. (Taulukko 4.)

Oli myös hankkeita, joissa ilmeni negatiivisia kokemuksia aktivointitoimenpiteistä: työvoimapolitiittiset toimenpiteet vähensivät nuorten työnhaku- ja opiskeluaktiivisuutta, osa nuorista keskeytti projektit ja osa koki aktivointitoimenpiteet turhiksi. Yhdessä tutkimuksessa havaittiin projektin nuorten olevan niin suurten ongelmien keskellä, heistä suurella osalla oli psykiatrinen diagnoosi, ettei kouluttautuminen tai työllistyminen ollut mahdollista. Opintojen keskeyttämisen todettiin tutkimus- ja kehittämishankkeessa johtuvan väärästä alavalinnasta, mielenterveysongelmista ja motivaation puutteesta. Työpajatoiminnan todettiin olevan kohdentumassa arjen hallintaan, sosiaalisten taitojen ja ammatinvalinnan tukemiseen. Koulujen oppilashuoltoon ja nivelvaiheeseen keskittyneissä hankkeissa todettiin riittämättömyyttä oppilashuollon

palveluissa. Erityisesti psykologin palveluita ei ollut kaikissa oppilaitoksissa saatavilla, lisäksi ohjaus ja seuranta olivat edelleen hajanaista. (Taulukko 4.)

Järjestelmätasolla tulokset näkyivät palveluiden koordinoinnin lisääntymisenä, mikä johti kustannustehokkuuteen ja laadukkaampiin palveluihin. Tiedotukseen käytettiin julkaistuja oppaita, ohjausta ja tiedotuspisteitä. Tukemiseen käytettiin myös jo olemassa olevia rakenteita niitä tehostamalla. Pitkäaikaistutkimuksen nuoret kokivat järjestelmän joustamattomana ja tunteettomana. Tutkimuksessa nuorten asenteet eivät muuttuneet juurikaan kymmenen vuoden seuranta-ajan kuluessa. (Taulukko 4.)

16.4 Päätelmät ja haasteet

Julkaisujen tulosten ja esille nousseiden haasteiden kautta tehdyissä päätelmissä tiivistyy tutkimusten ja hankkeiden keskeinen viesti: varhainen puuttuminen on tehokkainta, mutta siitä huolimatta nuorten auttaminen vaatii todella pitkäjänteistä työtä. Tässä näkökulmassa painottuu perusasteen merkitys, jonka oppilashuoltoon koettiin suurta lisäresurssien tarvetta. (Taulukko 5.)

Hankkeiden käytännön järjestelyissä ilmeni haasteita muun muassa projektin käynnistämistä vaikeuksina ja työsuhteiden määräaikaaisuksina sekä tulosten seurannassa ja dokumentoinnissa, tiedonsiirron selkiyttämässä ja työntekijöiden ajan riittämisenä yksilöllisen tuen antamiseen. Myös resurssien vähyys, työn- ja vastuunjakoon liittyvien sopimusten puute ja yhteistyökulttuurin kehittymättömyys ja koordinointi koettiin ongelmallisiksi. Ylipäätään koettiin, että aktivointitoimenpiteissä keinojen kirjo on laaja, mutta käyttöönottoa vailla. Todettiin myös, ettei nykyisiä tukitoimia, kuten työpajoja ja lisäopetusta, riittävästi hyödynnetty. Lisäksi starttivalmennukseen tarvittavat varat oli usein jäänyt myöntämättä. Nuorten kannalta haasteellista oli se, että seurantatutkimuksen aktivointitoimenpiteistä puolet oli työharjoittelua, mutta tulokset työllistymisessä eivät eronneet kontrolliryhmästä, mikä kertoo myös järjestelmän puutteista. Samaa viestii myös se, että toisen seurantatutkimuksen otannan työttömiksi jääneistä nuorista 96 %:a oli etsinyt vuoden töitä siinä onnistumatta. (Taulukko 5.)

Nuorten koettiin motivoituneen kuntoutusrahasta, joka toimi porakkanana aktivointitoimenpiteisiin osallistumiselle. Koettiin myös, että nuorten osallisuus näkyi konkreettisina käytäntöinä. Nuorten nähtiin olevan heterogeeninen ryhmä, joten samat toimenpiteet eivät sovi kaikille. Nuorten erot tulivat esille myös heidän kokemuksissaan it-

sestään: joku tunsi olevansa voimaton, toinen vain olevansa rajoitettu. Tutkimuksen perusteella huomattiin myös, ettei työtön nuori ajattele välttämättä loogisesti tai rationaalisesti, mikä tuo haasteita aktivointitoimenpiteitä järjestävälle taholle. Nuorten asenteet sosiaalipalvelujen työntekijöitä kohtaan olivat myös usein negatiivisia. Nuorten haasteiksi nähtiin myös instituutioiden ulkopuolisuus, elämän vakiintumisen viivästyminen ja ammattiopintojen keskeytyminen. Myös nuorten eriarvoisuuden korostaminen ja kotien vastuuttomuus koettiin ongelmaksi. Nuorilla ilmeni myös ongelmia sitoutumisessa sekä työn ja opiskelujen yhdistämisessä. Tulosten mukaan vaarana oli myös, että aktivointitoimenpiteistä syrjäytymisvaarassa olevat nuoret saavat lisää epäonnistumisen kokemuksia. (Taulukko 5.)

16.5 Kehittämisehdotukset

Tutkimusten ja hankkeiden tulosten perusteella edelleen on tehtävää ja kehitettävää niin järjestelmässä kuin henkilökohtaisissa asiakassuhteissa. Palveluiden tasolla julkaisuissa esille nousi yhteistyön lisääminen niin koulun ja työkentän kuin eri hallinnon alojen välillä, sekä joustavampien työ- ja koulutuspolkujen luominen. Tärkeänä pidettiin myös yksilöllisten tarpeiden huomioimista työvoimapolitiikassa. Esille nostettiin myös harjoitteluun ja muihin toimenpiteisiin osallistuminen, minkä nuoret kokevat pakkona, jotta eivät menettäisi etuuksiaan. Pohdittiin, onko tällaisessa toimintatavassa järkeä. Voi myös pohtia, onko nuorilla motivaatiota osallistumiseen tai niissä aktiivisesti toimimiseen parantaen työllistymismahdollisuuksiaan, vai kertooko esimerkiksi työharjoittelun tehottomuus työllistävänä tekijänä juuri siitä, että työskentely niiden puitteissa ei ole täysipainoista motivaation puutteessa. (Taulukko 6.)

Etsivä nuorisotyön ja pajatoiminnan kehittäminen koettiin ajankohtaisiksi kahdessa hankejulkaisussa. Ehdotettiin myös kehitettäväksi palveluverkostovalmennusta, joka eroaisi fyysisestä pajatoiminnasta. Koska pajatoiminnan todettiin olevan suuntautuksessa arjen ja sosiaalisten taitojen tukemiseen, sekä ammatinvalinnassa ohjaamiseen, olisi työntekijän ja asiakkaan väliseen keskusteluun pohjautuvalle valmennukselle kysyntää. Tulisi kuitenkin muistaa henkilökohtaisen kontaktin merkitys syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisessa, jotta ei ajauduta kasvottomiin kohtaamisiin internetin välityksellä ja ajauduttaisi kauemmas alkuperäisistä yhteiskuntaan integroimisen tavoitteista. (Taulukko 6.)

Oppilaitosten yhteydessä nostettiin esille palaute-, arviointi- ja seurantajärjestelmien kehittäminen koulupudokkuuden ennaltaehkäisyssä. Myös ohjaus tulisi hankkeiden kehittämis ehdotusten perusteella määritellä laajemmin, kuin pelkäsi opinto-ohjaajien tehtäväksi. Ohjausvastuun jakamisella laaja-alaisemmaksi saataisiin koulumaailmaan aukottomampi oppilaista ja opiskelijoista huolehtimisen ilmapiiri. Kouluympäristöön ehdotettiin myös kolmannen sektorin mukaan ottamista, esimerkiksi järjestöjen ja nuorisotoimen yhteistyöllä. Tällä keinolla saataisiin niin ikään vastuuta jaettua pois opettajilta, muille nuorten parissa työskenteleville. Järjestöt voisivat huolehtia esimerkiksi koulutuntien lisäksi järjestettävästä sosiaalistavasta harrastustoiminnasta, joka tulisi täyttämään opetussuunnitelmauudistusten myötä vähenevien taideaineiden jättämää tilaa. (Taulukko 6.)

Julkaisujen kehittämis ehdotuksissa painotettiin työntekijätasolla asiakaspalveluosaa- mista, jotta nuoret pääsisivät aktiivisiksi toimijoiksi ja osallisiksi heitä koskevissa päätöksissä. Niin sosiaalipalveluiden asiakastyönoosaamisessa kuin nuorten motivoinnissa opiskeluun olisi julkaisujen perusteella kehitettävää. Työntekijöiden ammattitaitoa kasvattamalla lisättäisiin myös oikeanlaista puuttumista esimerkiksi päihteidenkäyttöön, jotta tulokset olisivat toivotun suuntaisia. Kehittämistä olisi hankkeiden perusteella myös yksilön asiakaslähtöisessä opastamisessa sosiaalisissa suhteissa yhdessä tekemällä niin yhteiskunnassa kuin vertaisryhmissä. (Taulukko 6.)

Eräässä hankkeessa koettiin, että ohjaus- ja työryhmän asiantuntijuuden hyödyntämi- seen olisi tarvetta. Päällekkäisyyksiä karsimalla oli toisessa hankkeessa saatu yhteis- työtä jo kehitettyä. Työnteossa olisi painotettava lisäksi yhdenvertaisuuden luomiseen nuorten lokeroitua ja ongelmiin tuijottamista välttämällä. 2000-luvun puolessa välissä julkaistussa hankkeessa esiteltiin kehittämis ehdotuksena sosiaali- ja mielenterveyspal- velujen väliin rakentuvaa palvelumallia, jossa syrjäytymisvaarassa oleva nuoria saisi arvioinnin, kuntoutusta, terapiaa ja palveluohjausta samasta paikasta. Elämyspedago- gisessa hankkeessa nostettiin esiin ohjelman karsimista ja tiivistämistä tulevia hank- keita ajatellen. Tärkeänä pidettiin myös riittävän ajan varaamista jälkipuintiin, jotta aktiviteetit ja käynnit saataisiin vielä paremmin käytyä nuorten kanssa tunteiden tasol- la läpi. Tällä tavoin projektiin osallistuneet nuoret saivat oppimisen kokemuksia itse toiminnan lisäksi myös itsestään ongelmatilanteiden ratkojana, tunteiden hallinnasta ja sosiaalisesta kanssakäymisestä toisten kanssa. (Taulukko 6.)

17 POHDINTA

Kuten hankkeiden yhteydessä on todettu, suurin osa suomalaisista nuorista voi hyvin. Puheissa ei silti näy nuorten hyvinvoinnin lisääntyminen, joka on jatkunut vuosikymmeniä elintason nousun myötä. Yleisesti puhutaan nuorten pahoinvoinnista, ja vaikka nuorten ongelmiin varhain ja tehokkaasti puuttuminen on heidän tulevaisuuden kannalta elintärkeää, on muistettava, ettei pelkällä lokeroinnilla ja ongelmiin tuijottamisella löydy nuoria tasa-arvoistavia ja yhteisöllisyyttä tukevia ratkaisuja.

Mielestämme suomalainen yhteiskunta korostaa liikaa ongelmia ja negatiivisuutta. Esimerkiksi media luo uhkakuvia ja pahimmillaan vääristelee totuutta. Harva ehkä tietää, että esimerkiksi nuorten raittius on yleistynyt ja tupakkakokeilut vähentyneet viimeisen vuosikymmenen aikana (Nuorten terveystapatutkimus 2011.) Tällaisilla uutisilla ei ole samanlaista mainosarvoa kuin kohulööpeillä. Myös tutkimus- ja hankereportteja lukiessa voi päätyä samaan negatiiviseen tulokseen, mikäli tuijottaa vain nuorten perhetaustoja ja moniongelmaisuuksia. Positiivisen ajattelumallin juurruttaminen jo varhaislapsuudessa ei poista ongelmia, mutta emme näkisi siitä olevan elämänsä kaaren eri vaiheissa ja erityisesti vastoinkäymisten kohdatessa haittaa.

Nykyinen kiivastahtinen yhteiskunta, perheiden irtaantuminen sukulaisista ja hankaluus kiinnittyä pitkäjänteisesti mihinkään tarkoittaa, että me kaikki tarvitsemme tukea yhteiskunnan taholta enemmän kuin niin sanotusti vanhoina hyvinä aikoina. Tällä tarkoitamme sitä, että sen sijaan että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret otetaan erilleen muusta nuorten joukosta ja tarjotaan heille lyhytaikaista projektimuotoista alati vaihtuvaa apua, resursseja lisäämällä kaikille nuorille tulisi suoda yhtäläillä aikuisten intensiivistä läsnäoloa, jota lapsi ja nuori kehitykselleen tarvitsee.

Koulu vie päivittäin melkein puolet nuorten hereilläoloajasta, joten mielestämme tuomalla kouluihin lisää työntekijöitä, jotta mahdollistettaisiin luottamukselliset keskustelut tai vain pelkkä aikuisen turvallinen läsnäolo. Näin saataisiin levottomuutta vähemmän koulun jälkeisestäkin ajasta. Oppilashuoltoa käsittelevässä julkaisussa todettiin suoraan, että kouluista puuttuu psykologeja, kuraattoreja ja terveydenhoidon ammattilaisia. Näkökulmaa tulisikin muuttaa tämänhetkisestä vajavaisesta systeemistä, jossa yhdellä työntekijällä on useita satoja asiakkaita systeemiin, jossa aidosti välitettäisiin lasten ja nuorten kasvusta ja kehityksestä. Lähdejulkaisuissamme korostettiin nuorten terveyden jo perusasteella panostamisen tärkeyttä, mutta se ei tule onnistu-

maan nykyisillä henkilöstömäärillä mitenkään, vaikka yhteistyötä tehostettaisiin tai koordinoitaisiin nykyistä enemmän. Kouvolassa tähän on herätty ja Kouvolan alueella aloittaa kuusi psykiatrista sairaanhoitajaa ”koulupsyykkarin” toimessa. He toimivat taasisesti koko kaupungin alueella. Psykkarit tekevät kouluilla ennaltaehkäisevää mielenterveystyötä, josta on saatu hyvää palautetta. (Lehtosaari 2012, 6; Lapsen ääni - kehittämisohjelma 2011 - 2013.)

Perusasteen jälkeinen nivelvaihe on käytössä uusi termi, joka on noussut varhaisen vaiheen puuttumisen rinnalle tärkeäksi teemaksi syrjäytymisvaarassa olevia nuoria autettaessa. Tutkimiemme julkaisujen perusteella matalan kynnyksen työllistämistimenpiteet eivät ole juurikaan opiskeluinnokkuutta lisänneet, mikä on harmi, sillä nyky-yhteiskunnassa kouluttamattomana tai yhdellä tutkinnolla ei välttämättä takaa työllisyyttä eläkeikään saakka. Käytännön työssäoppimiseen hyvänä keinona on oppisopimuskoulutus, joka mainittiin lähdemateriaalissamme. Kouvolan seudulla on pyrkimystä tämän työllistymiskeinon lisäämiseen: Kouvolassa on käynnissä Ote ammattiin - kiinni elämään -hanke, jota toteutetaan Kouvolan kaupungin Ote-työpajojen ja Työ- ja elinkeinotoimiston yhteistyönä. Hankkeen tavoitteena on luoda uusi malli kouluttaa kotipalvelujen ammattilaisia tuetun oppisopimuskoulutuksen avulla. Tavoitteena on, että hankkeeseen osallistuvilla 15 nuorella lisääntyvät paitsi työllistymismahdollisuudet, myös elämänhallinta ja osallisuuden kokemus. (Ote ammattiin - Kiinni elämään hanke 2010.) Myös Ahlrothin (2011,6) mukaan Kouvolan seudulla on panostettu oppisopimuskoulutusten määrään: Kouvolan Sanomien artikkelissa kerrotaan, että Pohjois-Kymenlaakson oppisopimusopiskelijoista kolmannes on 20 - 29-vuotiaita.

Nuorten aikuisten syrjäyttävät ongelmat ovat usein jo pitkittyneet ja vaikeuttavat yhteiskuntaan integroitumista entisestään. Heillä, joilla varhainen puuttuminen tai nivelvaiheen palveluohjaus ei ole onnistunut, on käytettävä usein kalliita järjestelyjä: kolmenkymmenen ikävuoden lähestyessä pitkäaikainen syrjäytyminen ja elämänhallinnan ongelmat johtuvat usein päihteiden käytöstä tai mielenterveysongelmista tai viimeistään johtavat niihin. Näissä tapauksissa matalan kynnyksen palvelut sijoittuvatkin päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen piiriin, ennen kuin työvoimapolitiittiset toimenpiteet ovat mahdollisia. Tulevaisuudessa toivottavasti yhä useampi nuori saa avun, ennen kuin näin pitkälle on mentävä.

Tulosten perusteella mielestämme nähdään, että maassamme on paljon palveluohjausta toteuttavia hankkeita, joissa matalan kynnyksen periaate toteutuu. Projekteissa osa nuorista saatiin integroitua yhteiskuntaan, vaikkakin osa keskeytti hankkeen tai projektin. Kaikkia ei tulosten perusteella voitu auttaa ainakaan yhden projektin keinoin. Kaikissa avaamissamme hanke- ja tutkimusraporteissa käytettiin palveluohjausta joko sosiaali- tai työvoimahallinnon tai koulutoimen keinona saattaa syrjäytymisvaarassa oleva nuori palvelujen piiriin. Itse palveluohjaussanaa käytettiin harvemmin kuvaamaan tapahtuvaa palveluihin ohjaamista. Samassa tarkoituksessa nuorten parissa tehtävässä työssä käytetään sanoja ohjaus, työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö. Esimerkiksi nivelvaiheen ohjauksesta ja työpajatoiminnasta löytyy julkaisuja, mutta niitä uudempi käsite etsivä nuorisotyö, johon on panostettu ja joka mainitaan erikseen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012 - 2015 2011), olisi mielenkiintoista saada aiheeksi jatkotutkimukselle.

Omasta opinnäytetyöprosessista tulee olemaan hyötyä tulevassa ammatissamme sosionomeina, ja on jo nyt hyötyä työpaikoissamme lastensuojelulaitoksissa. Opinnäytetyöprosessin myötä olemme nähneet varhaisen puuttumisen merkityksen ongelmien ennaltaehkäisyssä. Nuorille kasaantuneiden pitkäaikaisten syrjäyttävien ongelmien havaitseminen osoittaa meille, että sosionomeina meidän tulisi tuoda esille näihin haasteisiin puuttumista jo varhaiskasvatuksessa. Monet ongelmat juontavat juurensa lapsuuteen. Interventio tähän kehitysvaiheeseen esimerkiksi koulumaailmassa voisi helpottaa siirtymää lapsuudesta nuoruuteen ja omaa työtaakkaamme lastensuojelussa.

Opinnäytetyöstämme löydämme myös vinkkejä käytännön työhön. Syrjäytymisvaarassa olevilla nuorilla on usein huono itsetunto ja käsitys itsestä, jolloin pienetkin onnistumisen kokemukset voivat näitä tuntemuksia parantaa. Työssämme nuorten parissa voimme käyttää julkaisuissa esiintyneitä seikkailupedagogisia elementtejä sekä esimerkiksi liikuntaa ja musiikkia tukemaan nuorten minäkuvan kehitystä. Kokonaisuudessaan pitkä opinnäytetyöprosessi antoi meille monia uusia näkökulmia nuorten syrjäyttävistä ongelmista, niiden ennaltaehkäisystä ja palveluohjauksesta matalan kynnyksen palveluiden piiriin, ongelmien ollessa jo pitkittyneitä. Nuorten auttamisessa tärkeimpänä tekijänä pidämme työntekijän dialogista ja asiakaslähtöistä ajattelutapaa, jossa työntekijä on aidosti läsnä saaden nuoren aktiiviseksi toimijaksi omassa elämässään.

LÄHTEET

Ahlroth, T. 2011. Peräti yhdeksän kymmenestä oppisopimuksesta vie työhön. Kouvo-
lan Sanomien artikkeli. 30.12.2011.

Ahola, S., Galli, L. & Ikonen, S. 2009. Koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisy Varsi-
nais-Suomessa. Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE. Saatavissa:
<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/43498/ruse2009report01.pdf?sequence=1>
[Viitattu 5.4.2011].

Angelin, A. 2009. Den dubbla vanmaktens logik. En studie om långvarig arbetslöshet
och socialbidragstagande bland unga vuxna. Väitöskirja. Saatavissa:
<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOID=1504320&fileOID=1504325> [Viitattu 26.7.2011].

Byströmin nuorten palvelut. Oulun kaupungin internetsivut. Saatavissa:
[http://www.nettinappi.fi/tietoalue/mista-apua/bystromin-nuorten-palvelut/matalan-
kynnyksen-palvelu-oululaisille-nuorille/](http://www.nettinappi.fi/tietoalue/mista-apua/bystromin-nuorten-palvelut/matalan-kynnyksen-palvelu-oululaisille-nuorille/) [Viitattu 3.1.2012].

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. 13.- 14. osin uudistettu
painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Hämäläinen, K. & Ollikainen, V. 2004a. Differential Effects of Active Labour Market
Programmes in the Early Stages of Young People's Unemployment. Valtion taloudel-
linen tutkimuskeskus. Saatavissa: http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/t115.pdf
[Viitattu 20.12.2011].

Hämäläinen, K. & Ollikainen, V. 2004b. Differential Effects of Active Labour Market
Programmes in the Early Stages of Young People's Unemployment. Teoksessa: Pieti-
käinen, R. 2007. Palveluiden väliinputoamisesta yhtenäisiin palvelupolkuihin? Tutki-
musinventari nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista, s. 45 - 46.
Nuorisotutkimusseura ry:n verkkojulkaisu. Saatavissa:
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/inventaari.pdf> [Viitattu 17.3.2011].

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2010. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki:
Tietosanoma.

Karjalainen, M. & Kasurinen, H. (toim.) 2006. Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen raportti. Jyväskylän yliopisto. Teoksessa: Pietikäinen, R. 2007. Palveluiden väliinpuotoamisesta yhtenäisiin palvelupolkuihin? Tutkimusinventaari nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista, s. 145 - 148. Nuorisotutkimusseura ry:n verkkojulkaisu. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/inventaari.pdf> [Viitattu 17.3.2011].

Karjalainen, P. & Blomgren, S. 2004. Oikorata vai mutkatie? Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkuja nuorille. STAKESIN Sosiaalipalvelujen evaluaatioryhmän FinSocin arviointiraportti. Helsinki.

Komonen, K. (toim.) 2006a. Työpajatoimintaa kehittämässä. Työpajojen kehittäminen Etelä-Savossa -hankkeen kokemukset. Mikkelin ammattikorkeakoulun tutkimuksia. Saatavissa: http://www.mamk.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/mamk/embeds/mamkwwwstructure/14145_1473-844-tyopaja.pdf [Viitattu 15.12.2011].

Komonen, K. (toim.) 2006b. Työpajatoimintaa kehittämässä. Työpajojen kehittäminen Etelä-Savossa -hankkeen kokemukset. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Teoksessa: Pietikäinen, R. 2007. Palveluiden väliinpuotoamisesta yhtenäisiin palvelupolkuihin? Tutkimusinventaari nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista, s. 181 - 186. Nuorisotutkimusseura ry:n verkkojulkaisu. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/inventaari.pdf> [Viitattu 17.3.2011].

Koulutuksen puute usein nuoren syrjäytymisen taustalla. 2011. Studentumin internet-sivut. Saatavissa: http://www.studentum.fi/25_03_2011_Koulutuksen_puute_usein_nuoren_syrjaeytymisen_taustalla__d5809.html [Viitattu 3.1.2012].

Kärkkäinen, H. 2011. Nuori putoaa putkesta – lasku 1,2 miljoonaa. Talous Sanomien internetsivut. Saatavissa: <http://www.taloussanomat.fi/tyo-ja-koulutus/2011/04/18/nuori-putoaa-putkesta--lasku-12-miljoonaa/20115003/139> [Viitattu 3.1.2012].

Lapsen ääni -kehittämishjelma 2011 – 2013. Saatavissa: <http://www.lapsenaani.fi/>.
[Viitattu 5.1.2012].

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishjelma 2012 - 2015. 2011. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetjulkaisu. Saatavissa:
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=3235050&name=DLFE-16508.pdf [Viitattu 17.1.2012].

Lehtosaari, P. 2012. Koulupsyykkarit töihin maanantaina. Kouvolan Sanomien artikkeli. 5.1.2012.

Linnossuo, O. 2004. Syrjäytymisestä selviytymiseen? Arviointitutkimus työttömien nuorten palveluohjauksesta. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lähteenmaa, J. 2001. Elämyksiä, harrastuksia ja virastoja. Arviointitutkimus Elämysten kautta ammattiin -projektista. Nuorisotutkimusseura ry:n verkkojulkaisu. Saatavissa:
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisut/L%C3%A4hteenmaa_El%C3%A4myksi%C3%A4%2C%20harrastuksia%20ja%20virastoja.PDF
[Viitattu 31.3.2011].

Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Saatavissa:
http://www.tem.fi/files/29457/TEM_12_2011_netti.pdf [Viitattu 31.3.2011].

Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehdyt toimenpiteet. 2009. Aluehallintoviraston internetsivut. Saatavissa:
<http://www.laanhallitus.fi/lh/etela/arvio/home.nsf/pages/94B42B5E1A03834DC2256C77004B49DF?OpenDocument> [Viitattu 16.1.2012].

Nuorten terveystapatutkimus 2011. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977 - 2011. Sosiaali- ja terveysministeriön internetjulkaisu. Saatavissa:
http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1563268#fi [3.1.2012].

Oksanen, E. 2010. Kasvaneen yksinäisyyden tarinavirta – Nuorten sosiaalinen luottamus ja integraatio. Helsingin yliopiston tutkimus. Saatavissa:

<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/63066/kasvane.pdf?sequence=1> [Viitattu 3.1.2012].

Ote ammattiin - kiinni elämään -hanke. 2010. Kouvolan kaupungin internetsivut. <http://www.kouvola.fi/palvelut/nuoriso/Ajankohtaista/2010/10/oteammattiin-kiinnielamaanhanke.html> [Viitattu 22.12.2011].

Paakkunainen, K. ”Asiakkaan kanssa raivataan heti aika, uusi tila ja haetaan uusia elämäkortteja” – Kirkon tukeman dynaamisen Suunta Elämään -hankkeen (2006 - 2008) arviointitutkimus ja keskustelunavauksia. Nuorisotutkimusseura ry:n verkkojulkaisu. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisut/suuntaelamaan.pdf> [Viitattu 17.3.2011].

Penttilä, P. 2010. Nuorisotyöttömyys yhä ongelma: Valtion toimet takkuavat. Suomen Kuvalehden internetsivut. Päivitetty 9.5.2010. Saatavissa: <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/nuorisotyottomyys-yha-ongelma-valtion-toimet-takkuavat> [Viitattu 16.1.2012].

Pietikäinen, R. 2007. Palveluiden väliinpuotoamisesta yhtenäisiin palvelupolkuihin? Tutkimusinventaaari nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista. Nuorisotutkimusseura ry:n verkkojulkaisu. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/inventaari.pdf> [Viitattu 17.3.2011].

Sappa, V. & Bonica, L. 2011. School-to-work transitional outcomes of a group of Italian school dropouts – Challenges for promoting social inclusion. Torinon yliopiston julkaisu. Education + Training 7/11, 625 - 637. Saatavissa: <http://www.emeraldinsight.com/search.htm?PHPSESSID=93a3a816tva016is1qt2rivm93&ct=all&st1=young+adults&fd1=all&mm1=phr&bl2=and&st2=social+exclusion&fd2=all&mm2=any&bl3=and&st3=alienation&fd3=all&mm3=all&ys=all&ye=all&ec=0&ec=1&bf=0&bf=1&search=Search&cd=ac> [Viitattu 27.9.2011].

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2008 - 2011. 2008. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisu. Saatavissa: <http://pre20090115.stm.fi/h11212563842632/passthru.pdf> [Viitattu 21.5.2011].

Suikkanen, A., Martti, S. & Linnakangas, R. 2004a. Homma hanskaan. Nuorten kuntosuorituksen arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004 : 5. Saatavissa: <http://pre20090115.stm.fi/hu1083758276684/passthru.pdf> [Viitattu 20.12.2011].

Suikkanen, A., Martti, S. & Linnakangas, R. 2004b. Homma hanskaan - Nuorten kuntosuorituksen arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. Teoksessa: Pietikäinen, R. 2007. Palveluiden väliinputoamisesta yhtenäisiin palvelupolkuihin? Tutkimusinventari nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista, s. 119 - 124. Nuorisotutkimusseura ry:n verkkojulkaisu. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/inventaari.pdf> [Viitattu 17.3.2011].

Suominen, S. & Tuominen, M. 2007. Palveluohjaus – portti itsenäiseen elämään. Helsinki: Picaset Oy.

Säkijärvi, M., Oulasvirta-Niiranen, P. & Tarvainen, T. 2011. Ihmisiä monenlaisen yhteistyön äärellä. Nuorten ohjaus- ja palveluverkostojen ensiaskeleita. Onnistuvat opit (2009 - 2011) -juurruttamishanke. Saatavissa: http://www.sosiaalikehitys.com/uploads/Onnistuvat_opit.pdf [Viitattu 31.5.2011].

Tietäväinen, S. 2008. Palveluohjaus sosionomin osaamisalueena Pirkanmaan ammattikorkeakoulussa. Teoksessa: Viinamäki, L. (toim.) 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä, s. 173 - 189. Saatavissa: http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Hakutoimisto/Kev%C3%A4t_2011_NUKO/sote/Viinamaki_A_2_2008.pdf [Viitattu 22.8.2011].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vehviläinen, J. 2008. Nuorten osallisuushanke – arvioinnin loppuraportti. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/46829_nuorten_osallisuushanke_arvioinnin_loppuraportti.pdf [Viitattu 7.7.2011].

Voi hyvin nuori! -hanke. 2010. Kymenlaakson ammattikorkeakoulun internetsivut. Saatavissa: <http://www.kyamk.fi/Projektit/Voi%20hyvin%20nuori%21%20-hanke/> [Viitattu 19.12.2011].

Wrede-Jäntti, M. 2010. Pengarna eller livet? En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörsperspektiv. Tutkimusraportti. Helsinki: Yliopistopaino.

Julkaisun nimi ja hankkeen nimi	Julkaisuvuosi	Metodi	Arvioinnin kohde	Sijoittuminen
1. School-to-work transitional outcomes of a group of Italian school dropouts	2011	Seuranta- ja arviointitutkimus	15 - 17-vuotiaat miehet	Paikallinen, ulkomainen
2. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella	2011	Tilastotutkimus	15 - 29-vuotiaat	Valtakunnallinen
3. Pengarna eller liver?	2010	Seuranta- ja arviointitutkimus	20 - 30-vuotiaat	Helsinki
4. Den dubbla vammakens logik	2009	Seuranta- ja arviointitutkimus	20 - 30-vuotiaat	Valtakunnallinen, ulkomainen
5. Omistuvat opit	2011	Juuruttamishanke	15 - 20-vuotiaat	Pohjois-Suomi
6. ”Asiakkaiden kanssa raivataan heti aika, uusi tila ja haetaan uusia elämäntoiveita”, Suunta Elämään -hanke	2009	Arviointitutkimus ja keskustelun avauksia	Eri ikäiset nuoret	Valtakunnallinen
7. Koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisy varsinais-suomessa	2009	Tutkimus- ja kehittämishanke	Eri ikäiset nuoret	Varsinais-Suomi
8. Nuorten osallisuushanke	2008	Toimintasuunnitelma	Eri ikäiset nuoret	Valtakunnallinen
9. Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä	2006	Kehittämishanke	Eri ikäiset nuoret	Valtakunnallinen
10. Työpajatoimintaa kehittämässä	2006	Koulutus- ja kehittämishanke	Eri ikäiset nuoret	Etelä-Savo
11. Differential Effects of Active Labour Market Programmes in the Early Stages of Young People's Unemployment	2004	Seuranta- ja arviointitutkimus	16 - 30-vuotiaat	Valtakunnallinen
12. Homma hanskaan	2004	Arviointitutkimus	15 - 17-vuotiaat	Valtakunnallinen
13. Syrjäytymisestä selviytymiseen?, Nyt kuntoutetaan nuoria Turussa –hanke	2004	Seuranta- ja arviointitutkimus	17 - 25-vuotiaat	Turku
14. Oikorata vai mutkatie?, Nuotta-projekti	2004	Arviointitutkimus	17 - 24-vuotiaat	Joensuu
15. ”Elämyksiä, harrastuksia ja virastoja”, Elämysten kautta ammattiin –hanke	2001	Arviointitutkimus	16 - 20-vuotiaat	Pohjois-Kymenlaakso

Taulukko 1/2

Mukana Kuntaa	Hanketta	Otos Nuoria	Työntekijöitä	Toteutustapa Seuranta	Kysely	Haastattelu	Rahoittaja	Seuranta- aika	
1.	Ei mainittu	Ei mainittu	126	Ei mainittu	0	126	4	Torinon yliopisto, Italia	1 vuosi
2.	Ei mainittu	Ei mainittu	Ei mainittu	Ei mainittu	x	0	0	Työ- ja elinkeino- ja opetus- ja kulttuuriministeriö	6 vuotta
3.	Ei mainittu	Ei mainittu	Ei mainittu	Ei mainittu		36	4	Terveysten ja hyvinvoinnin laitos	10 vuotta
4.	Ei mainittu	Ei mainittu	Ei mainittu	Ei mainittu	100 000	74	74	Lundin yliopisto, Ruotsi	10 vuotta
5.	11	1	Ei mainittu	232	0	x	0	Lapin ELY-keskus	3 vuotta
6.	Ei mainittu	120	Ei mainittu	Ei mainittu	0	0	0	Yhteisvastuukeräys	3 vuotta
7.	13	1	Ei mainittu	27	0	x	x	Varsinais-Suomen liitto	1 vuosi
8.	75	1	Ei mainittu	1000	0	x	0	Valtio ja kunnat puoleksi	5 vuotta
9.	277	50	Ei mainittu	Ei mainittu	0	x	0	Opetusministeriö	2 vuotta
10.	9	Ei mainittu	Ei mainittu	Ei mainittu	0	0	0	Itä-Suomen lääninhallitus ja Euroopan sosiaalirahasto	3 vuotta
11.	Ei mainittu	Ei mainittu	6 500	Ei mainittu	x	0	0	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus	6 vuotta
12.	23	18	Ei mainittu	Ei mainittu	0	x	x	KELA, Sosiaali- ja terveysministeriö	3 vuotta
13.	1	1	58	Ei mainittu	x	x	x	Turun kaupunki	3 vuotta
14.	1	1	160	Ei mainittu	0	x	x	Joensuun kaupunki ja Euroopan sosiaalirahasto	3 vuotta
15.	7	1	8	Ei mainittu	0	x	x	Opetusministeriö	2 vuotta

Nuorten tausta	Nuorten vanhemmat	Toimintat
1. Koulupudokkaita työväenluokan perheistä	Koulua alle kahdeksan vuotta	Palkallisen metallivirityksen järjestämät ammattopinnot
2. Peruskoulun päättötodistus, ei työtä tai opisk.	Kouluna usein pelkkä perusaste	Työharjoittelu
3. Pitkäaikaistyöttömiä; työ-, opiskelu-, tai vaihtoehtoisesti suuntautuneita, tai suuntautumattomia	Vaihtelivat työttömistä korkeasti koulutettuihin	Työharjoittelu, määräaikaiset työsuhteet
4. Pitkäaikaistyöttömiä, sosiaalittuen varassa eläviä	Usein kuuluvat työväenluokkaan	Työharjoittelu
5. Nuoret, joille yhden sektorin palvelut eivät riitä	Ei tutkittu	Työpajatoiminta, etsivä nuorisotyö, varhaisen vaiheen ohjaus mm. kotoutumisessa opiskelupaikkakunnille, palveluohjaus
6. Asumiseen ja itsenäiseen elämään tukea tarvitsevia	Ei tutkittu	Ammattitutkintoon tähtäävät ryhmäprojektit, taideterapia, harrasteryhmät, tanssiterapia, kesätyöleirit, elämäysoedagogiset toiminnot, vertaisuoktioiminta, yksilö- ja työvalmennus
7. Koulupudokkaita ja syrjäytyneitä varassa olevia	Ei tutkittu	Yhteistyö eri tahojen välillä (Koulu, kodit, toinen aste, sosiaaliviranomaiset)
8. Syrjäytyneitä varassa olevat nuoret	Ei tutkittu	Nivelvaiheen ohjaus, opintojen etenemisen seuranta, ura- ja rekrytointipalvelut
9. Keskeyttämissa varassa olevat nuoret	Ei tutkittu	Ryhmänohjaus, poissaolojen seuranta, tutustumiskäynnit, tukitarpeen kartoitus, tiedonsiirto, ohjaustarpeen arviointi
10. Nuoret joilla tulevaisuuden suunnittelu ja ammatin valinta vaikeutunut, syrjäytyneet nuoret	Ei tutkittu	Työpajatoiminta, työ- ja yksilövalmentajien erikoistumispinnot, palveluohjauksellisen rakentamisen palkallisten palvelujärjestelmien kanssa yhteistyössä
11. Työnhakijoiksi ilmoitautuneet nuoret	Ei tutkittu	Palkkatuettu työ, työharjoittelu ja työvoimakoulutus
12. Vakavan syrjäytyneisuhan alla olevat nuoret	Ei tutkittu	Pysyvä palvelumalli ja hyvien käytäntöjen kierrättäminen. Tutkimukset, kuntoutuspalvelut, työ- ja kuntoutuskokeilut, työpajatoiminta, oppisopimuskoulutus
13. Pitkäaikaistyöttömiä nuoret	Ei tutkittu	Kuntoutus tutkimus, työkokeilut, viranomaisstahojen väliseen yhteistoimintaan perustuva palvelumalli
14. Heikosti koulun ja työhön motivoituneita, syrjäytyneisuhan alla	Lähes puolella mukana olleista perheistä lastensuojelun asiakkuus	Omaohjaajuuus, keskustelut, työvoinapoliittiset toimintat, asoioinneissa avustaminen
15. Työelämän ulkopuolella olevia, ammatti- tai perusasteen keskeyttämiä	Ei tutkittu	Seikkailupedagogiikka, harrastuksiin osallistuminen, virasto- ja tutustumiskäynnit

Taulukko 1/4

Tulokset

1.	Vuosi valmistumisen jälkeen nuorista 8,8 % oli opiskelijoita, 63,2 % töissä, 7,2 % pätkätoissa ja 20,8 % työttömänä.
2.	Työvoiman ulkopuolisia oli 57 800 ja työttömiä 52 000, heistä pelkän perusasteen varassa oli 48 000. Ulkomaalaistaustaisten osuus oli suurempi suhteessa koko väestöön.
3.	Muutoksia kymmenessä vuodessa tapahtui huomattavan vähän, työ- ja opiskelusuuntautuneet olivat palkkatöissä. Järjestelmä koettiin tunteettomana ja joustamattomana.
4.	Pitkäaikaisista ongelmista kärsiviä oli noin 1,5 % koko otannasta. Heillä, joilla oli ongelmia jo tutkimusjakson alussa, oli muihin verrattuna kuusinkertainen riski syrjäytyä.
5.	Suurin osa nuorista voi hyvin. Kaikilla paikkakunnilla ei ollut mahdollista jatkokoulutukseen. Palvelujen aukottomuutta pidettiin tärkeänä, ja ongelmien huomaamista ajoissa niin perheiden kuin työntekijöiden toimesta.
6.	Kaksi kolmasosaa hankkeen nuorista saavutti tavoitteet hyvin tai kiitettävästi. Lähes 100 sai merkittävää tukea, 20 keskeytti, 20 koki turhaksi, 10 sai oppisopimus- ja 50 työharjoittelupaikan, 75 jatkokoulutukseen ja 30 töihin.
7.	Oppilashuollon palvelut, erityisesti psykologin, koettiin riittämättömiksi. Nivelvaiheen nuorten seuranta ja arviointi koettiin hajanaiseksi. Ammattistarttiluokkia tulisi lisätä. Opiskelijahuoltoryhmät olivat hyvin moniammatillisia. Keskeyttämiset johtuivat väärästä alavalinnasta, motivaation puutteesta tai mielenterveysongelmista.
8.	Koordinointia toteutettiin nuorisosiainkoordinaattorin avulla. Koordinointi toi kustannustehokkuutta ja laadukkaampia ja kattavampia palveluja. Julkaistiin oppaita ja seurattiin hyvinvoinnin kehittymistä. Ohjausta toteutettiin jatko-ohjauksella, nivelkoordinaattorilla ja ohjaus- ja tiedotuspisteellä. Monella paikkakunnalla oli järjestäytyneitä nuorisoa osallistavaa toimintaa.
9.	Koulun ja kodin välinen yhteistyö lisääntyi, uusia toimintamuotoja lisättiin.
10.	Työpajatoiminta on kohdentumassa arjen hallintaan, sosiaalisten taitojen ja ammatinvalinnan tukemiseen. Kunnittain eroja löytyi muun muassa toiminnan sisällössä ja asemassa palveluverkossa.
11.	Työvoimapolitiittiset toimenpiteet vähensivät työnhakuaktiivisuutta ja opiskeluhaluja. Pidemmällä seuranta-ajalla näkyi palkkatuetun työn ja työvoimakoulutuksen työmarkkina-asemaa nostava vaikutus, mikä johti suurempiin tuloihin ja korkeampaan työllisyyteen. Työllistäminen johti useimmin pysyvään työpaikkaan.
12.	Nuorten tukemiseen käytetään jo olemassa olevia rakenteita ja palveluita, niitä tehostamalla ja eri hallinnon alojen yhteistyötä lisäämällä. Nivelvaiheessa käytetään saattaen vaihtamisen periaatetta.
13.	Nuorilla oli ennakoitua enemmän ongelmia, moni oli palveluiden väliinputoajia, nuorista suurin ryhmä oli psykiatrisen diagnoosin saaneet. Ongelmien takia suurimman osan nuorista ei ollut mahdollista kouluttautua tai työllistyä. Ongelmat jakautuivat kummankin sukupuolen kesken. Naiset kiinnittyivät paremmin avopalveluihin.
14.	Käytettiin työhallinnon ja sosiaalitoimen työparia, mikä auttoi moniongelmaisia työllistymään. Projekti mahdollisti nuoren kohtaamisen persoonatasolla menettämättä ammatillisuutta.
15.	Kaksi kolmasosaa projektin nuorista pääsi ammatilliseen oppilaitokseen, loput olivat työelämässä. Nuoret saivat myönteisiä kokemuksia aikuisista ja auktoriteeteista. Nuorten elämänhallinta ja vuorokausirytmät paranivat.

Haasteet	Päätelmät
1. Työttömistä 96 % oli etsinyt vuoden työtä siinä omistumatta. Haasteet olivat sitoutumisessa ja työn ja opiskelun yhdistämisessä.	Ammattiojennoilla oli iso merkitys työllistymiseen, aiemmalla koulumenesyksellä ei. Toisaalta ammattiojennot pysäyttävät kehityksen ja muun opiskelun.
2. Haasteena oli instituutioiden ulkopuolisuus. Pelkkä seuranta ei tuonut niin syvällisiä tulkinnaa kuin haastattelut.	Opiskeluhallut vähensivät iän myötä. Aktiivitoimienpiteet vaikuttivat työllistäväästi.
3. Työtön nuori ei ajattele loogisesti ja rationaalisesti.	Nuoret ovat heterogeeninen ryhmä, jonka arvot pysyvät stabiileina. Niiden, joiden arvot ovat lähempänä yhteiskunnan arvoja, on helpompi työllistyä.
4. Elämän vakintuminen prosessina oli pitkittynyt.	Toiset kokivat olevansa voimattomia, toiset rajoitetuja. Nuorten asenne oli negatiivinen työntekijöitä kohtaan, vaikka pitivät työtä tärkeänä.
5. Haasteita olivat välimatkat Lapissa, ja asukkaiden vähäisyys, yksinäisyys ja koulujen keskeyttämiset.	Haasteet käännettiin tavoitteiksi, alueella oli tehty hyvää pohjatyötä, kehittämissuhteet sopivat myös muualle Suomeen.
6. Hanke käynnistyi odotettua hitaammin.	Monissa toimintamodoissa oli mukana oppimis- ja kehitysvaikeuksia sekä mielenherveysongelmaisia nuoria sekä maahanmuuttajia.
7. Haasteena oli ammattiojennojen keskeyttäminen.	Oppilas- ja opiskelijahuollossa on tarve lisäresurssien. Syrjäytymistä ehkäisevien keinojen kirjo on laaja, mutta poliittisen tahdottomuuden vuoksi käyttöönottoa vailla.
8. Haasteena oli resurssien vähäisyys, nuorten eriarvoisuuden korostaminen, kotten vastuuttomuus ja monitongelmaiset nuoret.	Nuorisotoimen ja koulutoimen yhteistyö on kehittynyt ja tiivistynyt osallisuuden markkinoinnin myötä. Osallisuus näkyi konkreettina käytäntönä. Yhteistyö niveltä vaiheessa on parantunut.
9. Haasteet näkyivät tiedonsiirtossa ja alueellisen koordinoimien puutteissa.	Kaikkia tukimahdollisuuksia (työpajoja ja lisäopetusta) ei riittävästi hyödynnetä.
10. Haasteina olivat työsuhteiden määräraikaisuus, työpajojen aseman selkiyttäminen, yhteistyön tehostaminen, tulosten seuranta ja dokumentointi.	Starttivalmennukseen tarvittavia varoja ei ole usein myönnetty. Joissain kunnissa pajatoiminta on lopetettu kokonaan. Valmennusten kehittäminen vaatii kohennusta valmentajien pedagogisissa taidoissa.
11. Työharjoittelua oli puolet toimenpiteistä, mutta sen vaikutukset eivät eronneet kontrolliryhmästä.	Työharjoittelu oli halvinta ja suosituinta, mutta sillä ei ollut vaikutusta työmarkkina-asemaan. Työvoimapolitiittiset toimenpiteet eivät olleet tehokkaita syrjäytymisen ehkäisyssä eikä niillä ollut vaikutusta jatkossa toimenpiteisiin osallistumiseen.
12. Haasteina olivat toiminnan koordinoiminen, yhteistyökulttuurin kehittymättömyys, resurssien vähäisyys, työn- ja vastuunjakoon liittyvien velvoitteiden ja sopimusten puute.	Tukeminen on tehokkainta varhain aloitettuna. On helpompi saada mukaan vielä perusasteella olevia. Käytännön työstä päävastuussa oli peruskoulu, josta tieto välittyi koordinaattorille. Kuntoutusraha motivoi nuoria.
13. Vaarana oli että aktiivoisista huolimatta nuoret saavat lisää epäonnistumisen kokemuksia.	Montongelmaisten nuorten ohjaaminen Koho-toiminnasta eteenpäin oli vaikeaa palvelujen yhteensovittamisen vuoksi. Palveluihin kiinnittyminen oli osalle ongelma.
14. Haasteena oli se, että ammattikoulutuksen keskeyttäneillä oli edelleen vaikeuksia työllistymisessä.	Nuorten auttaminen vaatii todella pitkäjänteistä työtä, varhaisen puuttumisen merkitystä korostettiin.
15. Vaikutena oli ajan riittämisen yksilöllisen tuen antamiseen.	Seikkailupedagogiikan ja virastokäyntien yhteensovittaminen oli vaikeaa; poissaoloja tulisi karsia, mutta ei hankkeeseen osallistumisen uhalla.

Kehittämisehdotukset

1. Yhteistyötä koulun ja työkentän välillä olisi lisättävä, sekä muodostettava joustavampia työ- ja koulutuspolkuja.
2. Ei mainittu.
3. Työvoimapolitiikan tulisi huomioida yksilölliset tarpeet paremmin. Pohdittiin myös onko järkeä pakottaa nuoret opiskelemaan tai työharjoitteluun karenssin uhalla.
4. Sosiaalipalveluissa olisi panostettava asiakastyönosaamiseen. Nuorten olisi päästävä vaikuttamaan ja aktiivisiksi toimijoiksi asioissaan.
5. Kuntia oli informoitu etsivän nuorisotyön ja pajatoiminnan kehittämistä. Yhteistyötä vahvistettu valmennusohjelman avulla, sekä päällekkäisyyksiä karsittu.
6. Yksilöä tulisi opastaa asiakaslähtöisesti sosiaalisissa suhteissa yhteiskunnassa ja vertaisryhmissä yhdessä tekemällä ja huolehtien jatkuvuudesta. Etsivää nuorisotyötä sekä pajatoimintaa olisi kehitettävä.
7. Kolmannen sektorin toimintaa olisi lisättävä. Esimerkiksi kouluympäristössä yhteistyötä nuorisotoimen ja järjestöjen kesken kehitettävä.
8. Ei mainittu.
9. Palaute- ja arviointijärjestelmien, sekä seurantajärjestelmän kehittämiseen olisi panostettava. Ohjaus oppilaitoksissa määriteltävä laajemmin kuin pelkästään opinto-ohjaajan työksi. Yhteistyötä muiden hallintoalojen kanssa olisi lisättävä.
10. Kehitettävä valmennusta joka ei olisi fyysistä pajatoimintaa vaan toteutuisi palveluverkostovalmennuksena.
11. Ei mainittu.
12. Kehitettävä ohjaus- ja työryhmän asiantuntijuuden hyödyntämistä, yhteistyötä oppilaitosten kanssa, nuorten motivointia opiskeluun, sekä oikeanlaista päihteiden käyttöön puuttumista.
13. Kehitteillä on sosiaali- ja mielenterveyspalvelujen väliin palvelumalli, jossa arviointi, kuntoutus, terapia ja palveluohjaus olisivat samassa paikassa.
14. Esiin nousi palveluohjaus sekä inklusiivisuuden lisääminen, jotta päästäisiin syrjäytymisongelmiin keskittymisestä tasa-arvoistavaan näkökulmaan.
15. Ehdotettiin ohjelman ja käyntien karsimista ja tiivistämistä, sekä toiminnan ja vierailujen jälkeisen läpikäynnin ja keskustelun lisäämistä.

HANKELUETTELO

Ahola, S., Galli, L. & Ikonen, S. 2009. Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE:n tutkimus. Koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisy Varsinais-Suomessa. Saatavissa: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/43498/ruse2009report01.pdf?sequence=1> [Viitattu 5.4.2011].

Blomgren, S. & Karjalainen, P. 2004. STAKESIN Sosiaalipalvelujen evaluaatioryhmä FinSocin arviointiraportti. Oikorata vai mutkatie? Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkuja nuorille. Helsinki.

Bynner, J. & Parsons, S. 2002. Social Exclusion and the Transition from School to Work: The Case of Young People Not in Education, Employment, or Training (NEET). *Journal of Vocational Behavior* 60, 289 - 309.

Cederlöf, P. Gretschel, A. Kestilä, L. Kiilakoski, T. Kuure, T. Myllyniemi, S. Määttä, M. Paakkunainen, K. Paju, P. Suurpää, L. Vehkalahti, K. Nuoria koskeva syrjäytymistieto. Suurpää, L. (toim.) 2009. Helsingin yliopiston julkaisuviitetietokanta Julki. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/syrjaytymistieto.pdf> [Viitattu 17.3.2011].

Ek, E. Kujala, V. Laitinen, J. Raatikka, V.-P. Remes, J. Tammelin, T. Nuorten aikuisten työssäjaksaminen. 2003. Työvoimatoimiston Työssäjaksamisen ohjelma. Saatavissa: <http://www.mol.fi/jaksamisohjelma/tutkimukset/index.htm> [Viitattu 17.3.2011].

Grosse, J. 2006. Volontärprogram riktade till ungdomar. Ruotsin opetusministeriön internetjulkaisu. Saatavissa: http://www.esh.se/fileadmin/erstaskondal/ESH_Gemensamt/Arbetsrapporter/arbetsrapport_43.pdf [Viitattu 24.3.2011].

Halme, N., Laaksonen, C. & Perälä, M.-L. 2010. Yhteistyöinterventioiden vaikuttavuus lapsiperhepalveluissa. Terveiden ja Hyvinvointilaitoksen raportti.

Saatavissa: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/832873c2-7919-48cf-b394-11a7cd1d85b4>
[Viitattu 31.3.2011].

Hammer, T. 2002. Youth Unemployment and Social Exclusion in Europe. Saatavissa:
<http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/finalreport/soe2ct982051-final-report.pdf> [Viitattu 24.3.2011].

Jäppinen, A.-K. 2007. Kiinni ammattiin - Ote opintoihin. Opetusministeriön julkaisu. Saatavissa:
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/opm27.pdf?lang=fi> [Viitattu 22.12.2011].

Kupari, T. (toim.) 2010. Omaa kotia etsimässä. Ympäristöministeriön tutkimus. Saatavissa: <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=123925> [Viitattu 31.3.2011].

Kärkkäinen, K. 2001. Ankkurin alkumetrit – nuorten asumis- ja kuntoutusyksikön ensimmäinen vuosi. Nuorisotutkimusseura ry:n verkkojulkaisu. Saatavissa:
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisu/K%C3%A4rkk%C3%A4inen_Ankkurin%20alkumetrit.PDF Viitattu [17.3.2011].

Linnossuo, O. 2004. Syrjäytymisestä selviytymiseen? Arviointitutkimus työttömien nuorten palveluohjauksesta. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lähteenmaa, J. 2001. Elämyksiä, harrastuksia ja virastoja. Arviointitutkimus Elämysten kautta ammattiin –projektista. Nuorisotutkimusseura ry:n verkkojulkaisu. Saatavissa:
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisu/L%C3%A4hteenmaa_El%C3%A4myksi%C3%A4%20harrastuksia%20ja%20virastoja.PDF [Viitattu 31.3.2011].

Myllyniemi, S. 2009. Aika vapaalla – Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Saatavissa:
http://www.tem.fi/files/29457/TEM_12_2011_netti.pdf [Viitattu 31.3.2011].

Ote ammattiin - kiinni elämään hanke. Kouvolan kaupungin internetsivut.
<http://www.kouvola.fi/palvelut/nuoriso/Ajankohtaista/2010/10/oteammattiin-kiinnielamaanhanke.html> [Viitattu 22.12.2011].

Oulasvirta-Niiranen, P. Säkjärvi, M. & Tarvainen, T. 2011. Ihmisiä monenlaisen yhteistyön äärellä. Nuorten ohjaus- ja palveluverkostojen ensiaskeleita. Onnistuvat opit (2009 - 2011) -juurruttamishanke. Saatavissa:
http://www.sosiaalikehitys.com/uploads/Onnistuvat_opit.pdf [Viitattu 31.5.2011].

Paakkunainen, K. ”ASIAKKAAN KANSSA RAIVATAAN HETI AIKA, UUSI TILA JA HAETAAN UUSIA ELÄMÄNKORTTEJA” – Kirkon tukeman dynaamisen Suunta Elämään -hankkeen (2006–2008) arviointitutkimus ja keskustelunavauksia. Nuorisotutkimusseura ry:n verkkojulkaisu. Saatavissa:
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisut/suuntaelamaan.pdf> [Viitattu 17.3.2011].

Paju, P. Nuorten valtakunnallinen osallisuushanke. 2008. Nuorisotutkimusseura ry:n verkkojulkaisu. Saatavissa:
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/osallisuushanke.pdf> [Viitattu 17.3.2011].

Partanen, L. Pitkänen, S. Rissanen, P. & Salmela, T. MaNu - Nuorten pitkäaikaistyöttömyyden hoitoon ja maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseen kohdistuneiden projektien arviointihanke. Saatavissa:
www.tampereenseutu.fi/@Bin/1553160/Manuloppuraportti_AKO.doc [Viitattu 31.5.2011].

Pietikäinen, R. 2007. Palveluiden väliinpuotoamisesta yhtenäisiin palvelupolkuihin? Tutkimusinventari nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista.

Nuorisotutkimusseura ry:n verkkojulkaisu. Saatavissa:

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/inventaari.pdf> [Viitattu 17.3.2011].

Pietiläinen, E. 2004. Palveluohjauksen kehittämishankkeita syksyllä 2004. Terveyden ja Hyvinvoinninlaitoksen julkaisu. Saatavissa:

http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/626CAAD5-D627-4226-AA1F-E7F248DC363B/0/tp2_05.pdf [Viitattu 31.3.2011].

Russell, P. 2006. 'Access and achievement or social exclusion?' are the government's policies working for disabled children and their families? Saatavissa:

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/CHI.779/abstract> [Viitattu 27.9.2011].

Sappa, V. & Bonica, L. 2011. School-to-work transitional outcomes of a group of Italian school dropouts – Challenges for promoting social inclusion. Turinin yliopiston julkaisu. Education + Training 7/11, 625 - 637. Saatavissa:

<http://www.emeraldinsight.com/search.htm?PHPSESSID=93a3a816tva016is1qt2rivm93&ct=all&st1=young+adults&fd1=all&mm1=phr&bl2=and&st2=social+exclusion&fd2=all&mm2=any&bl3=and&st3=alienation&fd3=all&mm3=all&ys=all&ye=all&ec=0&ec=1&bf=0&bf=1&search=Search&cd=ac> [Viitattu 27.9.2011].

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008 - 2011.

2008. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisu. Saatavissa:

<http://pre20090115.stm.fi/hl1212563842632/passthru.pdf> [Viitattu 21.5.2011].

Transition: getting it right for young people. 2006. Englannin terveystieteiden ministeriön julkaisu. Saatavissa:

http://www.dh.gov.uk/prod_consum_dh/groups/dh_digitalassets/@dh/@en/documents/digitalasset/dh_4132149.pdf [Viitattu 27.9.2011].

Watts, A. 2001. Career guidance and social exclusion: a cautionary tale. Julkaisu. British Journal of Guidance and Counselling. Saatavissa:

<http://www.york.ac.uk/inst/chp/publications/PDF/Watts2.pdf> [Viitattu 26.9.2011].

Wrede-Jääntti, M. 2010. Pengarna eller livet? En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörspektiv. Tutkimusraportti. Helsinki: Yliopistopaino.